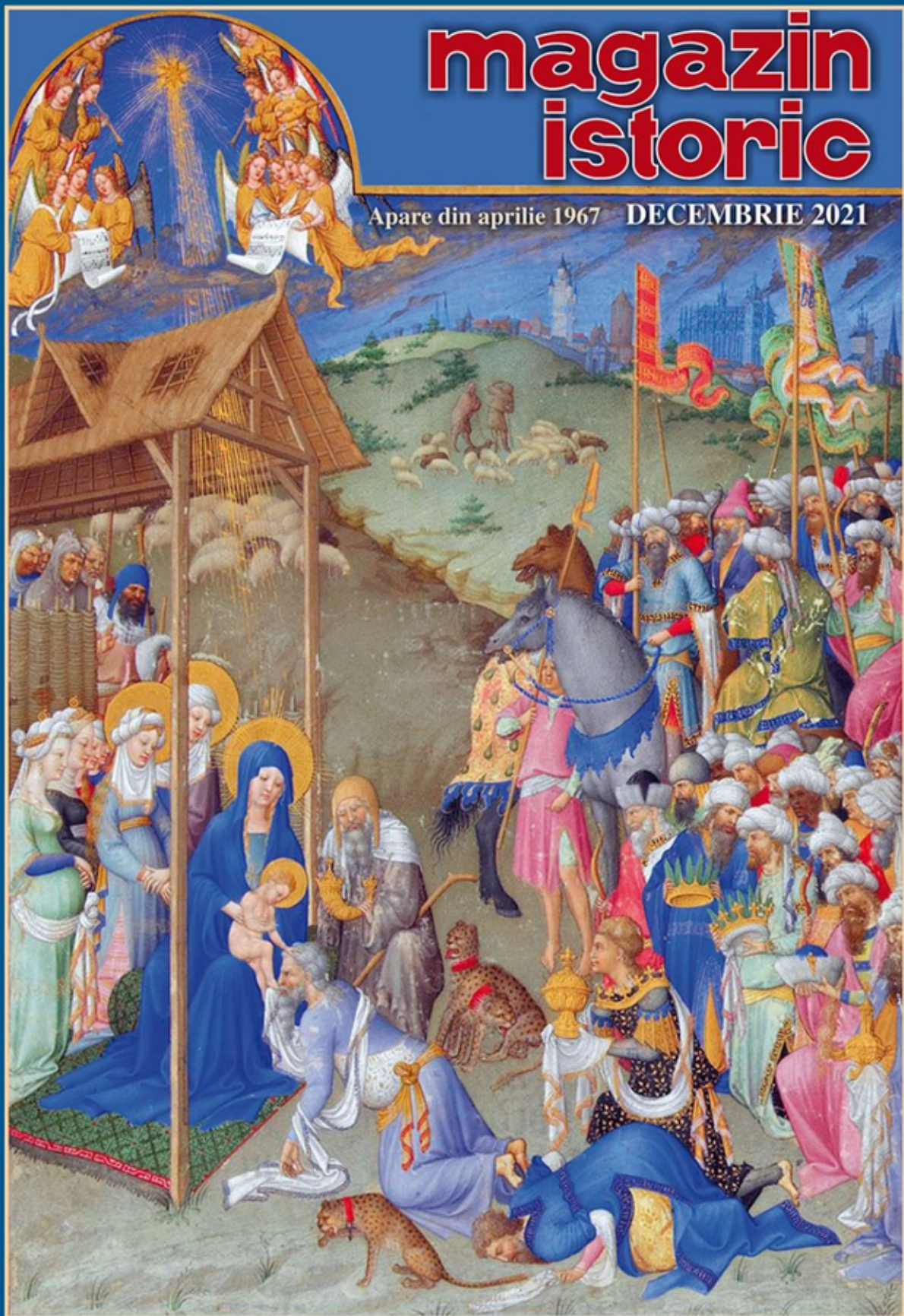

magazin istoric

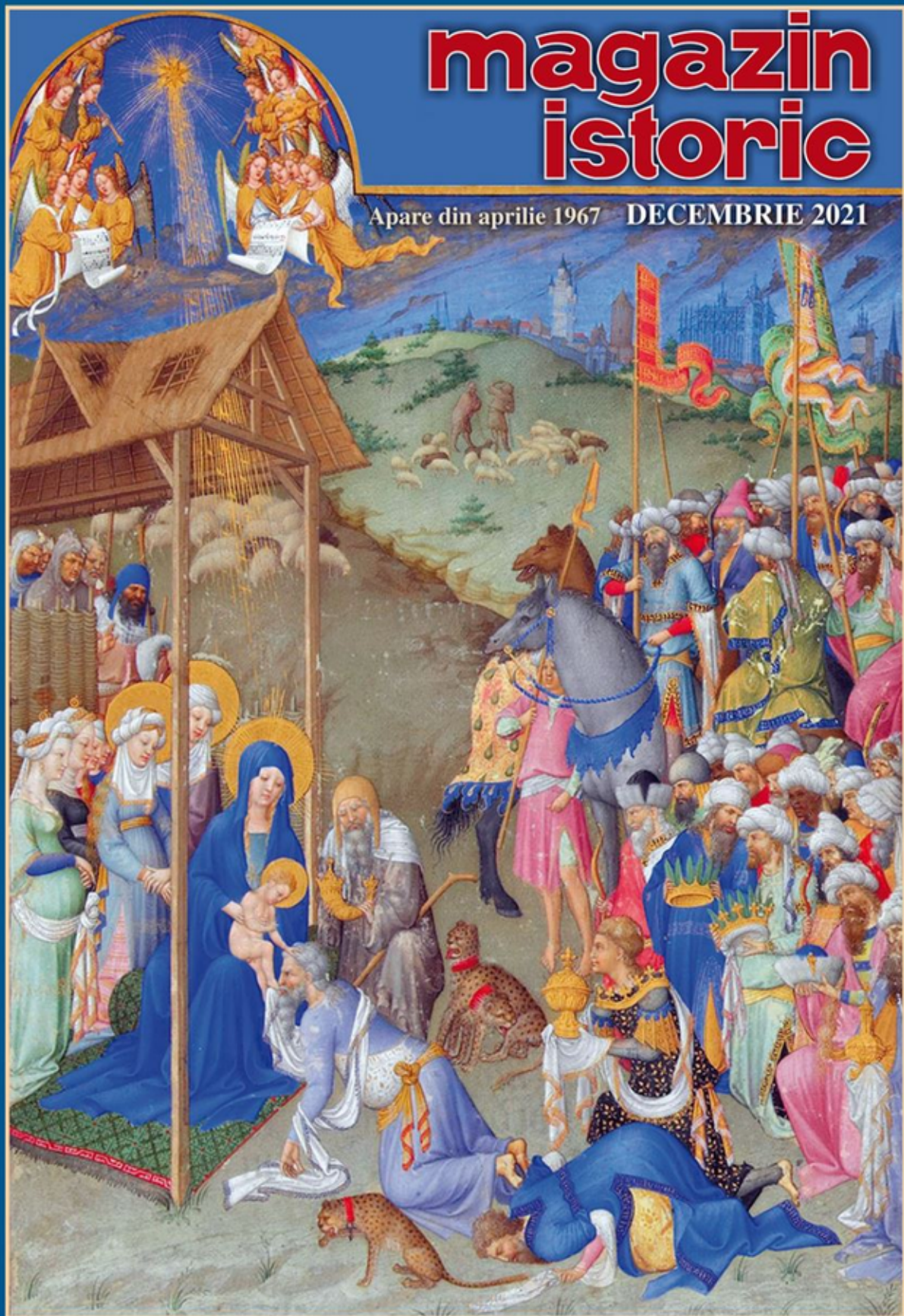
Apare din aprilie 1967 DECEMBRIE 2021

magazin istoric

Apare din aprilie 1967 DECEMBRIE 2021

SUMAR

decembrie

2021

4 Seara
de Sfântul Vasile
I.S. FLORU

5 Să fie democrație,
primesc,
dar cu dictator
„Viziratul”
în politica românească
M.E. IONESCU

9 În spatele
ușilor închise
Documente americane
despre vizita
lui Ceaușescu
la Washington,
octombrie 1970
D. PREDA

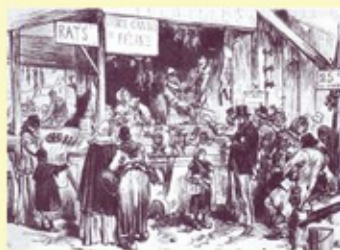
O, CE VESTE
MINUNATĂ!

14 Taina Stelei
care sus răsare
M. STAVINSCHI

18 Crăciunurile
de dinainte de Crăciun
D. MIHALCEA

22 Pisică flancată
cu șoareci
versus tartină
cu spumă de creveți
T. STĂNESCU-
STANCIU

A FOST ODATĂ
CA NICIODATĂ

26 Legende pomului
G. ROȘU

28 Mănăstirea
cu nume de fruct
Abația cisterciană
de la Igrîș
D. TĂNASE

INVITAȚIE
LA BIBLIOTECA
ACADEMIEI

32 Portrete
pe mătase
A. POPESCU

DICTIONAR
ISTORIC

33 Anglosfera,
metamorfoza
Imperiului Britanic
ȘT. CIOCHINARU

EXCLUSIVITATE

38 Pușkin,
un Byron slav
A. PATELAKIS

magazin istoric

Anul LIV – serie nouă – nr. 12 (657)
decembrie 2021

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

L Steaua strălucitoare care a vestit lumii nașterea lui Iisus și călătoria magilor veniți să i se închine au constituit un subiect predilect pentru artiști. Iată, pe coperta 1, *Adorația magilor*, una dintre cele opt mari miniaturi de excepție conținute de faimosul manuscris medieval „Les Très Riches Heures du duc de Berry”, comandat de Jean de France, duce de Berry (1340 – 1416), fraților olandezi Pol, Herman și Jean Limbourg. Cei trei regi magi, Melchior, Balthasar și Gaspard, sunt reprezentați prosternați la picioarele pruncului Iisus; sus în stânga – misterioasa stea călăuzitoare a celor trei călători

4 O sută de ani mai târziu, meșterii care l-au împodobit biserica Mănăstirii Humor cu frescele ce încântă și azi pe privitori i-au reprezentat astfel pe cei trei magi în drumul lor către Betleem: detaliu din *Drumul magilor*, scenă din *Imnul acatist*, ce împodobește fațada sudică a ctitoriei marelui logofăt Teodor Bubuioag

2 Françoise Athénais de Rochechouart, marchiză de Montespan (1640 – 1707), pictată de Pierre Mignard, portretist al înaltei nobilimi franceze, a fost favorita Regelui-Soare între 1667 și 1679, timp în care i-a protejat pe scriitorii și artiștii vremii. Avea să fie înlocuită de doamna de Maintenon

3 La Cârța, județul Sibiu, mai pot fi încă admirate ruinele mănăstirii întemeiate în 1202 de călugării cistercieni ca filială a abației de la Igriș. Mănăstirea a reușit să se refacă după distrugerile provocate de invazia tătară din 1241, dar a fost desființată de regele Matia Corvin, în anul 1474

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician
IOAN-AUREL POP,
academician
VICTOR SPINEI

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Andrei Oprea,
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Gheorghita Puiu Anghel

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1 – 3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 11–14, Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 15,
Căsuța poștală 15 – 702, Cod 010155, Telefon:
021.312.68.77

SUPERSTIȚII DE SFÂNTUL VASILE

ION S. FLORU

In seara de Sfântul Vasile nu se obișnuiesc urări, nu se umblă cu plugușorul. În timpul din urmă (1878), ca noutate introdusă de la oraș, ne-am pomenit cu o ceată de oameni de la curtea arendașului plesnind din bice, vâjâind pe o piele și strigând neînțeles. Cu toții ne-am speriat, afară de tată-meu, care știa de acea urare necunoscută. Petrecerea adevărat țărănească era altfel. Mai întâi, în Ajunul Sfântului Vasile și al Bobotezei, este obiceiul ca să se dăruiască ceva celui care strănută, cu deosebire copiilor, un vițel, o vițea, o oaie, un mânz. Curios că deși în această vreme strănutatul este așa de comun, din cauza răcelilor și a frigului, cu toate acestea se întâmplă că nu-ți venea deloc să strănuți: unii își bagă degetele în nas, trag ardei și dracul nu se arată deloc. Seara, după masă, se adună mai întâi ai casei împrejurul vetrei și încearcă un fel de pronostic, mai ales asupra căsătoriei. Marea necunoscută a vieții de pretutindeni este înșurătoarea și măritișul. Depărtează de pe vatra fierbinte toți cărbunii și toată spuza, toată cenușa, încât vatra rămâne curată ca oala, dar fierbinte ca pentru copt pâinea. Se aleg apoi doi peri tari de porc și se pun pe vatră alături, unul lângă altul, într-o mare tăcere, șoptind, ca și când perii ar înțelege: „Ion și Maria or să se ia? Or nu?”. Firele pe vatra arsă sau se succed unul peste altul și răspund, astfel, afirmativ, sau se depărtează unul de altul și răspund, astfel, negativ. Se poate întâmpla ca vatra să fie rece, ca firele să rămână neimpresionate și atunci se crede că în anul care începe nu se va hotărî nimic, că soarta va fi neschimbată.

Tot atunci, și tot pe vatră, se pune întrebarea din ce parte a cerului va fi ginerele sau mireasa cuiva și se obține răspunsul cu boabe de cânepă. Se ia o sămânță și se pune pe vatra fierbinte după ce a fost destinată. Bobul se înfierbântă și sare înspre miazăzi, înspre răsărit și răspunsul e gata [...]

După pronosticul vetrei, trec în sobă și încep jocul de-a pieptenele, care este legiuit să se joace numai în seara Sfântului Vasile și a Bobotezei. Se iau două căciuli și două obiecte: un pieptene, o oglindă, un inel, o monetă de argint, o bucată de pâine, un cărbune, sare... și pe când unul stă la foc, sau în orice caz nu vede cum se pregătește, ceilalți așază lucrurile sub căciuli, apoi cheamă pe cel ce n-a văzut, ca să ridice

Icoană pictată pe lemn, 1786

o căciulă și ce se găsește sub căciulă simbolizează calitățile soțului sau ale soției și se face mare haz. Pieptenele însemnează că va fi colțată [cu dantura diformă, dar și bună de gură – *n.red.*], oglinda că va fi fudulă, inelul că a mai iubit pe altul, moneta că va fi bogată, pâinea că va fi blândă, cărbunele că va fi neagră ca o arăpoaică, sarea că va fi rea. Merge altul afară, ceilalți așază lucrurile din nou, ca să-l încerce și pe el.

După ce se întorc de la aceste jocuri, mai mult sau mai puțini veseli, fac o nouă întrebare viitorului. În întunericul nopții, cu ochii închiși, numără parii gardului în mod invers: 9, 8, 7, 6, 5... și la 1 se opresc, îl leagă cu un fir, ca să-l cunoască dimineața. Dacă parul este cu coajă, bărbatul va fi bogat; dacă are noduri, bărbatul va avea frați și surori, atâția câte noduri are parul. În satul nostru, din cauza multor păduri, toate curțile erau de bulumaci [stâlpi – *n.red.*] groși, îngropați de vreo două palme, puși unul lângă altul, ca în pădure, curățați numai de ramuri.

În ajunul Bobotezei, când vine popa cu botezul, grija fetelor este să arunce cărbuni aprinși înaintea popii și să interpreteze, după modul cum calcă el, calitățile bărbatului. Popa înțelege toate, nu se grăbește, ci stă pe pat, „ca să stea pețitorii”, rupe câte o cracă din busuiocul cu care botează și o dă fetelor, ca să o puie sub cap și să vadă în vis pe *scrișul* lor. Altă cercare: iau o stebă [tulpină – *n.red.*] de busuioc, o înfig în streășina casei și o lasă toată noaptea Bobotezei. A doua zi o observă: dacă are chidă (brumă) pe ea, scrisa va fi bogată; dacă busuiocul a rămas uscat, va fi săracă.

(Un copil, un sat..., București, 1931)

INEDIT

42 Trei ani cătană
în armata chezaro-crăiască
*Jurnalul sfătoșului
Neculae Samoilă*

L. CORNEA

52 Amintiri
din anul Marii Uniri
TH. PÂSLARU,
T.D. LAZĂR

47 Binecuvântând
pe frontul României Mari
*Preoți militari
în campania din Ungaria*
M.-GH. ABRUDAN

56 Epidemii
de altădată
F. DOLGHIN

60 Rugul Aprins,
smerenie, nu minunism
M. VASILEANU

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 La Curtea
reginei Soraya
A. MANOLIU-
VOROBCHIEVICI,
M. NICOLAE-
POSESCU

71 Întâmplări
din alcovul
Regelui Soare
M. MIHAILIDE

UN MUZEU
SE PREZINTĂ

76 Târgu Neamț
R.-G. BUZĂU

81 Hendaye,
rivala Biarritzului
A. DARIE

86 O sanie
mai ciudată
Skeleton

IN MEMORIAM

87 Mihai Retegan
(1950 – 2021)
D. PREDA

HOOVER
INSTITUTION

88 Din culisele
emigrației

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

63; 89; 90
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

91 Munca unui an

*Respectul
față
de alegător...*

gunoi a istoriei". Iar tentativele de azi, meritorii, desigur, cu instrumentele sociologiei și științelor politice moderne, resimt, după aproape o generație de tranziție nesfârșită, lipsa unei sinteze de proporții, fie generale, fie pe etape istorice. Acest lucru este o consecință și a confuziei determinate de un climat politic volatil și de preeminența, după aderarea la instituțiile europene și curoatlantice, a opoziției dintre adepții europenizării și cei dispuși să nu părăsască brusc și definitiv o tradiție, specifică perioadei precomuniste, dar însoțită de comunismul definit prin totalitarism și personalizarea cvasi-sacrosanctă a puterii.

Accentele în cadrul acestei importante problematici politice diferă, așa cum este de așteptat, într-o listă bibliografică nesfârșită, de la autor la autor, dar se întâlnesc neobișnuit de multe puncte comune, indiferent de un-

ghiul de abordare ideologică sau de interesele politice urmărite. Între ele, așa cita la loc de frunte opiniile referitoare la trăsăturile originare ale „sistemului politic” național: supremația „formelor fără fond”, așadar împrumut din exterior fără legătură cu realitățile „organice” interne, fie expresii ale „neoiobăgici”, adică reflex al unei străvechi sedimentări socio-politice generatoare a „oligarhiei” moderne conducătoare, fie privind momentul istoric de apariție al acesteia, datând ori din Evul Mediu adânc, mai ales târziu, fie din era pre- sau post-Regulamentele Organice sau altfel. Sintagmele sau cuvintele menționate, dar și altele, precum „constituționalismul” românesc ori „camarila” însoțitoare a liderului sistemic (domn, rege, conducător, președinte), corespund evaluărilor procesului de contemporaneizare a unei tradiții autohtone, înrădăcinate

în „despotism” și „sistem boieresc”, de gestiune politică. Ele sunt, mai mult sau mai puțin, moștenite din îndelungatul și contorsionatul Ev Mediu românesc, care a fost grevat în dezvoltare de presiuni/cuceriri externe, ucigătoare sau constrângătoare ale oricărei evoluții inclusive.

Desigur, în replică sunt și interpretările care pun accentul pe preeminența democratică de tip european în evoluția sistemului politic autohton, chiar când este vorba de vot cenșar, cum a fost până la Constituția din 1923, așadar de excluderea unei uriașe părți a electoratului de la exprimarea voinței politi-

*Titu Maiorescu, cel care a inițiat,
în a doua jumătate
a secolului al XIX-lea,
o dezbateră
despre ce și cum
preluăm din Occident*

*... o constantă
a clasei
politice
românești*

ce, permisă doar în funcție de avere/venituri anuale. Or, pe un alt registru de expresie politică, avem de-a face cu „partide” doar cu numele, în fapt cluburi de discuții sau grupuri/grupuscule efectiv necoagulate în jurul unui program politic, fracțiuni din jucătorii sistemici majori, dar care pretind că reprezintă

VIZIRATUL CA SISTEM POLITIC ÎN ROMÂNIA MODERNĂ

MIHAIL E. IONESCU

O privire scormitoare asupra formării și evoluției sistemului politic românesc în perioada modernă descoperă o serie de surprize, direcții de efort masive și continui, dar și detalii semnificative care ilustrează un neconținut apel la tradiție, uneori chiar o inerție de nestăpânit a acesteia, dar și inovația sincronă cu schimbările europene. Bibliografia problemei este bogată și deopotrivă variată. Exegeții problematicii sunt fie cercetători reputați în diverse etape, istorici, jurnaliști, sociologi, ideologi etc., vârfuri ale literaturii naționale clasice, dar și componenți ai elitelor conducătoare, politicieni, avocați, industriași etc. Pe lângă români, nu puțini au fost și observatorii străini (diplomați în funcție la București, istorici, sociologi, experți în diverse domenii, de la banking și apărare militară la demografie și geopolitică), care au încercat să înțeleagă mecanismele sistemului politic autohton.

Românii sunt obișnuiți să voteze personaje, nu idei politice sau programe

În literatura problemei întâlnim nume mari, cu lucrări destinate special sistemului politic, precum istoricul A.D. Xenopol, autor al unei sinteze în două volume de aproape 700 de pagini consacrate istoriei partidelor politice din România, sau Ștefan Zeletin, considerat cel mai important doctrinar al liberalismului din perioada interbelică, ori Lucrețiu Pătrășcanu, expert în cele „trei dictaturi” dintre 1938 și 1944. Dar, deopotrivă, reconstituirea tabloului

general sau pe epoci distincte poate face referință la lucrările unor Pompiliu Eliade sau Mihail Manoilescu, sau la observațiile făcute critic și polemic de I.L. Caragiale după răscoala din 1907, ori consemnările memorialistice sau jurnalele zilnice (I.G. Duca, Constantin Stere, Alexandru Marghiloman, Constantin Argetoianu și alții), culegerile de discursuri parlamentare, numeroase și din care menționăm pe cele ale lui Titu Maiorescu și Take Ionescu. Mai

puține sunt asemenea lucrări de referință asupra perioadei comuniste și trecerii către aceasta din motive pe care nu le înfățișăm aici, dar cu siguranță este vorba despre dominația hegemonică a discursului oficial în această problematică (construcția unei „societăți noi”, desființarea „exploatării omului de către om” și alte teme propagandistice), cuplată cu interdicția de a se referi o bună perioadă în acei ani la precursori burhezi altfel decât ca aparținând „grupii de

Același loc, date diferite: noiembrie 1945, manifestație anticomunistă cu ocazia zilei regelui Mihai I...

... și decembrie 1989, bucuria prăbușirii comunismului

tuțional la 1866, dominată de oligarhie pentru câteva decenii, la parlamentarismul votului universal pentru bărbați și la preluarea puterii direct de către rege în 1938. În acest exemplu a fost evident o evoluție de la „școala parlamentarismului”, cum a fost numită descori etapa în dezbaterile Camerelor Naționale până la Primul Război Mondial, la schimbarea determinată și de imperative interne, dar și de înrăuriri externe inevitabile (cum a fost semnarea Tratatului Minorităților, anexă a Tratatului de Pace de la Paris din 1919), departe așadar de a fi una complet... organică. Ceea ce a urmat acestei prime modificări de anvergură a fost mai degrabă neașteptat. După o perioadă de căutări stimulate de exigențele uriașe ale uniformizării pe planuri multilaterale ale României Mari – administrative, legislative, monetar etc. –, s-a evidențiat o derivă către un regim personal de tip monarhic (cu particularitatea izbitoră ereditară a „vizirului”), culminând cu instalarea „dictaturii regale”, dotată în februarie 1938 cu o nouă Constituție, urmată de Conducătorul-mareșal, ale cărui decrete înlocuiau Parlamentul legiuitor și mențineau o monarhie de fațadă. Cele

din urmă evoluții (mai degrabă derapaje sistematice, chiar dacă o deteriorare a situației internaționale se caută să le legitimeze) au fost însoțitoare unei stări de urgență fără precedent, care a inclus dezmembrarea teritorială a țării și participarea la al Doilea Război Mondial pe Frontul de Răsărit, în condițiile hegemoniei Reichului nazist. După sfârșitul acestei conflagrații, comunizarea țării a avut loc în intervalul 1947 – 1989 în condiții de ocupație străină pentru mai bine de un deceniu și a inclus instalarea prin teroare socială a monopolului unipartid, într-o devălmășie est-europeană dominată de hegemonul sovietic, superputerea în competiție cu S.U.A. într-o lume a „Pax Americana”. Renunțarea, bruscă și deopotrivă în timp simultană pretutindeni în Estul Europei, inclusiv în U.R.S.S., la comunismul de tip sovietic și declanșarea instalării democrației de tip occidental (1989 – 1991) au fost iarăși concomitente în statele fostului bloc comunist, iar accesarea în NATO și UE s-a făcut condiționat, potrivit unor criterii de admitere care au cuprins și imperative de acomodare a sistemului politic cu cel occidental, unele în ființă și azi și subiect de controversă

între vechii și noii membri ai Uniunii Europene.

Oricine studiază perioada de formare a sistemului politic modern se izbește de câteva chestiuni unde bibliografia problemei este non-uniformă în încheieri. Între ele se află dosarul începuturilor (când se poate vorbi de sistem politic modern); altul a fost raportul între tradiție și inovație în acest proces formator. În ce privește ultimul dosar, două impunătoare chestiuni se detașează ca principale, anume formarea și dăinuirea oligarhiei, precum și existența unui partid, fără acest nume, dar cu o influență remarcabilă în viața politică și deci parte a sistemului ca atare: camarila.

Definiția contemporană a sistemului politic ilustrează setul de reglementări și instituții prin care se asigură gestiunea politică și administrativă a unei comunități, în cazul nostru statul modern român (până la 1914 – 1918, Vechiul Regat). Or, asemenea instituții și reglementări de tip modern au fost identificate istoric în prima jumătate a secolului al XIX-lea, căpătând o formă decisivă și durabilă în anii '60 ai aceluiași veac, odată cu săvârșirea Unirii sub domnitorul Alexandru Ioan Cuza.

(Va urma)

o porțiune de opinie publică (îndeobște în jurul unui ziar, precum *Drapelul*, de unde și denumirea aderenților: „drapelști“). Desigur, ne referim aici la perioada de „copilărie“ a sistemului politic românesc, pe care o plasăm până la începutul secolului al XX-lea, pentru ca ulterior, pe măsura apariției și dezvoltării unor curente

Reprimarea unei manifestații pe cheiul Dâmboviței, în anii '30 ai secolului trecut

ideologice majore pe plan internațional – social-democrația, de pildă, dar nu numai –, să asistăm la o diversificare și sofisticare impresionantă în raport cu perioada anterioară. Pentru perioada „copilăriei“ regimului de tip parlamentar european, expresie a constrângerilor votului cenșar păzite cu strâșnicie de oligarhia dominantă, este sugestivă descrierea făcută, vitriolic și polemic, după răscoala din 1907 a țărănimii, de I.L. Caragiale: „Partidele politice, în înțelesul european al cuvântului, adică întemeiate pe tradițiune, pe interese vechi sau noi de clasă și prin urmare pe programe de principii și idei, nu există în România. Cele două așa-numite partide istorice, care alternează la putere, nu sunt, în realitate, decât două mari facțiuni, având fiecare nu partizani, ci clientelă [...] Iar clientela este plebea incapabilă de muncă și neavând ce munci, negustorași și precu-

peți de mahalale scăpătați, mici primejdioși agitatori ai satorilor și împrejurimilor orașelor, agenți electorali bătauși; apoi productul ibrid al școalelor de toate gradele, intelectualii semiculți, avocați și avocaței, profesori, dascăli și dascălași, popi liber-cugetători și răspoșiți, învățători analfabeți – toți teoreticieni de berărie; după aceștia, mari funcționari și impiegați mititei, în imensa lor majoritate amovibili“.

Cum se poate observa chiar din „cuvintele cheie“ menționate mai sus, dar și din descrierea caragialescă a sistemului politic, este o diferență majoră relativă la interpretarea acestui subiect. Dar aceste diferențe au dus la nașterea sau decesul unor veritabile curente de idei în sistemul politic (de la apariția junimismului întemeiat ideologic pe principiul „formelor fără fond“ ale evoluției României, a social-democrației sau „ță-

rânismului“ ori legionarismului, în cel dintâi caz, la dispariția conservatorismului de orice nuanță ori a orientărilor „etnocratice“, în secundul). Oricum, în acest fel se verifică existența în era mișcării naționale moderne – pe care o putem considera în ființă la început de secol al XVII-lea și accelerată, sub influența revoluției franceze de la 1789, în

tot secolul al XIX-lea până la Primul Război Mondial – a unei neconținute căutări a unui sistem politic generat organic, sincron achizițiilor internaționale în domeniu, corespunzător realităților existente, dar care să întrunească atributele de democratic, modern și performant, de tip european.

În cursul deceniilor de la legiferarea primei Constituții a României moderne (1866) a avut loc, bineînțeles, o evoluție a sistemului politic național. Modificările au fost determinate fie de schimbările intervenite în statutul politic al țării în arena internațională, de la o țară dependentă și parte a Imperiului Otoman pe harta politică, la un regat independent (1877 – 1881) și de la „Vechiul Regat“ la „România Mare“ (1918 – 1923) stipulate în noua Constituție din 1923 sau de la instalarea hegemoniei sovietice în perioada Războiului Rece la valul transformator de regim politic din Estul Europei și U.R.S.S. din 1989 – 1991. Deopotrivă, modificările au fost înregistrate prin succesiunea de regimuri politice interne, precum a fost cea de la „sistema“ originară, legitimată consti-

„Partidele politice, în înțelesul european al cuvântului, adică întemeiate pe tradițiune, pe interese vechi sau noi de clasă și prin urmare pe programe de principii și idei, nu există în România.“

I.L. Caragiale

În balconul Casei Albe: Nicolae Ceaușescu, Richard Nixon, Elena Ceaușescu, Patricia Nixon

nescu. Deși americanii avansaseră noi propuneri, discuțiile de la Paris cu nord-vietnamezii ajunseseră într-un punct mort. Washingtonul ruga o intervenție a Bucureștiului la Hanoi. Mănescu a promis că îl va informa pe Ceaușescu (era la Predeal, unde primise pe ambasadorul nord-vietnamez, care pleca de la post, și o delegație economică de la Hanoi, condusă de vice-premierul Thanh Nghi).

Peste aproape o lună, ambasadorul american comunica Departamentului de Stat că în timp ce se afla la ministrul adjunct de Externe Mircea Malița, a venit Corneliu Mănescu, care a ținut să îl informeze despre demersul ambasadorului român la Hanoi. Nord-vietnamezii rămâneau fermi pe poziție, pentru ei, doar retragerea americanilor din Vietnamul de Nord și un guvern de coaliție la Saigon erau acceptabile. România era dispusă să servească în continuare drept canal de comunicare.

În luna decembrie 1969, ambasadorul american avea o nouă întrevedere cu Corneliu Mănescu. Acesta a cerut informații despre situația din Orientul

Mijlociu, precizând că România nu susține recenta declarație a Tratatului de la Varșovia care condamnă Israelul. Mai mult, în acel an ridicase relațiile cu statul evreu la rang de ambasadă. Ambasadorul S.U.A. era de părere că „românii s-au dovedit responsabili și discreți; mai mult, ei ar putea, dacă li se dă un fir, să fie gata să facă un demers ajutător. Oricum, au cerut să fie informați și cred că ar trebui să le spunem tot ceea ce putem în mod rezonabil.”

La 1 decembrie 1969, ambasadorul Mecker expediasc o scrisoare personală către Elliot L. Richardson, subsecretar de Stat. Relata că i-a înmănat lui Corneliu Mănescu scrisoarea lui Teddy White (Theodore White, ziarist american care a scris despre China în timpul celui de Al Doilea Război Mondial și despre foamea din 1942 – 1943) către Zhou Enlai. Mănescu a promis că o trimite, dar nu știe dacă cererea lui White de a vizita China va primi vreun răspuns. Adăugase că se îndoiește că o călătorie a ziaristului american, dacă va avea loc, va avea vreun efect sau că vor fi dispuși chinezii să transmită vreun mesaj prin

el. Probabil că nu va dura mult, încheia ambasadorul american, până când vom afla de la români ceva despre scrisoarea lui White, dacă nu cumva chinezii vor alege să comunice direct cu noi.

I foarte interesantă discuție a avut loc la 7 mai 1970, cu prilejul primirii ambasadorului american Leonard C. Mecker la premierul Ion Gheorghe Maurer. Diplomatul american dorea să deslușească rațiunile declarației foarte ferme a României de condamnare a intervenției americane în Cambodgia, din 5 mai. Intervenția americană se produsese la 29 aprilie și fusese declanșată pe teritoriul cambodgian contra punctelor de sprijin ale nord-vietnamezilor. Maurer a insistat ca spusele lui să ajungă doar la cel mai înalt nivel al conducerii americane. Se temea să nu ajungă și la urechile Kremlinului. Declarația fusese făcută și cu scopul de a păstra deschise canalele de comunicare ale României cu regimurile comuniste din zonă, folosite pentru o eventuală reglementare pașnică a conflictului în viitor. Un alt element, în argumentația liderului român, l-au constituit temerile legate de intențiile sovieticilor. Potrivit lui Maurer, sovieticii invadaseră Cehoslovacia într-un moment când americanii erau implicați în Asia de Sud-Est. Simetria situației, după ocuparea Cambodgiei, era „preocupantă” pentru români. Maurer se temea că nu cumva sovieticii să considere că sosise momentul să se ocupe de România. Totuși, i-a răspuns diplomatului american că situația României de securitate era mai bună decât cu șase luni în urmă și asta și datorită atenției

În episodul din numărul anterior am prezentat documente desecretizate din arhivele americane privind pregătirea și desfășurarea vizitei președintelui S.U.A. Richard Nixon la București, în august 1969. Continuăm cu alte documente din aceleași surse despre vizita efectuată în 1970 de Nicolae Ceaușescu în Statele Unite.

DOUĂ MOMENTE SEMNIFICATIVE ÎN RELATILE ROMÂNNO-AMERICANE

DUMITRU PREDĂ

În perioada care a urmat vizitei președintelui american la București, România și S.U.A. și-au urmat fiecare agenda în relația cu celălalt stat. Pentru București era esențial să se obțină clauza națiunii celei mai favorizate și un acces cât mai larg și avantajos la credite și la produse al căror export în țările comuniste era restricționat de S.U.A. Pentru Washington, interesul venea, dincolo de obiectivul mai general de a obține o distanțare a unei țări socialiste de Moscova, din cele mai concrete, legate de negocierile cu Hanoi și Beijing, cât și de Orientul Apropiat și Mijlociu. O altă temă de discuții a constituit-o organizarea viitoarei Conferințe pentru Securitate și Cooperare în Europa.

La 15 septembrie, la ora 18.45, ambasadorul României la Washington, Corneliu Bogdan, se prezenta la consilierul pentru probleme de securitate al președintelui american, Henry Kissinger, la cererea acestuia. Fusese chemat pentru a i se înmâna textul unei

declarații despre retragerea trupelor americane din Vietnam. Remiterea era făcută cu 18 ore înainte de anunțul oficial. Doar aliații asiatici ai S.U.A. o mai primiseră. Rugămintea era să îi fie transmisă lui Ceaușescu, împreună cu un mesaj al președintelui Nixon: ceea ce îi spuse-

se liderului român la București privind Vietnamul rămâne deplin valabil.

La 29 octombrie 1969, ambasadorul S.U.A. la București informa despre audiența pe care o solicitase, la cererea Departamentului de Stat, ministrului român de Externe, Corneliu Mă-

așteptări au de la vizita lui Ceaușescu în S.U.A. Accentul se pune pe problemele economice. În urma călătoriilor lui Ceaușescu și Maurer la Moscova, în mai și iunie, urmate de semnarea în iulie a Tratatului de prietenie româno-sovietic, unii dintre șefii de misiuni din București (atât ai țărilor NATO, cât și ai țărilor nealiniate) au presupus că românii vor avea de plătit un preț economic și va urma o sporire a relațiilor economice cu sovieticii și cu țările din C.A.E.R.

Păreră ambadorului american era că se va produce această creștere, în termeni absoluți, dar că românii urmăresc ca partea cea mai mare a relațiilor comerciale să se desfășoare cu Vestul. În urmă cu cinci ani, raportul era de 80% cu țările din C.A.E.R. și doar 20% cu alte state. Acum este de puțin peste 50% cu alte state și un pic sub 50% cu C.A.E.R. Dezvoltarea relațiilor comerciale cu Germania de Vest nu poate spori prea mult, ținând cont de interesul acestei țări de a dezvolta relațiile cu U.R.S.S. și alte state C.A.E.R., așa că speranța românilor se îndreaptă către S.U.A., și ca o posibilitate de a-și spori securitatea.

Statele Unite pot face pași modesti, dar semnificativi în acest sens. Le explicaseră românilor că acești pași nu vor fi panacee pentru rezolvarea problemelor. Dar credea că asemenea pași sunt importanți pe plan

La Disneyland,...

psihologic, determinându-i pe români să pună în aplicare alte măsuri necesare pentru creșterea relațiilor comerciale bilaterale. Meeker credea că este foarte important ca Ceaușescu să se întoarcă din această vizită cu sentimentul că a obținut unele rezultate în domeniul economic. Aceasta îi va influența modul de gândire și de acțiune, îi va întări poziția în negocierile cu U.R.S.S. și va permite românilor să susțină avantajele politicii lor de deschidere în discuțiile

cu alte state est-europene.

Prima parte a vizitei lui Nicolae Ceaușescu în S.U.A. a avut un caracter particular. Arthur T. Downey, membru al National Security Council, însărcinat să reprezinte Casa Albă pe lângă oaspetele român pe parcursul acestei etape, redacta la 20 octombrie o informare, în care includea și discuțiile purtate cu membri ai delegației române. În timpul unei conversații particulare, Sergiu Celac, traducătorul de engleză și rusă și director adjunct al Direcției Planificare

politică din M.A.E., a comentat că vizita lui Ceaușescu trebuie văzută în climatul general al relațiilor sovieto-americane, ținând cont că Ceaușescu a fost singurul șef de stat din țările socialiste care participă la sesiunea generală O.N.U. și că s-a întâlnit cu doi bancheri de frunte din S.U.A.: președinții lui Chase Manhattan și Bank of America. Despre acest ultim punct, Celac a spus că din toată vizita lui Ceaușescu în S.U.A., el va capta întreaga atenție a „cercurilor interne din afara României”. Va fi privită ca o „vânzare” în brațele capitalismului. Ceaușescu nu putea face ceva mai rău pentru a provoca îndoială, furie și suspiciune în „cercul intern”. Dacă cei doi președinți de bănci americane vor accepta invitația de a veni la București, cele două vizite vor pune capăt.

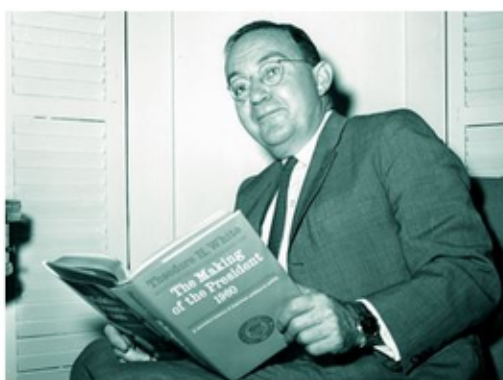
Într-o convorbire cu Harry Barnes, adjunctul

... Hollywood (Elena Ceaușescu și actrița Shirley Temple)...

acordate de S.U.A. Dar americanii sunt prea de parte și în momentul de față probabil că le-ar fi greu să se mai pronunțe în favoarea României. Așa că România avea nevoie de sprijinul Chinei, un alt factor motivant al declarației. Chinezii, de altfel, reproduceseră integral declarația românilor. Într-un caz de sugestii ar face în problema negocierilor cu nord-vietnamezii, Maurer a răspuns că și el era decepționat de poziția acestora. Îi este greu să înțeleagă ce vor, deși le-a explicat ce ocazie bună reprezintă negocierile de la Paris. Comentariul ambasadorului era că deși autoritățile americane au fost surprinse de poziția României, explicațiile lui Maurer pot fi luate în considerare, chiar dacă preocuparea României de a se situa pe o poziție cât mai neutră pare exagerată.

Un alt document important, nedatat, este un memorandum întocmit pentru președintele Richard Nixon cu problemele pe care urma să le abordeze în discuțiile cu Nicolae Ceaușescu în S.U.A. Se preciza că din 1964, România s-a luptat să obțină maximum posibil de independență față de U.R.S.S. S.U.A. au încurajat-o. Dacă românii sunt, în general, mulțumiți de stadiul relațiilor bilaterale, partea americană speră că se vor realiza cât mai curând centrele culturale. Aprobările pentru cererile de emigrare au mers foarte greu. Se estima că Ceaușescu va cere accelerarea procedurilor pentru acordarea clauzei națiunii celei mai favorizate și credite Eximbank. Problema era că

Ziaristul Theodore White

legislația americană prohibea creditele în general pentru țările comuniste. Președintele avea posibilitatea să decidă că totuși o țară comunistă putea primi ajutor financiar american dacă era în interesul S.U.A. Amendamentul Fino însă (introdus în 1967) interzicea aprobarea de credite Eximbank pentru țările care acordau sprijin economic și militar Vietnamului de Nord. România redusese între timp substanțial acest ajutor, ajungând penultima între țările din C.A.E.R.

Subsecretarul de Stat adjunct pentru Afacerile Economice, Nathaniel Samuels, discuta cu Manufacturers Hanover Trust Company posibilitatea să organizeze, împreună cu alte bănci, un consorțiu privat care să acorde României credite. Avusese loc și o întâlnire a ambasadorului român cu cei de la Manufacturers și dacă răspunsul României era pozitiv, urma să se discute și cu alte bănci. Dar asemenea credite erau mici față de cerințele României și pe termen mediu sau scurt, cu dobânzi mari.

În problema Asiei de Sud-Est, Ceaușescu va repeta cerința ca S.U.A. să își retragă trupele. Americanii au retras deja un

contingent substanțial, dar și nord-vietnamezii trebuia să se retragă din Laos, Cambodgia și Vietnamul de Sud. Era dorit sprijinul pe care România îl poate acorda în negocierile cu Vietnamul.

S.U.A. doreau continuarea discuțiilor cu China la Varșovia. Se aștepta o estimare a lui Ceaușescu asupra intențiilor Beijingului.

România își dorea foarte mult organizarea unei Conferințe pentru Securitate și Cooperare Europeană ca o contracarare a presiunilor U.R.S.S. de conformare în cadrul Tratatului de la Varșovia. S.U.A. nu aveau nimic împotrivă, dacă era pregătită corespunzător și se înțevedeau posibile rezultate semnificative.

În Orientul Mijlociu România întreținea relații diplomatice cu Israelul (singura țară din Tratatul de la Varșovia, după războiul din 1967) și avea relații foarte bune cu țările arabe. România cerea retragerea trupelor israeliene din teritoriile ocupate și satisfacerea „catorva” dintre cererile F.L.P.

La începutul lunii octombrie 1970, pregătirile pentru prima vizită de stat a lui Nicolae Ceaușescu în S.U.A. (13 – 27 octombrie) intraseră în linie dreaptă. La 14 octombrie, ambasadorul Mecker trimitea o amplă informare la Washington, din care spicuim. În ultimele două săptămâni, președintele Ceaușescu și demnitari de frunte (vice-președintele Consiliului de Miniștri Ion Pățan, ministrul de Externe Corneliu Mănescu și ministrul Comerțului Exterior Cornel Burtică) au prezentat ce

STEUA DE LA BETLEEM

MAGDA STAVINSCHI

„Steaua sus răsare/ Ca o taină mare/ Steaua strălucește/ Și lumii vestește/ Că astăzi Curata/ Prea-nevinovata/ Fecioara Maria/ Naște pe Mesia./ Magii cum zăriră/ Steaua și porniră/ Mergând după rază/ Pe Hristos să-l vază.“ Cine nu a auzit măcar o dată acest colind? Cine nu știe că Hristos s-a născut cu mai bine de două milenii în urmă în ieslea de la Betleem? Dar mulți se întreabă cum de au știut magii când și unde se va naște Pruncul. Este o întrebare la care nu este ușor de răspuns.

Giotto surprinde, în tabloul „Adorația magilor“, trecerea cometei Halley ca stea a Betleemului

Se spune că nașterea lui Iisus Hristos a fost vestită de „un semn mare care a apărut în ceruri“. În Evanghelia după Matei este scris:

2.1. După ce S-a născut Iisus în Betleemul din Iudeea, în zilele împăratului Irod, iată că au venit niște magi din răsărit la Ierusalim și au întrebat: „Unde este Împăratul de curând născut al iudeilor? Fiindcă I-am văzut steaua la Răsărit și am venit să ne închinăm Lui.“

2.7. Atunci Irod, chemând în ascuns pe magi, a aflat de la ei lămurit în ce vreme s-a arătat steaua.

2.9. Iar ei, ascultând pe rege, au plecat și, iată, steaua pe care o văzuseră în Răsărit mergea înaintea lor, până ce a venit și a stat deasupra, unde era Pruncul.

Există însă o controversă: Irod a murit în anul 4 î.H. și, potrivit lui Matei, Iisus s-a născut mai înainte!

Se pare că impresia cerească nu a fost prea puternică, din moment ce Irod le-a cerut magilor să-i precizeze caracteristicile apariției astrului. Așadar, nu putea fi vorba despre un fenomen prea luminos. Mai mult, s-ar putea să fi fost vorba chiar de două fenomene astronomice diferite: unul i-a adus pe magi, iar celălalt s-a manifestat la Ierusalim după întâlnirea cu Irod, permițând

localizarea Betleemului.

Profețiile Vechiului Testament privind asocierea „stea – Mesia“ sunt încă și mai discutabile.

Se pare că denumirea de „stea“ este folosită chiar pentru a-l numi pe Mesia în locul unui fenomen astronomic. De exemplu, oracolul profetului Balaam spune (Numerii, 24:17): „un astru născut din Iacob devine conducător“.

CEI TREI MAGI

Așa cum scrie în Vechiul Testament și chiar și în Evanghelia după Matei, „Orientul“ este extrem de vag, el incluzând ținuturile de la nord-estul până la sud-vestul Palestinei, Arabia, Mesopotamia, Marea Caspică. Există surse biblice care plasează țara de origine a magilor în Arabia sau chiar în Persia. Nici numărul magilor nu este cert; conform tradiției, erau trei, dar unele surse orientale vorbesc chiar de 12.

Magii sosiți din Orient au fost numiți „regi“ abia în secolul VI. Biblia vorbește doar de „magi“, iar cărți mai recente îi numesc chiar „astrologi“, termen mai aproape de adevăr decât cel de „regi magi“.

Putem spune că în acea perioadă Babilonul era capitala astronomică, iar astronomi evrei sunt

... și Cascada
Niagara

șefului de misiune americană la București, Ceaușescu a insistat că nu va mai dura mult până ce China va deveni egala – sau superioara – celor două mari puteri. Tot lui i-a spus că cele două mari superputeri trebuie să înțeleagă că nu pot interveni armat în treburile altor state, ceea ce China a înțeles deja. Ambasadorul Corneliu Bogdan i-a spus lui Downey că cea mai mare parte a discuției purtate de Ceaușescu la dejunul oferit de David Rockefeller, președintele lui Chase Manhattan Bank, la 13 octombrie, s-a referit la Orientul Mijlociu, fără a oferi amănunte.

Ceaușescu a fost impresionat de modul de viață american în timpul vizitei în California, mai ales de tehnologia americană. I-a cerut lui Corneliu Bogdan să-i facă rost de planurile hotelului de la Disneyland și să i le trimită la București. A fost plăcut impresionat de vizitarea unui avion DC 10 și de călătoria cu avionul Boeing 707 al președintelui american, comentând disconfortul pe care urma să îl îndure la întoarcerea către patrie cu un avion IL 18, de construcție sovietică. Dar și-a exprimat către Barnes preocuparea pentru violența pe care a văzut-o transmi-

să la televiziune. A spus că autoritățile arestează imediat pe cineva care trage cu pistolul, dar nu fac nimic pentru a stopa violența difuzată la televizor. Face eforturi să înțeleagă conceptul american de libertate, presă liberă, dar crede că americanii sunt totuși prea permisivi. Aceeași preocupare a împărtășit-o Dumitru Popescu, secretar al Comitetului Central. Considera că Statele Unite nu sunt în stare să asigure drepturile cetățenilor lor și să încurajeze respectul reciproc dintre minorități. Era foarte interesat de relațiile inter-rasiale și de potențialul de conflict inter-rasial.

La 23 octombrie, Departamentul de Stat îi trimitea lui Richard Nixon și un profil al liderului român. „Ceaușescu este șeful de necontestat al Partidului Comunist Român. Având puțină educație și o deficiență de vorbire, Ceaușescu are și o reputație de timid și persoană cu o inteligență limitată. Cu toate acestea, s-a ridicat rapid în ierarhia partidului grație ambiției, energiei, capacității de a lua decizii rapid și dăruirii față de principiile în care crede. Ceaușescu este un administrator plin de succes, cu o judecată pragmatică, dar îi lipsesc originalitatea și strălucirea.”

Se făceau și aprecieri generale despre regimul din România. Românii aprobă politica externă naționalistă a lui Ceaușescu, îi admiră curajul și perseverența cu care urmărește interesele și independența față de sovietici. Știu că este nevoie de precauție în politica internă dacă vor să evite precedentul cehoslovac. Totuși, există puternice resentimente față de strictețea controlului intern. Regimul urmează politica de industrializare ambițioasă, în vreme ce agricultura rămâne în urmă, lipsurile alimentare sunt cronice și interesele consumatorilor sunt prea puțin luate în considerare. „În această societate, caracterizată de lipsa de confort și libertate a oamenilor, starea de spirit este una gri.”

Am găsit în documentele de arhivă și un Memorandum al discuțiilor purtate la Casa Albă între președintele american și Nicolae Ceaușescu, la 26 octombrie 1970, între 10.55 și 12.55, care evident nu face referire la aspectele mai delicate ale discuției, dar oferă câteva informații interesante. Nixon întreabă dacă se are în vedere și construcția de drumuri din creditele cerute. Ceaușescu spune că prioritare sunt digurile și canalele de irigații. Nixon revine și amintește de discuția cu Tito, care s-a exprimat că ar fi bine dacă țările din regiune ar construi un sistem de drumuri care să le lege. Apoi președintele american îi cere opinia despre acordul semnat între Germania de Vest și U.R.S.S. Nixon insistă că S.U.A. nu urmăresc prin discuțiile cu U.R.S.S. înțelegeri pe spinarea altor popoare.

(Continuare în p. 46)

Mozaic din bazilica Sant'Apollinare Nuovo din Ravenna, datând din secolul al VI-lea, reprezentându-i pe cei trei magi

urmând să dispară după câteva zile sau săptămâni.

Astronomii chinezi, care au observat cu atenție aceste „stele noi” (dintre care cea mai faimoasă este cea din 1054, care a devenit Nebuloasa Crabului), nu au consemnat nimic pentru acest deceniu!

Un studiu din 2005 vorbește despre o hipernovă care a apărut în galaxia Andromeda, bine plasată pentru observare în perioada în cauză, dar nu există nicio indicație a datei exploziei, nici măcar timp de câteva secole.

OBSERVAT ȘI DE MESOPOTAMIENI, ȘI DE BABILONIENI

Din categoria fenomenelor vizibile previzibile sunt unele configurații planetare mai deosebite: două sau trei planete mai apropiate pe bolta înstelată trezesc și astăzi fantezia oamenilor, ce să mai vorbim de cea a astrologilor mesopotamieni.

Cel care a sugerat un asemenea fenomen ca posibilă explicație pentru steaua de la Betleem a fost astronomul german Johannes Kepler (1571 – 1630), fascinat de apropierea spectaculoasă dintre Jupiter și Saturn în noaptea de 17 decembrie 1603.

El a scris, în 1614, că în lunile martie, octombrie și decembrie ale anului 7 î.H., Jupiter și Saturn erau văzute de pe Pământ aliniate în constelația Pești, ceea ce se vede și din tablele lui Bryant Tuckerman (1915 – 2002) pentru perioada dintre 601 î.H. și 1649.

Cu toate acestea, separarea minimă dintre Jupiter și Saturn în conjuncția indicată de Kepler a fost de aproximativ 1° , adică de două ori diametrul Lunii Pline, și, prin urmare, nu foarte impresionantă și, mai mult, cele două planete nu puteau fi confundate cu o singură stea.

Să ne oprim totuși puțin la tripla conjuncție din anul 7 î.H. Perioadele lui Jupiter și Saturn sunt de 12, respectiv 29 de ani, iar Jupiter îl „depășește” pe Saturn cam la 20 de ani. În anul 7 î.H. acest fenomen a avut loc în Pești, iar apropierea (la mai puțin de 1°) s-a repetat de trei ori: la 29 mai, 6 octombrie și 1 decembrie. Acest fenomen remarcabil fusese prevăzut de mesopotamieni și a fost chiar observat în Babilon. Să mai amintim că Peștii erau asociați de astrologi cu poporul evreu și cu Israel, că Jupiter era considerat astrul regesc, iar Saturn simboliza protectorul Israelului. Așadar, acest semn putea fi interpretat ca precursor al venirii (protecția lui Saturn) Regelui (Jupiter) evreilor (constelația Peștilor).

CONJUNCȚII NELĂMURITOARE

*Astronomul german Johannes Kepler
a fost și el preocupat
de steaua din Betleem*

Prima conjuncție (29 mai) i-ar fi determinat pe magi să pornească la drum. Expediția a durat aproape patru luni (cca 1.000 km) și ei au sosit la Ierusalim în momentul celui de-al doilea semn (6 octombrie). Venirea magilor îl neliniști pe Irod, uzurpatorul străin instalat pe tron de romani; el își văzu deodată domnia amenințată de Regele evreilor. După întâlnirea magilor cu Irod, s-a produs cel de-al treilea semn: conjuncția din 1 decembrie, cea care le arăta drumul Betleemului: steaua „profetică”, asimilată cu cea de-a treia conjuncție, putea fi văzută spre sud, în momentul crepusculului. Magii s-au îndreptat

cunoscuți încă din vremea profetului Daniel. Sarcina lor era atunci pur astrologică, deoarece ei determinau pozițiile astrale doar pentru a prezice viitorul. În vremea acestor civilizații, magii-astrologi formau o castă care deținea puteri politice și religioase. Originea lor mesopotamiană ne ajută să lămurim două probleme: ei erau familiarizați atât cu aspectul constelațiilor, cât și cu profețiile care anunțau sosirea Regelui evreilor (să amintim că multe profeții din Vechiul Testament se regăsesc și pe tăblițele mesopotamice). Deci nu este imposibil ca un fenomen astronomic să fi fost interpretat ca semn al sosirii lui Mesia și să fi determinat deplasarea unei solii spre Palestina.

„Adorația magilor” de Sandro Botticelli (cca 1475, tempera pe lemn, galeria Uffizi); pot fi identificați, în figurile celor trei magi, membri ai familiei Medici

STEA, COMETĂ, NOVĂ?

Să presupunem totuși că fenomenul a fost real. Din punct de vedere astronomic, putem lua în considerare două tipuri de fenomene remarcabile: cele legate de orbitele periodice ale astrilor, care pot produce juxtapuneri aparente, văzute de pe Pământ; fenomene tranzitorii, precum sosirea unei comete strălucitoare sau a unui eveniment cataclismic (nova, supernova, hipernova).

Nu ne-ar fi greu să-l identificăm ținând seama că, datorită nivelului deosebit de ridicat al astronomiei antice în Asia și, mai ales, în China, s-au păstrat date foarte multe și precise despre fenomenele ce au avut loc în perioada la care ne referim: 8 î.H. – 4 î.H., adică anii în care poate fi situată data nașterii Mântuitorului.

Să revedem mai întâi principalele apariții rare, „neasteptate”: cometele și novele.

Cea mai remarcabilă cometă din perioada aceea ar fi fost desigur cometa Halley (*Magazin istoric*, nr. 2/1986), semnalată pentru prima dată în anul 240 î.H. Perioada sa de aproximativ 76 de ani o readuce din nou pe bolta înstelată în anii 164 î.H., 88 î.H. și 12 î.H., deci înaintea perioadei de care vorbim. Nu foarte spectaculoasă, a fost văzută din Iudeea în anii 12 î.H. și 66 d.H. și totuși legenda ei ca stea

a Betleemului a trecut peste veacuri. Așa se face că celebra frescă a lui Giotto di Bondone (1267 – 1337) o consemnează prin anii 1304 – 1305. Pe o porțiune din ciclul de fresce din Capela Scrovegni (biserica Arena) din Padova, o scenă înfățișează Adorația magilor care se închină pruncului Iisus. Artistul reprezintă Steaua din Betleem sub forma unei comete care traversează bolta înstelată. Așa ar fi fost ea văzută la 25 octombrie 1301 (când a revenit pe cer după 76 de ani). Acesta a fost și motivul pentru care misiunea spațială lansată de Agenția Spațială Europeană (ESA) în 1985 pentru a survola cometa Halley a primit numele lui Giotto.

Cometele au fost considerate dintotdeauna prevestitoare de mari evenimente: după asasinarea lui Iuliu Cezar (15 martie 44 î.H.) și înainte de sinuciderea lui Nero (9 iunie 68 d.H.), au fost văzute două comete extrem de impresionante. Cronicile chineze semnalează alte două apariții cometare: una vizibilă timp de 70 de zile, în martie 5 î.H., în constelația Capricornul, și alta, în aprilie 4 î.H., în constelația Vulturul. La niciuna nu sunt însă consemnate nici coada și nici deplasarea. Erau, evident, două nove. Astfel de erori au mai fost detectate la chinezi; chiar supernova lui Tycho Brahe (*Magazin istoric*, nr. 8/2000) din 1572 a fost considerată tot cometă.

O novă poate apărea ca o nouă stea strălucitoare, undeva unde nu s-a mai văzut nicio stea înainte,

ŞASE OBICEIURI DE CRĂCIUN CU ORIGINI PĂGÂNE

DORINA MIHALCEA

Crăciunul înseamnă familie, daruri, iubire, lumină, căldură, miros de brad și de cozonac, liniște și prieteni... Pentru mulți nu este doar cea mai importantă sărbătoare de iarnă, ci chiar cea mai așteptată din întregul an. Prin definiție, ea se identifică cu religia creștină, cu nașterea pruncului Iisus. Și totuși, cel puțin șase dintre cele mai cunoscute obiceiuri de Crăciun își au originea în credințe străvechi.

„Ar fi o greșală să susținem, fără niciun echivoc, că obiceiurile cu care sărbătorim astăzi Crăciunul provin din veacurile pre-creștine, păgâne” – sublinia istoricul Ronald Hutton, specialist în istoria druidelor și în folclorul vechilor triburi din Britania. „Dar, în egală măsură, tot la fel de cronat ar fi să credem că acest Crăciun, pe care îl considerăm al nostru, reprezintă în totalitate un fenomen modern.” În acele vremuri de început, orice creștin a dorit să fi convertescă pe cei mai mulți dintre cei întâlniți, dar, totodată, s-a arătat și fascinat de unele dintre tradițiile lor.

Și poate mai mult, după

Miniatură din așa-numita „Golf Book”,
manuscris realizat în jurul anului 1540,
la Bruges, ilustrând ocupațiile din luna decembrie

cum sublinia și Michael Barber, teolog specializat în interpretare biblică, autorul celei mai recente lucrări ce analizează semnificația Crăciunului (*The true meaning of Christmas: The birth of Jesus and the origins of the season*, Adevăratul sens al Crăciunului: Nașterea lui Iisus și originile Crăciunului, 2021)! În opinia sa, acei creștini au încercat chiar să le „boteze” pe

unele dintre acele obiceiuri – să le preia și să le adapteze...

● **Ultima parte a lui decembrie – anotimpul perfect pentru... sărbătoarea perfectă: lumină.** În ceea ce privește data celebrării, alegerea nu putea fi una mai bună, consideră la unison istoricii. Fiind vorba de societăți agricole prin definiție, era perioada în care toate muncile grele erau încheiate și nu

„Masacrul inocenților”,
măcelărirea copiilor din Betleem,
la porunca regelui Irod (Evanghelia după Matei)
în viziunea lui Pieter Bruegel cel Tânăr

în această direcție și au ajuns la Betleem, aflat la 8 km sud de Ierusalim.

Nu mai că cele mai multe fenomene de acest gen sunt foarte greu de observat: ele pot avea loc fie puțin înainte de răsăritul Soarelui, fie imediat după apus. Alte apropieri mai deosebite au mai avut loc în anii 2 î.H. și 3 î.H. între Jupiter și Venus, planetele aflându-se la o distanță de 4', respectiv 12' una de alta.

Așadar, nicio conjuncție remarcabilă în perioada ce ne interesează.

Mai există vreo variantă posibilă? De-a lungul anilor, au fost propuse alte alinieri: 9 î.H. Uranus aproape de Saturn și Venus (dar Uranus este abia vizibil cu ochiul liber chiar și atunci când îi cunoaștem poziția); 8 î.H. Jupiter, Saturn și Marte; 6 î.H. ocultarea lui Jupiter și Saturn de către Lună.

Am reținut și alte afirmații ale oamenilor de știință. În anii 3 – 2 î.H. s-au produs o serie de conjuncții între Jupiter, Regulus și Venus. Doar că aceste evenimente au avut loc după moartea lui Irod în 4 î.H. și, prin urmare, nu corespund stelei de la Betleem. În plus, erau vizibile la vest la apusul soarelui și, deci, nu puteau fi călăuze spre sud de la Ierusalim până la Betleem. Mai mult, toate conjuncțiile privesc mai multe obiecte cerești, care nu ar putea fi confundate niciodată cu un singur obiect.

DE CE NIMENI N-A VĂZUT STEAUA?

Conjuncția le-ar fi atras doar atenția magilor asupra Israelului: ei au așteptat un semn, care a apărut sub forma unei din martie 5 î.H. Sosesc la Ierusalim și abia apariția celei de-a doua nove (aprilie 4 î.H.) îi aduce la Betleem. Dar magii care trebuia să-i dea socoteală lui Irod despre sosirea lor au preferat „să intre în țara lor pe alt drum”. Regele s-a mâniat și a dat ordin să fie uciși toți pruncii care nu au împlinit doi ani. Masacrul a avut loc cu puțin timp înainte de moartea lui Irod, care s-a întâmplat, probabil, la începutul lui aprilie. La acea dată Hristos avea aproape doi ani, ceea ce ne face să credem că El s-a născut în primăvara sau vara anului 6 î.H. Pentru acest anotimp pledează de altfel și mențiunea Sfântului Luca: „se aflau în acel ținut ciobani care trăiau pe câmp pentru a supraveghea turmele”. Or, la Betleem (800 m altitudine), vremea este destul de rece în timpul Crăciunului și turmele nu ies niciodată din noiembrie până în martie. Data Crăciunului pare să fi fost aleasă pentru a anula cultul Soarelui sau cultul lui Mithra, care avea loc în preajma solstițiului de iarnă, când ziua învingea noaptea (*Natalis Invicti*).

Concluzia este clară: nu a fost niciun fenomen astronomic „spectaculos” care să se potrivească cu Steaua din Betleem.

Am reținut dintr-o documentație extrem de bogată că teza conform căreia steaua a fost un obiect astronomic spectaculos nu ne dă răspunsul la următoarele întrebări: Dacă magii „au văzut steaua la est”, de ce au călătorit spre vest? Dacă urmăreau steaua spre „Regele evreilor”, de ce ar fi mers mai întâi la Ierusalim, înainte de a fi fost conduși de Irod către Betleem? De ce nimeni din Ierusalim nu a văzut steaua?

De asemenea, trebuie remarcat faptul că ceilalți trei evangheliști nu menționează nici magii și nici steaua!

De aici se poate crede că Matei a vrut să-i convingă pe evreii din vremea sa că Iisus era cu adevărat Mesia, arătând că nașterea sa era asociată cu împlinirea unei profeții atât a stelei Regelui evreilor, cât și a lui Mesia. ■

Nașterea lui Iisus și Adorația magilor,
reprezentate pe o icoană de secol XVII
(școala crețană)

Saturnaliile erau un prilej de petrecere și dans, ca în această frescă etruscă...

„Poziție socială, familie, avere – niciuna nu va influența felul în care fiecare se va bucura de o masă bună. Fiecare va bea aceeași licoare, niciun stomac sensibil nu va putea fi invocat ca scuză pentru a primi un vin de o altă calitate, superioară [...] Nicio porție mai mare, nicio porție mai mică nu se vor așeza pe mese; nici vorbă ca unul să primească o umilă șuncă, iar altul – o fragedă halcă de carne macră de porc. Când un om bogat dă un banchet pentru servitorii lui, prietenii trebuie să îl ajute să îi servescă“. Se alegea un fals rege, prin tragere la sorți, care să prezideze Saturnaliile. Oricine putea deveni falsul rege, care avea dreptul să dea cele mai trăsnete porunci: unuia să strige lucruri neplăcute despre sine, altuia să danseze gol. Obiceiul s-a păstrat în timpul carnavalurilor medievale.

În unele cazuri, în acele perioade de festin, aveau loc chiar și schimbări de poziție socială: sclavii transformându-se în stăpâni și viceversa, adevărate miracole devenite realitate pentru câteva ore sau chiar zile.

● **Sărbătoarea perfec-tă: daruri pentru fiecare.** În timpul acelorasi Saturnalii, ro-

manii institui-seră obiceiul oferirii de mici daruri. Istoricii consideră că el ar fi plecat de la speranța de a îmbuna zeei pentru a le aduce o recoltă bogată în sezonul următor. Se pare că era oferit doar un dar pentru

fiecare dintre cei apropiați, el reprezentând, cel mai adesea,

... sau joc de zaruri (miniatură medievală)

un obiect simplu, realizat din ceramică sau din ceară. Purtând numele de *sigillaria*, era creat special pentru eveniment. Filosoful Macrobius, într-o lucrare dedicată sărbătorii, *Saturnaliile* (scrisă, se pare, în jurul anului 400), îi conferea o origine religioasă, generată de o cutumă: oferirea de figurine, ce reprezentau diverse zeități, în special pe Saturn, era menită a asigura protecția divină

pentru sine și pentru toți cei apropiați.

Un alt cadou tradițional îl reprezentau și lumânările din ceară, *cerei*, semnificând lumina ce se întorcea încet-încet după solstițiul de iarnă. După cum era și firesc, copiii primeau jucării.

În numeroasele sale poezii despre Saturnalii, Marțial (aprox. 40 – aprox. 103), fin observator al vieții de zi cu zi, pomenea atât cadourile scumpe, cât și pe cele foarte ieftine, primite sau oferite, printre ele și unele mai puțin obișnuite: tăblițe de scris, zaruri, cutii pentru monete, piepteni, un cuțit de vânatoare, un topor, parfumuri, pipe, dar și cârnați, un porc, papagali exotici sau măști... Sugerează însă că cele simbolice, cu valoare intrinsecă scăzută, trebuie considerate invers proporționale cu înalta calitate a unei prietenii. Dând dovadă de spirit comunitar, Marțial le sugera celor înstăriți să le ofere bani celor cărora soarta nu le-a surâs, pentru a-i ajuta astfel să aibă cu ce să cumpere, la rândul lor, cadouri pentru cei dragi.

Nu de puține ori însă, romanii se și distrau când își făceau cadouri. Ca în cazul poetului

„Regele“ petrecerii, un obicei păstrat și în secolul al XVII-lea, cum ne arată acest tablou al pictorului flamand David Teniers cel Tânăr

Nașterea lui Iisus, în viziunea pictorului Giotto

mai rămăsese nimic de lucru pe câmpuri. „Un moment în care toți aveau nevoie de speranță, de încredere că anul care va veni va fi unul îmbelșugat“, observa profesorul de limbi germanice și engleză veche Philip Shaw. Mai mult chiar, în acele zile întunecate, ce culminau cu cea mai scurtă a anului – solstițiul de iarnă (21 decembrie) –, era nevoie de multă lumină, menită a îmbuna spiritele celor duși pe celălalt tărâm și a le goni pe cele malefice, dar și de mese îmbelșugate, abundent udate cu alcool, pentru a-i permite, de astă dată, corpului să facă față vitregelor condiții.

Lumina atât de necesară era adusă cu ajutorul fie al lumânărilor, fie al butucilor groși ce erau aprinși în preajma locuințelor sau în centrul așezărilor. Ei ardeau mocnit mai multe zile, timp în care cei din jur petreceau, organizând ospete de poveste. Pentru norvegieni, de pildă, fiecare scânteie reprezenta un nou suflet de animal – porc sau vițel –, care ar veni pe lume în ogradă, în anul următor.

În spațiul definit de popoa-

rele germanice – astăzi, geografic vorbind: nordul Germaniei, Peninsula Scandinavă și insulele britanice –, cea mai cunoscută sărbătoare a iernii era Yule sau Jul. Din păcate, despre acele practici pre-creștine s-au păstrat foarte puține informații, deoarece, subliniază teologul metodist Bruce David Forbes, autorul cărții *Christmas*,

a candid history (Crăciunul, o istorie sinceră, 2007), în marea majoritate a regiunilor unde existau, misionarii creștini erau prea ocupați cu transcrierea fonetică a limbilor întâlnite, lăsând la o parte descrierea credințelor. În atari condiții, aproape toate însemnările sunt mult mai târzii, post-creștine, influențate fără nicio îndoială de noua religie dominantă.

„Și etimologia termenului

Iarna era vreme și pentru distracție, cum ne arată această miniatură medievală

Crăciun, ca și a celor analogi slavi – a demonstrat și Victor Kernbach, autorul celui mai cunoscut în spațiul lingvistic românesc *Dicționar de mitologie generală* (1983) –, confirmă originea păgână; așa stă mărturie și termenul albanez *kërcium*, inițial tradus prin: lemn, ciot, buturugă, apoi efectiv prin buturuga Crăciunului“.

● **Sărbătoarea perfectă: stomac îndestulat.** Începând cu a doua jumătate a lunii decembrie și la romani se celebra cea mai populară sărbătoare: Saturnaliile, organizată în cinstea zeului Saturn, cel care le-ar fi oferit muritorilor secretele lucrării solului, instituind astfel o epocă de prosperitate, pace și fericire. Erau zile în care aproape nimeni nu mai lucra; cunoscuții își făceau vizite reciproce; locuințele erau somptuos ornate. Cuvintele de ordine erau distracția și egalitatea între semenii. Casele și străzile erau iluminate cu lumânări și lămpi. Focuri imense erau aprinse în locuri în care puteau fi văzute de cât mai mulți.

Saturn, conform satiristului Lucian din Samosata (125 – post 180), într-unul dintre ale sale *Dialoguri ale zeilor*, ar fi fost cel care i-ar fi îndemnat pe oameni la un adevărat dezmăț în timpul sărbătorii ce îi era dedicată: „Beți, strigați din tot sufletul, jucați jocuri cât mai diverse, aruncați zarurile, deveniți adevărați stăpâni ai veseliei; sărbătoriți alături de servitori, cântați despuiați în stradă; aplaudați...“.

Acele vremuri erau considerate, totodată, unele ale egalității totale: „Fiecare să fie tratat la fel, fie sclav, fie om liber; fie sărac, fie bogat“.

DOUĂ MENIURI DE CRĂCIUN ÎN PARISUL ASEDIAT ȘI LA SAVOY

THEO STĂNESCU-STANCIU

*Carne de câine, de pisică sau de șobolan,
oferta măcelăriilor pariziene în iarna anului 1870*

Vara anului 1870 găsea Franța din nou implicată într-un conflict ce avea să lase urme adânci: războiul franco-prusac (iulie 1870 – mai 1871), în care cei din urmă primeau sprijin din partea Confederației Germanice de Nord și a statelor sud-germane Baden, Württemberg și Bavaria. Pe de o parte, tristețe, înfrângere totală, conflictul reprezentând sfârșitul domniei lui Napoleon al III-lea și al celui de Al Doilea Imperiu Francez, iar, pe de alta, ovații, conducând la unificarea Germaniei și formarea Imperiului sub Kaiserul Wilhelm I al Prusiei (1871 – 1888).

Încă din primele luni de război, francezii au resimțit din plin gustul amar al eșecului. Prusacii le înconjuraseră capi-

tala, privându-i pe locuitori de ceea ce însemna o viață normală. Cărbunele, gazul, alimentele de bază – toate au început să dispară de pe piață într-un ritm amețitor. La începutul lui octombrie, autoritățile au decis să introducă raționalizările (în special, la pâine și la carne), dar proviziile s-au terminat rapid (*Magazin istoric*,

● Aveți grijă de cățeluși, să nu ajungă... friptură! ● Terină din carne fadă de șobolan, amestecată cu una mai grasă de... măgar ● Sacrificiul de la zoo și farfuriile perfecte de Crăciun ● Mica armată a lui Ritz și Escoffier, gata să cucerească Londra ● Supă de broască țestoasă ● Salată din mandarine cu mentă

nr. 9/20210). Inventivi, parizienii nu s-au dat bătui în fața spectrului foametei; cu zâmbetul pe buze au încercat să găsească alte surse de hrană. Mai întâi, au golit apele Senci, ale Marnei sau ale lacului de la Boulogne de pești și de orice altă formă de viață. Apoi, au căzut victime sigure caii: în toamna – iarna lui 1870,

Coadă la carne

*Sfântul Nicolae, inițială miniată
dintr-un manuscris de secol XIV*

Catullus (aprox. 87 î.H. – 54 î.H.) care s-a trezit, de la un pecten, cu o carte de poeme, însă ca s-a dovedit aparținând „celui mai prost autor din toate timpurile”.

● Obiceiul colindatului.

Chiar dacă colindele în sine aparțin fără nicio îndoială creștinismului, tradiția mersului din casă în casă, la vecini și apropiați, cu ocazia unei sărbători de iarnă, este una mult mai veche.

La popoarele germanice este cunoscut obiceiul primirii așa-numiților *wassail*, grupuri mici de bărbați care traversau localitatea, cântând din răspuțeri, pentru a alunga spiritele rele și a le ura tuturor sănătate și prosperitate. Conform marii majorități a lingviștilor, termenul în sine ar proveni de la vechiul anglo-saxon *waes hael*, ce poate fi tradus prin *sănătate*.

Ei erau omeniți la fiecare casă cu un gen de cidru, o băutură caldă, în care se amestecau cele mai diferite ingrediente: lapte prins, mere rumenite, ouă, zahăr, condimente aromatice, toate fie lăsate să fermenteze, fie mixate cu alcool. Era servită în boluri de mari dimensiuni, cel mai adesea făurite special din argint.

Unii istorici consideră că, tocmai sub impresia acelor vesele procesiuni, ce strângeau oamenii laolaltă, sub semnul încrederii într-un an mai bun. Sf. Francisc din Assisi (aprox. 1181 – 1226) ar fi militat pentru introducerea, în mod oficial, a colindelor în slujba de Crăciun.

● **Moșul cu barbă albă sau... moașa ce oferă daruri copiilor cuminți.** Vechile triburi germanice îl venerau pe Odin, a cărui reprezentare este una foarte asemănătoare cu al nostru Moș Crăciun: un bătrân cu barba albă, ce străbătea cerurile, călare pe un armăsar cu opt picioare (Sleipnir). În cele mai întunecate și geroase zile de iarnă, copiii obișnuiau să își umple încălțărilor cu morcovi și fân, pentru a-l ademini pe Sleipnir să le calce pragul și astfel bunul Odin să le aducă și lor mici daruri, în semn de răsplată că au fost ascultători și harnici tot anul.

În spațiul italian și, respectiv, în cel german, sunt cunoscute alte două personaje care

pot fi considerate precursoare ale Moșului: Befana (*Magazin istoric*, nr. 12/2020), bătrâna vrăjitoare cu nas coroiat, dar apucături de zână bună, și Frau Holle, stăpâna întunericului și protectoarea fetelor harnice.

● **Crengile verzi de vâsc, de brad sau de pin – cele care dădeau viață sărbătorii.** Crengile veșnic verzi, prezente la aproape toate sărbătorile importante din cele mai vechi timpuri care se țineau în mijlocul iernii, semnifică în mod cert victoria vieții și a luminii asupra morții și a întunericului.

În lumea romană, lui Saturn îi erau oferite crenguțe de vâsc, pentru a-i aminti de voioșia primăverii chiar și în vremuri vitrege. La vechii druizi, ele simbolizau pacea și fericirea, având puteri supranaturale, putându-i feri de trăsnet sau fulger. În timp de război, conform legendelor vechilor norvegieni, dacă inamicii s-ar fi întâlnit sub vâsc, ar fi fost nevoiți să lase armele și să încheie un armistițiu, altfel zeii și-ar întoarce fața de la ei.

Tot la neamurile nordului exista credința că în ultimele zile ale anului, Soarele începea să se resimtă, după întregul efort depus în lupta împotriva întunericului iernii. Pentru a-i reda din puteri și a mai scurta vremea rea, oamenii începuseră să își decoreze casele cu crengi de brad sau de pin. Pentru a-l îmbuna pe Odin, spun legendele vechi germanice, în vremea Solstițiului de iarnă, fiecare trebuia să aibă în casă sau în preajma ei crengi de brad, bogat împodobite cu fructe și lumânări, ofrande pe placul bătrânului zcu. ■

*Copii cu colindul, desen englez
din secolul al XIX-lea*

le prezenta clienților o bucată dintr-o trompă, alături de bucăți generoase de rinichi, despre care scria că sunt de... cămilă!

Acele biete animale au ajuns delicatele de lux, vedetele mesei de Crăciun ale iernii lui 1870. Trăgând toate sforile posibile, Choron și-a pus la bătaie influența și cunoștințele și a reușit să achiziționeze cea mai mare parte a cămii rezultate din sacrificarea foștilor locatari ai parcului zoologic. Cu ajutorul noilor exotice ingrediente, a gândit și pus pe mese un meniu de... povești.

Cele mai importante personaje ale Parisului au uitat pentru câteva ore de război, de penurie, și s-au delectat cu: sardine, ridiche sotată, cap de miel umplut; consommé de elefant; carne de cămilă la rotisor; tocană de cangur; friptură din carne de urs aszonată cu un sos de piper sau din carne de lup; terină de antilopă cu trufe. Ele erau însoțite de mazăre în sos de unt și ciuperci porcini cu sos *bordelaise*, din vin roșu, cimbru și unt. La desert, recomanda o prăjitură cu orez și fructe confiate, dar și brânză ușor sărată La Gruyère.

Pe meniu apare și un fel mult

mai... aparte – „piscă flancată de șoareci” –, un produs care, se pare, nu ar fi fost prezent decât pentru a reaminti de vremurile complicate, el nefiind în realitate și servit ca atare!

Cele mai alese vinuri au fost puse la bătaie: câteva sticle de Xérés, de Mouton Rothschild din 1846, alături de altele de licoare dulce și parfumată produsă în 1861 la renumitele podgorii La Tour (regiunea Graves) sau de Porto.

La cina festivă de Revelionul aceluiași an, organizată de primarul celui de-al treilea arondisment, Théodore-Jacques Bonvalet (septembrie 1870 – aprilie 1871), la un alt restaurant la modă, *Noël Peter's*, proprietarul, un anume Pierre Fraysse (rămas în istoria culinară franceză pentru a fi introdus homarul în stil american), le-a propus invitaților un meniu adaptat la crudele realități. Ca antreuri – sardine și tije de țelină, călite în unt, și măsline; feluri principale: o supă de maimuță, bine fiartă în vin de Bordeaux; escalop din carne de elefant, cu sos din ceapă eșalot, și friptură de urs.

Ni s-au păstrat până astăzi și alte rețete speciale pregătite în restaurantele vremii: caserole de carne de piton; tocăniță de leu; crepinete – renumitele chiftele

în prapur, mândrie a bucătăriei franțuzești, realizate, de regulă, din carne de porc sau de prepele, dar, de astă dată, din tocătură de... hipopotam și rinocer.

Altă lume, alte vremuri: 6 august 1889, unul dintre cele mai luxoase hoteluri-restaurant din lume, „Savoy”, își deschidea porțile în inima Londrei. Pentru Richard D'Oyly Carte (1844 – 1901) era un vis devenit realitate. Impresarul, fiu al unui muzician care făcuse avere producând și vânzând instrumente, fusese impresionat, în desele sale călătorii de afaceri în Statele Unite ale Americii, de extravaganța și inovațiile introduse de hotelurile emblemă ale marilor orașe, precum „Willard” din Washington sau „Palace” din San Francisco.

„Așa cum s-a zăbătut și în domeniul muzical, el a vrut să aducă la Londra ceva ce orașului îi lipsea”, considera Olivia Williams, autoarea unuia dintre cele mai recente și savuroase istorii ale hotelului (*The secret life of the Savoy, Viața secretă a hotelului Savoy*, 2020).

Și a făcut-o cu stil, încredințându-și proiectul unor per-

Hotel Savoy,
cu marele Escoffier
și o imagine
a interiorului
restaurantului

peste 70.000 de exemplare au fost transformate în cârnați și fleici afumate. Se năștea ceea ce scriitorul Théophile Gautier, prizonier, la rândul-i, în capitala ocupată, a descris ca o adevărată hipofagie.

Au urmat carnea de pisică, de porumbel sau de câine. Prolifica scriitoare Zénâide Fleuriot (1829 – 1890) își amintea că, la ieșirea din case, doamnele erau nevoite să își strângă tare cățeleșii în brațe, pentru a nu fi furati și transformați în tocătură pentru populara *ragoût*, mâncarea scăzută cu sos dens și aromat.

Bogată în proteine, carnea de șobolan a început să fie vândută în multe dintre fostele măcelării tradiționale. Mai mult chiar, au apărut și piețe organizate special, precum cea din Hôtel de Ville, renumită pentru comercializarea celor mai grași șobolani din oraș! Un bucătar celebru în epocă, pe numele său Thomas Genin, recomanda terina de șobolan, fiind încântat de calitatea cărnii, fină și puțin fadă, dar perfectă atunci când era servită bine aseasonată și amestecată cu tocătură din carne de măgar, grasă și suculentă. Preparatul său devenise rapid unul la mare căutare, ajungând să fie comercializat cu 15 franci bucata! (Un preț uriaș, dacă luăm în calcul că, în decembrie 1870, după trei luni de asediu, un șobolan costa 3 franci, o pisică – 10, un ou – 2 și o cutie de sardine – 5 franci).

Întregul cod alimentar al uncia dintre cele mai gurmănde și rafinate nații din lume a fost dat peste cap. Din anonima *La cuisinière assiégée* (Bucătăreasa sub asediu), parizienele învățau să gătească cu cele mai inedite ingrediente. În memorii,

*Alexandre Étienne Choron
își anunța concitadinii
că exista o sursă de carne:
animalele de la grădina zoologică,...*

Victor Hugo nota absurdul la care se ajungese: „Nu mai este

*... în vreme ce o caricatură de epocă
sugera că acestea s-ar putea așeza
și ele la coadă, la măcelărie*

nici măcar carne de cal, ceea ce mâncăm. Poate o fi de câine?

Sau, poate, de șobolan? Deja stomacul începe să mi se revolte. Am ajuns să nu mai știu ce băgăm în gură“.

Se apropia Crăciunul... Pentru parizieni nu se întrevădea niciun motiv de

bucurie. Era un frig de crăpau pietrele, temperaturile coborând adesea sub -10°C . Cum să sărbătorești în asemenea condiții?! Și, mai ales, ce să mai pui pe mese?! S-a produs însă un miracol...

Cu câteva zile înainte de nașterea Domnului, renumitul bucătar de la unul dintre cele mai în vogă restaurante pariziene, *Voisin*, Alexandre Étienne Choron (1837 – 1924), arunca bomba: animalele de la cea mai mare Grădină Zoologică a orașului nu mai aveau cu ce să fie hrănite. Așa că s-a decis sacrificarea lor. Într-o descriere plină de dramatism, jurnalistul Francisque Sarcey (1827 – 1899) pomenea despre existența chiar a unei liste de... așteptare: primele au fost ucise găștele și găinile exotice; au urmat căprioarele, iacii, zebrele, bivoli, lupii. Pe penultimul loc – antilopele, mistreții, cerbii, cămilele. Ultimii au fost răpuși cei doi elefanți simbol ai grădinii pariziene, Castor și Pollux. La intrarea în prăvălii, măcelarii din cartierele altădată de lux începuseră să afișeze cele mai apetisante bucăți din noile animale sacrificate. Scriitorul Edmond de Goncourt (1822 – 1896) își amintea, de pildă, cum un cunoscut măcelar englez, Ross, care își avea magazinul încă în vogă pe Boulevard Haussmann,

Sacrificarea unuia dintre elefanți

POMUL MIT ȘI SIMBOL

Dr. GEORGETA ROȘU

Știm cu toții că „pom“ este denumirea generică pentru arborii care cresc sălbatic sau cultivați de om pentru fructele lor gustoase și hrănitore. În religia creștină există Pomul cunoașterii Binelui și Răului, mărun, din mijlocul Raiului, ale cărui roade erau interzise lui Adam și Eva. Creații ale lui Dumnezeu, Adam și Eva sunt prima familie de oameni care trăiesc în grădina Raiului. Zugravii țărani iconari i-au reprezentat pe aceștia așezați de o parte și de alta a Pomului cunoașterii Binelui și Răului, pom încărcat de fructe aurii sau roșii, pe trunchiul său fiind încolăcit șarpele, simbolul Diavolului, al ispitei. Adam este așezat în dreapta, Eva în stânga, iar în jurul lor este multă vegetație.

Icoană pe sticlă ce înfățișează pe Adam și Eva, înainte de a fi alungați din Paradis, plasați de-o parte și de alta a Pomului Cunoașterii, Binelui și a Răului (din patrimoniul Muzeului Național al Țăranului Român)

În imaginarul popular există și alt pom, bradul, sau pomul de nuntă. Adesea, în orațiile de nuntă, mirele și mireasa sunt asemănați cu pomii înfloriți. În satele din zona Bihor, în secvența în care mireasa era „învelită“, pieptănată ca nevastă, confirmându-se astfel trecerea ei din rândul fetelor în cel al nevestelor, se petrecea un ritual străvechi – „cununia la pom“. Mirii erau duși lângă un pom, despre care se știa că rodește. La tulpina lui li se făceau urări augurale, pentru ca tânăra familie să prospere și să aibă urmași mulți și sănătoși.

În zona Năsăudului se „gătea“ un pom (brad) sau o ramură dintr-un pom roditor în ziua care preceda nunta. Se împodobeau cu betală, panglici colorate, colăcei, fructe și se ținea pe masa mare

până la sfârșitul nunții, menind sănătate și prosperitate tinerilor căsătoriți. Ramura de pom sau bradul însoțesc și sufletele morților la trecerea din lumea terană (pământească) în cea de dincolo, ca substitut al mortului. Aceștia se „gătesc“ cu fructe (mere), colaci, covrigi, care apoi sunt date de pomană în amintirea sufletului decedatului. Pomul, numit pomul mortului, era purtat în fruntea alaiului funerar și era dat de pomană după îngroparea celui decedat. În satele din Banat exista credința că mortul era vegheat de îngeri care ajutau sufletul să se îndrepte și să i se ierte păcatele (și care stăteau în jurul acestui pom).

Bucovinenii credeau că Raiul era plin de pomi încărcăți de roade. Dacă omul decedat nu putea ajunge la Rai din cauza păcatelor făcute în

Richard D'Oyly Carte

César Ritz

Thomas Edward Colcutt

sonalități demne de înălțimea aspirațiilor: arhitectului Thomas Edward Colcutt (1840–1924) și fostului director al „Grand Hôtel” din Monte Carlo, elvețianul César Ritz (1850–1918). Acesta din urmă, asociat încă din 1888 și în alte proiecte din domeniul hotelier în Germania cu renumitul deja bucătar Auguste Escoffier (1846–1935), a reușit să-l convingă să i se alăture și în noua aventură. Împreună, au strâns „o adevărată mică armată, gata să cucerească Londra”. Și rezultatele nu au întârziat să apară.

Primul Crăciun la „Savoy” a fost unul de neuitat. Și cele mai pretențioase și rafinate gusturi au fost pe deplin satisfăcute. Meniul vorbește de la sine, îmbinând exotice feluri principale: caviar proaspăt; buchețele de creveți sau renumita sa supă de carne de broască țestoasă.

Pregătirea acesteia era una extrem de laborioasă. Pentru frăgezirea cărnii, Escoffier recomandă infuzarea, cel puțin timp de 25 minute, în supă consistentă de pasăre. Pentru a-i conferi aromele speciale, în rețetarul propriu este notată folosirea de frunze

proaspete de salvie amăruie și dulci-acrișoare de măghiran. Nu pot lipsi nici parfumatele frunze uscate de rozmarin, busuioc, cimbru și, din belșug, dafin. Lor trebuie să li se alăture ciuperci uscate și câteva vârfuri generoase de pătrunjel proaspăt. Spre final, sunt aruncate în fiertură și trei – patru boabe de piper. După ce se strecoară, se adaugă sos de roșii pasate, o câniță de vin de Maderă și vreo două – trei lingurițe de esență de trufe. La urmă de tot, atât pentru un gust mai pregnant, cât și pentru aspect, se presară generos piper de Cayenne.

După acele feluri bazate pe vietăți marine, Escoffier le-a oferit convivilor ficat de gâscă cu trufe, gătit în șampanie, și file de calcan cu extrem de cremosul sos Aurore, realizat din unt, lapte, roșii pasate și făină.

Un alt fel care necesită multă muncă era și pulpa de căprioară pregătită în unt stins cu vin alb. De altfel, Escoffier devenise renumit pentru cantitățile uriașe de unt utilizate în bucătăria sa, cel mai adesea adus de la ferme din Franța.

Au urmat tartine cu spumă de creveți, o friptură de sitar

flambată în coniac sau carne de prepeliță cu trufe și cu portocale.

Toate acestea s-au așezat perfect cu salate proaspete, precum cea ușor picantă din frunze de cresson sau din asparagus sau cea ușor acidulată din mandarine, din belșug presărate cu mentă și lăsate să se îmbibe în apă de trandafir. La cina festivă au fost degustate, spre final, și unele dintre cele mai apreciate dulciuri din epocă: înghețată cremoasă, ananas glasat, biscuiți sprîtați, trufe din ciocolată sau clasicii biscuiți scoțieni din zahăr brun vanilat, unt și făină, tradiționali în spațiul britanic cu prilejul sărbătorilor de iarnă.

La asemenea bucate, și băuturile au fost pe măsură: un vin fructat alb german produs în vechea abație Schloss Johannisberger din 1874 sau un Pommery Brut, din regiunea Champagne din 1884, și nelipsita șampanie, un soi vechi, din 1830, alături de câteva dintre cele mai renumite lichioruri. Festinul s-a încheiat cu o cafea turcească, amară și fierbinte, cât să le ofere curaj oaspeților să se îndrepte spre case, sfidând vremea căinoasă de afară. ■

MĂRETIA ȘI DECĂDEREA UNEI MĂNĂSTIRI MEDIEVALE ABATIA CISTERCIANĂ DE LA IGRİȘ

DANIELA TĂNASE

Astăzi, Igrîș, județul Timiș, este un sătuc pitoresc situat în lunca Mureșului, foarte aproape de granița dintre România și Ungaria. Odinioară aici a ființat unul dintre cele mai înfloritoare și renumite așezăminte monastice ale regatului maghiar medieval, mănăstirea cisterciană Egres, cu variantele Egris, Egrus, Aegris, Agris, denumită astfel cel mai probabil datorită florei mediului ambiant. În limba maghiară egres denumește agrișul, arbust cu fructe dulci-acrișoare care crește spontan, de obicei în regiuni deluroase, dar care pare să fi fost aclimatizat în Evul Mediu în zona de câmpie joasă a Banatului, din apropiere de vărsarea Mureșului în Tisa. Așadar, de la denumirea maghiară a tufelor de agriș, numele mănăstirii și ulterior al localității moderne a devenit în limba română Igrîș.

Imagine aeriană cu biserica mai timpurie (secolele XI – XII), cercetare din anul 2019 (foto de Teofil Rétfalvi)

Din izvoarele documentare știm că mănăstirea închinată Sfintei Fecioare Maria a fost ctitorită de regele Bela al III-lea (1172 – 1196), membru al dinastiei arpadiene, care a emis actul ei de fondare, ca filială a mănăstirii cisterciene de la Pontigny (Franța), în duminica Floriilor din 25 aprilie 1179.

PERIOADA DE APOGEU A MĂNĂSTIRII

Regii dinastiei arpadiene au oferit numeroase donații și privilegii mănăstirii de la Igrîș, fapt care a condus la o viață înfloritoare a acesteia, în special pe parcursul secolului al XIII-lea, după cum ne mărturisesc fragmentele arhitecturale păstrate în colecțiile Muzeului Național al Banatului din Timișoara sau cele răspândite pe cuprinsul localității de azi.

Rangul înalt la care a ajuns mănăstirea se datorează posesiunilor donate de regii Bela al III-lea, Emeric (1196 – 1204) și Andrei al II-lea (1205 – 1235). Aceste domenii îi aduceau numeroase venituri, care au fost sporite și de privilegiile provenite din

viață, putea să aibă pomul lui cu fructe și colaci. În Argeș se pregătea „mărul mortului“, o ramură dintr-un măr, „gătită“ cu forme din aluat copt, care să ajute sufletul să treacă în lumea cea fără de dor. Se puneau: foarfeci, pentru a tăia piedicile, mâini care să protejeze sufletul, la fel îngeri și colăcei care simbolizau soarele, pentru a-i lumina calca. Se puneau și scărițe din aluat pentru a-l ajuta să treacă din lumea de aici în cea de dincolo.

Apropierea sărbătorii Crăciunului ne face pe noi toți, copii și adulți, să ne gândim cu bucurie la pomul de Crăciun sau bradul de Crăciun, împodobit cu globuri, betcală, bomboane, lumânări (sau mai nou cu instalații de lumini sofisticate). Obiceiul împodobirii bradului este prezent la sate din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, bradul fiind substituit al zeului în ipostază fitomorfă, care moare și renaște la sfârșit de an vechi și început de an nou (I. Godca, *Dicționar Etnologic Român*). Se spune că obiceiul ar fi apărut la popoarele germanice.

La români împodobirea bradului e atestată prima dată la Curtea regelui Carol I, în anul 1866. În vârful bradului se puna o stea care simboliza steaua care îi călăuzise pe magi către Betleem, spre pruncul Iisus. Mentalul popular asociază bradul cu un pom care simbolizează tinerețea fără bătrânețe, viața veșnică, pentru că are coroana verde în toate anotimpurile, simbolizându-L astfel pe Iisus Hristos, veșnic viu.

În imaginarul popular fiecare arbore are un duh. Acesta poate fi bun sau rău. Dacă tai un copac cu duhul bun, nu ți se va întâmpla nimic rău. Dacă tai unul cu duh rău, nu e bine să-l folosești la construcția casei sau să faci mobilă din el pentru că spiritul rău, numit Baba-Coaja, ar putea lua viața copiilor care se nășteau în acea casă (Transilvania; A. Olteanu, *Personaje mi-*

tologice malefice). În satele din zona Brașovului gospodarii care tăiau un copac făceau o rugăciune pentru copacul care urma a fi tăiat, cerându-i iertăciune. Acesta nu trebuia despicat cu pene, pentru că Dumnezeu s-ar mânia și l-ar pedepsi pe acel om, bătându-i pene la încheieturi (Tecuci). În satele din Țara Oltului și Muntenia se credea că dacă pomii vor înflori a doua oară toamna, era semn că acest anotimp se va prelungi și frigul iernii va întârzia să vină.

Locuitorii satelor din Bihor păstrau un ritual străvechi, trecerea printre tulpinile îngemănate ale unui pom a copiilor și bătrânilor plâpânzi sau bolnavi, pentru a-i ajuta să se regenereze. În ziua de 23 aprilie, de Sfântul Gheorghe, puneau la case și porți ramuri verzi, luate din pomi roditori pentru a proteja sănătatea membrilor familiei și pentru a aduna roade bogate în hambare (Muntenia, Oltenia, Transilvania).

Pomii care nu rodeau erau „amenințați“ primăvara. Doi membri ai familiei luau un topor și „purtau“ un dialog cu pomul, lovind ușor cu toporul în trunchiul său, amenințându-l că-l vor tăia dacă nu va rodi nici anul respectiv: „Nu-l tăia“, rostea unul. „Mă pun cu chezaș că acum va rodi. Va face poame“ – intervenea celălalt. Locuitorii din Suceava înveleau tulpinile pomilor cu mănunchiuri de paie pentru a-i proteja de frigul iernii și de îngheț, ajutându-i astfel ca primăvara să lege rod, să facă multe fructe. În mentalul popular era acreditată ideea că persoana care visa un pom uscat va păți ceva rău, iar cea care visa un pom înflorit sau plin de roade va primi onoruri sau se va îmbogăți curând (Suceava).

Există numeroase proverbe despre pomi: Mărul nu se rostogolește departe de pom. Frumusețea la om e ca floarea la pom. Omul muncitor e ca un pom roditor. Un pom se cunoaște după roadele sale, nu după frunze. ■

Familia regală a României lângă bradul de Crăciun

că Igrışul era o fortificație, fără să mai amintească abația, un indiciu elocvent cu privire la sfârșitul vieții monastice. În 1541, complexul mănăstiresc a devenit un punct militar de observație. Petru Petrovici, comitele de Timiș, a reparat zidurile și a instalat o garnizoană.

În anul 1551, după ce otomanii au cucerit cetatea Cenad, beilerbeul Mehmet a asediat și distrus fortificația de la Igrış. Satul a fost depopulat, iar la 1581 doar doi ciobani își pășteau oile printre ruinele mănăstirii.

După cucerirea otomană, edificiile mănăstirești au căzut în ruină și abia din secolul al XIX-lea există știri despre ceea ce a mai rămas din faimoasa abație cisterciană de pe malul Mureșului. Odată cu trezirea interesului pentru studiul istoriei și al monumentelor, încep să apară informații cu privire la Mănăstirea Egres din perspectiva preocupării față de ea ca monument istoric. Unii intelectuali din Budapesta, precum inginerul Pál Molnár, sau arheologi și istorici de artă, ca Flóris Rómer și Imre Henszlmann, au și călătorit la Igrış între anii 1868 – 1869 și au consemnat cu toții faptul că fosta abație era doar o ruină și abia se mai distingeau niște ziduri prin vegetația din jur.

Flóris Rómer spune că în grădina casei de vânătoare a moșiei contelui Antal Szapáry erau un zid medieval făcut din cărămizi precum și mai multe blocuri din piatră, iar pietre sculptate erau destule în sat, însă cele mai frumoase au fost duse la Sânpetru Sârbesc (azi Sânpetru Mare) și așezate în curtea domenală. Tot Rómer relatează faptul că un comerciant local i-a spus despre o lucrare scrisă în limba română în care se menționa că biserica abației a fost distrusă în 1739. Mai aflăm și că în 1819 zidurile bisericii încă se mai ridicau până la ferestre, iar pe ele își aveau cuib berzele.

Andrei al III-lea (stânga) și Ladislau al IV-lea

O prezentare interesantă despre ruinele abației de la Igrış a făcut și Imre Henszlmann, care a fost aici în vizită în vara anului 1868 și care ne spune că în grădina inspectorului silvic a văzut trei baze de coloană de formă octogonală, care separau nava centrală a bisericii mănăstirii de nava laterală. Pe drumul care trece de-a lungul grădinii, Henszlmann a auzit un sunet de spațiu gol și consideră că este vorba despre biserica inferioară, respectiv cripta bisericii în care se adăposteau moaște, construită adescori la bazilicile în stil romanic.

Un an mai târziu, inginerul Pál Molnár a vizitat Igrışul și își exprima dezamăgirea că în grădina casei de vânătoare a moșiei, arendată unui morar, pot fi văzute doar ruinele abației. Tot de la el aflăm și că stăpânul moșiei ar fi făcut deja săpături în acel loc și ar fi luat o placă de marmură.

ISTORISIRI LOCALE

Flóris Rómer, 1870 (stânga) și Imre Henszlmann

În următoarele decenii, apare sporadic interesul pentru ruinele abației de la Igrış, mai ales în lucrări de istoria artei, iar locul în care a ființat mănăstirea a devenit subiect de controversă în mediul științific, fiind confundat cu ruinele Mănăstirii benedictine Kemeche, situată pe malul

Mănăstirea cisterciană de la Pontigny

alocarea bolovanilor de sare transportați pe Mureș. Cel mai mare binefăcător al abăției cisterciene a fost indiscutabil regele Andrei al II-lea, în timpul căruia a avut cel mai mare venit anual de sare în comparație cu celelalte mănăstiri din valea Mureșului, care beneficiau de pe urma comerțului cu acest zăcământ extras din salințele transilvănene.

Însemnătatea mănăstirii derivă și din faptul că a fost folosită ca loc de adevărare (1239; instituție ecleziastică specific maghiară, unde se desfășurau activități de autentificare și de emitere a documentelor pentru lumea laică, dar și în administrația publică), iar abatele ei a fost menționat în mai multe rânduri în documente ca emisar papal, între anii 1213 – 1247. Totodată, alegerea abăției Egres ca loc de înmormântare pentru regina Yolanda de Courtenay (decedată în 1233) și soțul său, regele Andrei al II-lea (decedat în 1235), constituie un indiciu nu doar al atașamentului personajelor regale pentru acest așezământ monahal, la a cărui înfrumusețare au contribuit considerabil, ci și al importanței sale în viața spirituală și cea religioasă de pe cuprinsul regatului maghiar medieval.

În timpul dinastiei arpadiene, mănăstirea de la Igrış și-a creat la rândul ei filiale la Cârța (Kerc), în Transilvania, cândva între anii 1202 – 1209, și în cnezatul Haliciului, abăția S. Crucis Galitiae, în anul 1266, contribuind astfel la propagarea catolicismului în zone de frontieră ale regatului maghiar.

Istoria acestei mănăstiri a fost una zbuciumată, înfloritoare a regilor arpadieni fiind devastată în timpul invaziei mongole din anul 1241, când însuși abatele s-a refugiat. După cum aflăm din *Cântecul de jale* (*Carmen miserabile*) al călugărului Rogerius, martor ocular al evenimentelor, mongolii au asediat mănăstirea și, cu toate că cei dinlăuntrul zidurilor s-au predat în cele din urmă, nu au fost cruțați, fiind măcelăriți, cu excepția câtorva călugări și a unor femei, pe care le-au luat în robie.

Mănăstirea a renăscut după plecarea tătarilor,

în anul 1247, fiind menționat un abate al său. Un alt asediu asupra abăției Egres a avut loc în timpul răscoalei cumanilor din 1280, deoarece aici a fost păstrată o parte a tezaurului regal. Datorită intervenției slujbaşului regal Andrei Bölényfő (Belenfeu), mănăstirea a fost apărată cu succes. Mai apoi, regele Ladislau al IV-lea (1272 – 1290) a vizitat în două rânduri abăția cisterciană, de unde a emis documente în anii 1288 și 1290. Abăția s-a bucurat și de sprijinul ultimului rege al dinastiei arpadiene, Andrei al III-lea (1290 – 1301), în vremea căruia a fost reconfirmat un privilegiu mai vechi, potrivit căruia așezământul monahal se afla sub jurisdicția regelui.

DOAR RUINELE

În timpul domniei lui Carol Robert de Anjou (1301 – 1342), abăția mai avea încă o poziție importantă în viața religioasă a regatului, abatele dispunând de drept de vot în cadrul sinodului din Ungaria. Totodată, regele angevin i-a dăruit câteva noi posesiuni, care i-au sporit veniturile, și astfel mănăstirea cunoaște a doua sa perioadă de prosperitate.

De la jumătatea secolului al XIV-lea, știrile despre Igrış devin tot mai puține. Mănăstirea ajunge treptat la declin ca urmare a sărăcirii sale, dar și a decăderii importanței ordinilor călugărești, în general, pe parcursul veacului al XV-lea.

În vremea regelui Vladislav al II-lea (1490 – 1516), potrivit hotărârii Dietei și cu acordul Papei, mănăstirea a fost trecută, între anii 1499–1514, sub autoritatea episcopatului Cenadului. Cistercienii au părăsit în cele din urmă abăția, un ultim abate apărând într-un document din anul 1527. Câțiva ani mai târziu, Nicolaus Olahus menționa faptul

*Invazia tătară, miniatură din Chronica Hungarorum
a lui Ioannes de Thurocz*

PRINCIPELE CAROL ȘI PRINCIPESA ELISABETA CHIPURI BRODATE

ALINA POPESCU

Secolul al XIX-lea a fost, din multe puncte de vedere, unul dintre acele secole de bruște și adânci prefaceri în toate domeniile, de la cel politico-social, la cel religios. Schimbarea paradigmei sale s-a făcut cel mai acut simțită în istoria mentalității. Chiar și în mediul artistic al acestei perioade, femeia a încetat să mai fie doar obiect și subiect pentru inspirație, devenind nu doar creatoare, dar mai ales consumatoare de artă.

Prezența unui public feminin, gusturile, ideile și normele morale ale acestuia au influențat treptat producția artistică de masă. Această deschidere a domeniului artistic către un public atât de larg nu a dus neapărat la o educare a publicului, ci mai ales la o influențare a artei de către public, în special de către publicul feminin. În toate domeniile artistice, în special în cel plastic, se face simțită confuzia dintre „sentiment” și „sentimental”, dintre „sensibilitate” și „sensiblerie”, între „dulce” și „dulceag”. Evident, continua să existe o artă de înaltă ținută, însă ea era ușor marginalizată și neînțeleasă de publicul larg. Dar ceea ce a democratizat cu adevărat arta, reușind să o strecoare spre finele veacului chiar și în mediul proletar, a fost apariția fotografiei.

S-a modificat și modul de percepere a rolului unui portret de aparat. Încă de la finele secolului al XVIII-lea, dar mai ales în cel următor, familiile regale încearcă să se prezinte și să se apropie de inima supușilor lor, nu numai în portrete *in regalia*, ci și în reprezentări și scene de gen, ce surprind viața lor privată.

În tot acest context se încadrează o broderie deținută de Cabinetul de Stampe al Bibliotecii Academiei Române: portretele principelui Carol și principesei Elisabeta, ce trebuie să fie puțin ulterior căsătoriei lor din noiembrie 1869.

Este o lucrare pe mătase, brodată cu mătase și aplicații delicate de dantelă, ce vin în completarea unor detalii în acuarelă la nivelul capetelor și ale extremităților

(mâini, picioare). Portretele sunt în mod vădit inspirate de sau chiar copiate după portretele fotografiate sau gravate aflate în circulație în epocă.

Deși la venirea în țară, în 1866, principele Carol avea doar o mustață mică și favoriți, deja la finele deceniului și începutul celui următor purta barbă tăiată rotund și mustața răsucită, ceea ce datează broderia cu destulă acuratețe în imediata vecinătate a anului 1870. Datarea este și mai evidentă în cazul portretului principesei Elisabeta. Tânăra mireasă din Neuwied de la finele anului 1869, cu față îngustă și ascuțit ovală, cu coafură cu bucle ridicate, începe să se transforme după maternitatea din 1870, căpătând rotunjimi ale feței și începând să-și schimbe și coafura, ajungând ca în jur de 1875 să poarte breton pe frunte și coc la ceafă.

Remarcabilă este și dedicația prin absența oricărui titlu princiar, dar având totuși numărul dinastic (I-ul). Stângăcia și nesiguranța adresării merg și mai departe, principesa fiind numită *Elisabetha*, o formă a numelui pe care nu a utilizat-o. Botezată Elisabeth, numită la venirea sa în România Elisaveta, principesa și viitoarea regină a semnat în ambele variante, cărora le-a adăugat, în funcție de limba utilizată (română, franceză, germană, engleză) și varianta Elisabeta. Forma cu *-th* din dedicația de față, ca și absența formulei de reverență vin în sprijinul ipotezei noastre ce atribuie lucrarea mediului privat, deși este improbabil că autoarea ar putea fi vreodată identificată. ■

Detaliu de la baza gropii în care au fost depuse o parte dintre victimele invaziei mongolilor din 1241 (foto de Teofil Rétfalvi)

Mureșului, la câțiva kilometri în aval de Igrăș. Teologul Koloman Juhász este cel care în deceniul al treilea al secolului XX a susținut cu tărie că mănăstirea se află în partea de nord-est a satului Igrăș, unde terenul este mai ridicat. Tot el ne relatează afirmațiile unui funcționar care supraveghea digul Mureșului (*Dammkommissar*), potrivit căruia sub o clădire de birouri și sub niște grajduri, construite pe teritoriul fostei abații, sunt pivnițe adânci, unde apa de ploaie se scurge oricât ar fi de multă.

Mănăstirea cisterciană a fost readusă relativ recent în prim-planul cercetărilor de istorie și arheologie medievală de Suzana Mór Héitell, istoric de artă, care a reluat întreaga problemă a amplasării acesteia. Pe baza mărturiilor din secolul al XIX-lea, pe care le-a verificat mergând la fața locului, a susținut ca loc de amplasare a mănăstirii proprietatea „La Ofer”, din partea de nord-est a satului Igrăș, care a făcut odinioară parte din parcela casei de vânătoare a baronului Szapáry.

„La Ofer” este astăzi un teren viran pe care au fost

case și grădina unui sătean, Petru Crista, poreclit Ofăru, poreclă moștenită probabil de la un proprietar sau arendaș al parcelei de dinaintea de 1918, numit Ofer, și care mai apoi s-a perpetuat indiferent de numele real al proprietarului. Din jurnalul unui arheolog amator, Gyula Kisléghi Nagy, administratorul moșiei

Scheletul unui prelat din prima jumătate a secolului al XIII-lea (foto de Dominika Birta)

prințesei Mileva San Marco, care locuia în Cenad și care a vizitat Igrășul în 1904, aflăm că aici își avea depozitul de lemne un evreu, fără a-i spune însă și numele.

În orice caz, despre proprietatea „Ofer” sau „Ofăru” și împrejurimile sale sătenii din Igrăș au țesut de-a lungul timpului istorisiri bazate pe fapte reale, dar împănate în același timp cu fel de fel de presupuneri care mai de care mai năstrușnice. Astfel, se povestește despre căruțe care, atunci când treceau pe drumul care mărginește terenul la est, se hureau, iar pământul suna a gol, interpretându-se că dedesubt ar fi tuneluri. Tot pe seama existenței unor tuneluri se pune faptul că în anumite locuri, atunci când plouă în cantități foarte mari, apa se scurge în pământ și nu bălțește. Despre destinația și direcția acestor tuneluri se fantazează cum că merg pe sub Mureș sau spre vest, până la Szeged.

Sătenii din vecinătatea grădinii susțin că, atunci când au săpat fundații, au găsit ziduri groase. Se mai spune că la repararea bisericii ortodoxe din Igrăș s-au găsit extradosurile unor bolți, iar când se pășește în zona altarului sună a gol.

Din toate aceste relatări se desprinde cruda realitate, grandioasa abație ctitorită de regii arpadieni a fost lăsată să se ruineze în timpul stăpânirii otomane, între 1552 – 1716, iar din secolul al XVIII-lea aceasta a fost o sursă de materie primă pentru construirea caselor și a edificiilor publice din Igrăș. Încă și astăzi fragmente arhitecturale din piatră sunt împrăștiate prin tot satul.

Ornament de carte din bronz și un cap de bărbat sculptat în marmură roșie (fotografii de Milan Šepetan)

(Va urma)

*Aș vrea să îi trimit și eu o scrisoare
lui Moș Crăciun, dar nu ajung*

Dacă aș primi și eu una...!

ALBUM ISTORIC

Momente surprinse de obiectivul fotografic în secolul trecut, cu ocazia Crăciunului.

Brazi de vânzare

Plecarea în vacanța de Crăciun

Testarea puddingului de Crăciun

Poate să înceapă petrecerea!

*Moș Crăciun
fugărit de copii
pe o stradă
din Londra*

Nu mai vine Moșul...

Aproape firesc, elitele din insulă au căutat o soluție de salvagardare a duhului britanic, a acelei excepționalități care a definit și singularizat de-a lungul timpului una dintre cele mai aparte națiuni din istoria Europei și a Lumii. și astfel s-a produs Brexit. Nu întâmplător, imediat după ieșirea din Uniunea Europeană, mai întâi la Londra, apoi în întreaga lume, a început să se vorbească despre o nouă strategie politică: „Britania Globală”. Pentru a înțelege cu adevărat resorturile profunde ale acestei decizii este nevoie, ca de atâtea alte ori, să ne întoarcem la cărțile de istorie, pentru că Brexitul și „Britania Globală” nu sunt, de fapt, decât o întoarcere la matca geopolitică a acestei națiuni de negustori și corsari neînduplecați, care și-a cucerit democrația politică încă din 1215, când și-a silit regele, pe Ioan Fără de Țară, să semneze „Magna Charta Libertatum”.

PRIMA AVENTURĂ GLOBALĂ A ANGLIEI

Marca aventură a englezilor în Lume a început pe vremea reginei Elisabeta I, în plină Renaștere. Pe atunci, geopolitica globală, cum am numi-o astăzi, era o afacere strict iberică. La sfârșitul secolului al XVI-lea trecuseră 100 de ani de la descoperirea și cucerirea Lumii Noi, iar Spania catolică era cea mai mare putere continentală și maritimă, secondata îndeaproape de Portugalia. Papa, conducătorul creștinătății, împărțise lumea în două, dăruind-o Madridului și Lisabonei. Bogății fără număr

Sir Francis Drake

traversau apele Atlanticului revărsându-se asupra Peninsulei Iberice, alimentând nu doar fastul Curții de la Madrid, ci și puterea armatelor spaniole răspândite în toată Europa. Doar Anglia cretică sfida puterea imensă a regelui Filip al II-lea al Spaniei și a Papei Clement al VIII-lea, de altfel greu de diferențiat.

Britania anglicană era o putere în plină ascensiune, firavă încă, dar temerară, o națiune insulară care, atrasă și ea de marile bogății din posesiunile

portugheze și spaniole de peste mări, și-a descoperit firesc vocația maritimă. Sub domnia Elisabetei I, sprijinul Londrei pentru explorarea „Noilor Lumi” a crescut foarte mult și, în 1580, Sir Francis Drake a devenit primul englez care a navigat în jurul lumii. În timpul acesta, negustorii englezi întrețineau rezistența Țărilor de Jos împotriva Spaniei, iar corsarii Elisabetei I destabilizau fără milă liniile maritime din Atlantic, vitale pentru imperiul spaniol.

Pe nesimțite, raportul de forțe din Lumea Veche începea să se modifice în favoarea Angliei elisabetane. Cu miza uriașă a exploatării bogățiilor din Lumea Nouă și în contextul mai larg și complex al rivalităților europene, conflictul latent dintre Spania și Anglia a intrat inevitabil în faza de confruntare. Exasperat, regele Filip al II-lea a decis atunci ceea ce nimeni nu mai cutezase de peste cinci veacuri, de la debarcarea din 1066 a normandului Wilhelm, și anume să invadeze

Confruntarea dintre flota spaniolă și cea britanică, din 1588; pictură cu autor necunoscut, din secolul al XVI-lea

ANGLOSFERA ÎN GEOPOLITICA ACTUALĂ

ȘTEFAN CIOCHINARU

Atunci când englezii au hotărât să iasă din Uniunea Europeană, nu au făcut altceva decât să își caute un viitor, dincolo de jumătatea secolului XXI, care să fie în acord cu propria istorie. A fost, în cele din urmă, un calcul de Realpolitik, bazat pe circumstanțe naționale și internaționale, pe interese pragmatice și realități, dincolo de considerente morale sau ideologice la modă în ultimele două secole. Pentru Marea Britanie, proiectul Uniunii Europene a fost o soluție de secol XX, atunci când, după decolonizare și prăbușirea celui de-al doilea imperiu, o sumă de incertitudini amenințau locul și rolul de mare putere în lumea contemporană. Uniunea Europeană părea atunci, în pofida unor rezerve, a fi o soluție – comună și partajată împreună cu ceilalți protagoniști – pentru asigurarea unui loc la masa deciziilor globale. Dar proiectul european nu a răspuns așteptărilor britanice și Londra s-a văzut prinsă într-un veritabil catch 22, o capcană fără ieșire.

Uniunea Europeană – un proiect, totuși, franco-german – nu oferea Britaniei perspectiva globală dorită, ci doar una continentală, permanent amenințată de „zgomotul de fond” al celorlalți 27 de membri. În timp ce parteneriatul strategic

dintre Paris și Berlin decidea jocul în interiorul U.E., Marea Britanie putea aspira, cel mult, la locul al treilea în ierarhia continentală și, în orice caz, nu întrevedea nicio proiecție proprie la scară mondială. Fără o politică externă comună, Uni-

unea Europeană de fapt proiecta în lume mai ales interesele binomului franco-german, iar Londra, în calitate de membră a Uniunii, se găsea adesea în situația de a juca pe o muzică ce nu-i aparținea și nici nu o exprima.

Atlantic, adică în Insulele Caraibiene și America de Nord. Prima colonie stabilă engleză în America de Nord a fost fondată în 1607, la Jamestown, Virginia. În 1620, pelecini englezi au debarcat în Golful Massachusetts și au stabilit colonia Plymouth, prima așezare engleză permanentă în New England. Coloniștii aparțineau comunității puritane, alcătuind Compania Golfului Massachusetts, în 1628. Alte colonii religioase au fost înființate în Rhode Island (1636), colonia fiind bazată pe principiul toleranței religioase; Connecticut (1639), bazată pe credințele religioase congregaționiste; și Maryland (1634), dominată de romano-catolici. Aceste colonii erau apropiate de țarm și erau puternic atașate de Anglia. Deoarece distanțele făceau imposibilă guvernarea directă a Angliei, guvernatorii coloniilor erau însărcinați să alcătuiască adunări alese dintre coloniști. Prezența engleză a fost extinsă treptat, de-a lungul coastei de est. În 1664, New Amsterdam a fost preluat de la olandezi și redenumit New York. Locuitorii olandezi au fost forțați să se supună conducerii engleze. În 1681, William Penn, sub patentă regală, a fondat colonia Pennsylvania.

Cum oceanul era nesfârșit, corăbiile engleze au trecut și în Pacific, Anglia asigurându-și prezența în India încă din secolul al XVII-lea, prin Compania Indiilor Orientale, înființată în

Imprimat color din secolul al XVIII-lea, păstrat la Bibliothèque Nationale de France, având în centru o alegorie a Păcii de la Utrecht, din 1713, sus o imagine a orașului și scene legate de negocierile și semnarea documentului

1600. Deși această prezență a devenit mai întinsă și consolidată de-a lungul secolelor XVII – XVIII, India a ajuns sub directă dominație engleză abia în 1858. Deocamdată, Anglia rămânea concentrată asupra Americilor, baza de bogăție și putere a Spaniei și Portugaliei și terenul de competiție cu alți „nou veniți la vânatoare”, cum erau Franța și Olanda.

Prima colonie din Indiile de Vest a fost Saint Christopher (mai târziu Saint Kitts), achiziționată în 1623. În 1655, Anglia a cucerit Jamaica de la Spania – prima colonie engleză obținută prin forță. În 1670, Anglia și Spania au semnat Tratatul de la Madrid, în urma

căruia Spania recunoștea posesiunile engleze caraimbene. Comerțul cu zahăr s-a extins și Compania Regală a Africii, fondată în 1672, a adus un număr mare de sclavi africani în Caraibe. Marii plantatori ai insulelor engleze obțineau forța de muncă necesară, dar se temeau de posibila revoltă a sclavilor negri, care le puteau periclita siguranța. La sfârșitul anilor 1670, sclavii negri constituiau majoritatea populației insulelor engleze.

După 1688, războaiele cu Franța au dus mai departe expansiunea engleză. Coloniile din Noua Anglie s-au mărit și Compania Râului Hudson a început comerțul cu

blănuri. Creșterea prezenței engleze a intensificat fricțiunile cu Noua Franță, aflată în apropierea văii St. Lawrence. Disputa s-a tranșat în războiul pentru succesiunea la tronul Spaniei (1701 – 1714), în care Anglia (începând de acum se va numi *Marea Britanie*) și aliații săi au luptat împotriva Franței și Spaniei. Armatele britanice au capturat

Trupele britanice pătrund în Concord, gravură de epocă

Colonia Jamestown, imagine din 1614

și să cucerească insulele britanice. A armat și pus pe linia de plutire, în acest scop, o flotă uriașă, „Invincibila Armada” (*Armada Invencible*), care, în anul 1588, a fost trimisă pentru a transporta și debarca armata spaniolă în Anglia (*Magazin istoric*, nr. 4/1989). „Leviatanul” spaniol a ridicat ancora la 28 mai 1588, din portul Lisabona. Era una dintre cele mai mari forțe care navigase vreodată pe mările lumii, dar un Dumnezeu prea puțin catolic a făcut ca o furtună puternică să o oblige să ancoreze la mal, dând toate planurile peste cap. În sfârșit, după două luni și jumătate, multe peripeții, avarii, reparații și tot felul de alte întârzieri, cu alimentele în mare parte alterate, cu apa împuștinată și cu moralul serios zdruncinat, spaniolii au întrezărit țărmurile, la 30 iulie 1588, ajungând în apropierea Capului Lizard, din sud-estul Angliei. Pentru englezi, situația părea pierdută. Dacă spaniolii ar fi reușit să debarce pe uscat, Londra nu dispunea de o armată terestră capabilă să se opună cu succes infanteriei spaniole. În plus, situația internă precară, alimentată de ciocnirile dintre protestanți și catolici, stârnea multă în-

grijorare la Curtea Elisabetei I, care era convinsă că dacă debarcarea ar fi avut loc, populația catolică a regatului s-ar fi alăturat trupelor de ocupație. Practic, englezii nu aveau de ales: sau îi opreau pe spanioli pe mare sau erau pierduți.

Sub privirile neliniștite ale localnicilor, în dimineața zilei de 31 iulie 1588, Invincibila Armada a trecut prin fața portului Plymouth, într-o desfășurare spectaculoasă de forțe. Dintr-o relatare a unui italian, martor ocular al evenimentelor, flota spaniolă era dispusă ca o veritabilă armată de uscat: grosul forțelor pe centru, apărat în față și în spate de avangardă și respectiv ariergardă; totul forma o gigantică semilună. Comandantul Armadei, Guzman, duce de Medina-Sidonia, era, într-adevăr, un general de uscat.

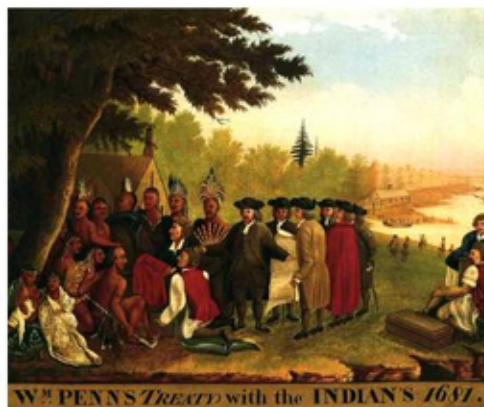
A urmat o săptămână infernală pentru spanioli, în care Armada, supusă tot timpul salvelor artileriei engleze,

*Negocierile
lui William Penn
cu indienii*

a înaintat cu mare dificultate. Imensa flotă spaniolă a reușit, la 7 august, să arunce ancora în rada portului Calais, punându-se, într-un fel, la adăpost. A doua zi însă, la 8 august 1588, englezii au dezlănțuit bătălia navală în urma căreia au reușit o victorie uriașă, care a rămas în istorie cu numele de bătălia de la Gravelines. Învinși, spaniolii au decis să se întoarcă acasă, dar o nouă furtună i-a lovit pe drum, la 12 august. Când, în sfârșit, au ajuns în Spania, Invincibila Armada pierduse două treimi din efective și din nave, fără să pricinuiască mari pagube englezilor și, mai ales, fără ca vreun soldat spaniol să pună piciorul pe pământul Angliei. Marele comandant, ducele de Medina-Sidonia, albise peste noapte. Spania a pierdut atunci definitiv supremația pe mare. Anglia, ajutată de puternicul său avânt economic, a câștigat treptat hegemonia mărilor. Era începutul unui nou imperiu, începutul gloriei britanice.

SE NAȘTE MAREA BRITANIE

În secolele XVII – XVIII, Anglia a înființat primul imperiu, care își avea centrul în

PUȘKIN ȘI REVOLUȚIA GREACĂ DIN 1821

APOSTOLOS PATELAKIS
(Salonic, Grecia)

Marele poet rus Aleksandr Pușkin s-a născut la Moscova, la 26 mai 1799, într-o familie de nobili de viță veche. După mamă avea origini din Abisinia, de aici culoarea măslinie a tenului și părul negru cârlionțat al poetului. După înfățișare arăta mai mult a străin, decât a rus. După tată se trăgea dintr-o familie de nobili, care se bucura de respect în societate. Tatăl și unchiul poetului scriau poezii și erau cunoscuți

în rândul intelectualilor. Pușkin a învățat de mic franceza și italiana. În anii de liceu s-a dovedit un elev cu rezultate deosebite, dar neastâmpărat și obraznic, înclinat spre năzbâtii. La vârsta de 15 ani publică primul poem.

La terminarea liceului (1817) a fost numit secretar stagiar la Ministerul de Externe, unde ministru era, din 1816, ilustrul diplomat grec Ioannis Capodistrias. La minister este apreciat pentru calitățile sale organizatorice, iar în timpul liber studia literatura europeană. A aderat la ideile liberale pe care le vehiculau tinerii din acea perioadă, nemulțumiți de politica guvernului și țarului.

CU GÂNDUL LA LEONIDAS ȘI TEMISTOCLE

Pușkin și-a exprimat convingerile politice prin poeziile sale. Epigrama *Odă a Libertății* constituie un violent protest împotriva despotismului și robiei.

Scrierile sale au deranjat societatea aristocratică și autoritățile din Sankt Peterburg. Criticilor sale n-a scăpat nici țarul. Pușkin a început să fie urmărit de poliție. Creșterea popularității sale l-a determinat pe țarul Alexandru I să-i spună guvernatorului Capitalci: „Pușkin trebuie trimis în Siberia. A umplut Rusia cu versurile sale subversive. Toți tinerii le știu pe dinafară”.

Pușkin a fost salvat de la acest dur exil de contele Capodistrias, care l-a convins pe țar să-l trimită în sudul Rusiei, la biroul generalului Ivan Nikitici Inzov (1768 – 1845), guvernatorul provinciilor de sud. După o lungă călătorie, Pușkin ajungea la Chișinău, capitala Basarabiei, la 20 septembrie 1820, unde a rămas timp de doi ani și jumătate sub directa supraveghere și îndrumare a lui Inzov,

posesiunile franceze din America (Acadia și Terra Nova). Teritoriile spaniole, Gibraltar și insula Minorca, au fost obținute în urma aceluiași conflict, dând Marii Britanii, pentru prima dată, prezența teritorială în Marea Mediterană. Pacea de la Utrecht (1713) a încheiat războiul și a marcat cedarea oficială a teritoriilor cucerite de britanici. De asemenea, extindea drepturile britanice asupra aprovizionării cu sclavi și a altor mărfuri comerciale destinate coloniilor spaniole din cele două Americi și, ca rezultat, stabilirea statutului Marii Britanii ca putere maritimă aproximativ egală cu puternicii competitori europeni. În 1732, Georgia a devenit a 13-a colonie americană. În timpul Războiului de 7 ani (1756 – 1763), Marea Britanie a obținut noi câștiguri teritoriale în defavoarea Franței. Prin Tratatul de la Paris (1763), Franța recunoștea oficial stăpânirea britanică asupra Canadei, însă britanicii restituiau francezilor controlul asupra insulelor Guadelupa și Martinica. Prin acest tratat se asigura de fapt securitatea coloniilor nord-americane.

Pentru britanici, toate aceste dispute și lupte care extindeau imperiul însemnau nu doar noi responsabilități, cât mai ales noi și mari costuri. Taxe, tot mai multe taxe au fost impuse de la Londra, determinând unirea coloniștilor într-un Congres continental împotriva Marii Britanii. O ambuscadă în Concord, Massachusetts, în aprilie 1775, a degenerat într-un război general, și, la 4 iulie 1776, Congresul coloniștilor americani a adoptat o Declarație de independență.

Astfel a început ceea ce se va numi mai târziu Revoluția Americană, un război fratricid, dar justificat din punct de vedere al *Realpolitik*. În octombrie 1781, generalul englez Charles Cornwallis s-a predat cu armata sa, la Yorktown, Virginia, și Statele Unite și-au câștigat independența. Aceasta a marcat nu doar sfârșitul războiului american, dar și sfârșitul primului Imperiu Britanic, cel nord-atlantic. Cu toate acestea, din cauza faptului că Franța rivală nu a reușit să precieze supremația pe mare, Anglia va rămâne prezentă în Canada, unde coloniștilor existenți li s-au alăturat și cei peste 30.000 de cetățeni din coloniile americane, rămași loiali britanicilor, și în Caraibe.

„RULE BRITANNIA, BRITANNIA RULE THE WAVES!”

După pierderea coloniilor americane, Marea Britanie și-a întors fața către răsărit. Revoluția industrială a transformat economia britanică și au sporit astfel produsele britanice destinate exportului. Nevoia acută de comerț liber, care nu trebuie îngrădit de nicio națiune, a înlocuit vechiul sistem colonial, care avea la bază ideile mercantiliste de protejare a comerțului. Acum, al doilea Imperiu Britanic avea ca centre Asia și Africa, continuând să se extindă în secolul al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea, pentru a atinge apogeul la sfârșitul Primului Război Mondial. India, Birmania, Hong-Kong, Australia, Noua Zeelandă, Africa de Sud,

Rhodesia, Uganda, Kenya și, în sfârșit, Egiptul intră rând pe rând sub stăpânirea britanică. Cu adevărat, soarele nu apunea niciodată în imperiul Capitalei ceturilor fără sfârșit.

Un imperiu, așa cum spunem, bazat în primul rând pe liberul schimb. Geniul britanic a născut, în consecință, un nou concept politic, cel al autoguvernării. Desigur, acest concept fusese testat și aplicat într-o oarecare măsură și în coloniile nord-americane de-a lungul anilor 1840 care, astfel, în 1867, au devenit o confederație. „Confederațiile” permiteau Marii Britanii să-și retragă prezența militară, dar metropola își păstra controlul asupra afacerilor străine și apărării externe a acestora. În anii 1850, noile colonii Australia de Sud, Australia de Vest, Victoria și Queensland, înființate între anii 1830 – 1840, se autoguverneau, înainte de deja existența coloniei New South Wales, dar fragmentarea lor a întârziat federalizarea, până în anul 1901. Marea Britanie nu a încredințat autoguvernarea și coloniilor din Africa de Sud, din cauza tensiunilor existente între coloniști și localnici. Totuși, în anii 1850, Marea Britanie și-a retras administrația directă asupra coloniilor interioare, Transvaal și Orania. Ca urmare, la mijlocul secolului al XIX-lea exista o relativă stabilitate a imperiului, iar Britania stăpâna cu adevărat Lumea, cum spun și versurile unui cunoscut cântec: „Rule Britannia, Britannia rule the waves! (Stăpânește, Britannia, Britannia stăpânește valurile!).

(Va urma)

POVESTEA LUI KIRDJALI

Este evident că Pușkin este foarte entuziasmat de începutul revoluției: „Primul pas este extraordinar și mare! [...] Principele este norocos. Mort ori victorios aparține deja istoriei. Are 28 de ani, este ciung [în bătălia de la Dresda împotriva lui Napoleon, august 1813, își pierduse mâna dreaptă] și are un scop generos. Nu poți decât să-l invidiezi“. Pușkin era convins că grecii îi vor învinge pe otomani și vor trăi din nou liberi. Poetul era încrezător în victoria grecilor și pentru că trupe rusești efectuau exerciții la granița cu Moldova, dar și pentru faptul că ofițerii ruși din Chișinău îi simpatizau pe greci, dându-le speranțe. Toți așteptau cu nerăbdare să vadă ce va face Rusia. Dacă armatele rusești ar fi trecut Dunărea în calitate de aliate ale grecilor, atunci Pușkin ar fi avut ocazia să lupte pentru eliberarea Greciei, așa cum va face Byron în 1824.

Pușkin, prin scrierile sale (poezii, scrisori, însemnări, jurnale, povestiri) ne-a oferit multe amănunte despre diferitele faze ale luptei grecilor în Principate. Victoriile grecilor constituiau izvor de bucurie pentru celebrul poet, iar înfrângerile îl făceau să sufere. El s-a oprit în special la sângeroasele bătălii de la Sculeni (29 iunie 1821) și de la Mănăstirea Secu (4 octombrie 1821), scoțând în evidență eroismul și sacrificiul grecilor în lupta pentru eliberarea patriei.

Dintre toate scrierile un interes deosebit îl prezintă povestioara intitulată *Kirdjali*, publicată în anul 1834. Kirdjali este numele unui haiduc de origine bulgară, care a participat alături de alți bulgari la revoluția din Principate. Povestea cuprinde șase episoade, dintre care episoadele doi și trei sunt dedicate unor aspecte ale revoluției elene. Iată cum îl prezintă pe episcopul general al Eteriei: „Alexandru Ipsilanti era viteaz, dar nu avea acele calități necesare pentru rolul pe care și l-a asumat cu atâta înflăcărare și nehibzuință. Nu știa cum să manipuleze oamenii pe care trebuia să-i conducă. Accia nu-l respectau și nici încredere în el nu aveau. După aceea nefericită bătălie, în care a pierit floarea tineretului grec [se referă la bătălia de la Drăgășani – 7 iunie 1821], Iordache Olimpiotul l-a convins să se retragă și i-a luat el locul. Ipsilanti a fugit la granița cu Austria și de acolo și-a blestemat bărbații, numindu-i trădători, lași, lepădături. Aceste lepădături și acești lași au căzut până la unu pe zidurile Mănăstirii Secu și pe

Bătălia de la Sculeni, în viziunea pictorului german Peter von Hess (1792 – 1871)

malul Prutului, apărându-se disperați în fața unui dușman, în proporție de zece la unu. Kirdjali s-a aflat în detașamentul lui Georgios Cantacuzino, despre care se pot spune exact aceleași care s-au spus și despre Ipsilanti. În preajma bătăliei de la Sculeni, Cantacuzino a cerut permisiunea autorităților ruse de a trece pe teritoriul lor. Detașamentul a rămas fără conducător, dar Kirdjali, Sofianos, Kontogonis și alții nu aveau nevoie de conducător“ (*Magazin istoric*, nr. 7 – 8/2021).

ȚARA PE CARE A IUBIT-O

În continuare, autorul trece la prezentarea bătăliei de la Sculeni, pe care i-a descris-o un ofițer rus, martor ocular la acel tragic eveniment.

„Se pare că nimeni n-a descris în tot realismul ei emoțional bătălia de la Sculeni. Imaginați-vă 700 de arnăuți, albanezi, greci, bulgari și alții, care nu aveau nici cea mai mică idee privind tehnica militară, să se retragă în fața a 15.000 de călăreți turci. Acest mic detașament s-a prins de malul Prutului având în față două tunuri mici pe care le-au găsit la Iași, în curtea guvernatorului, pe care le foloseau la diferite sărbători unde era nevoie de salve de tun [...] A doua zi, turcii i-au

un bărbat cult, care aprecia talentul literar al tânărului Pușkin și l-a introdus în înalta societate a acestui oraș de provincie.

Deși mic (12.000 locuitori), orașul era cosmopolit: în afară de moldoveni, care formau majoritatea, erau cazaci, ruși, evrei, greci, bulgari, albanezi și numeroși

occidentali. În această lume pestriță Pușkin și-a făcut repede prieteni, dar și dușmani. Fire neastâmpărată și în continuă mișcare, a venit în contact cu ofițerii decembriști (Orlov, Raevski, Pestel și alții), care erau înflăcărați de idei progresiste și liberale și erau membri ai societății secrete „Uniunea Prosperității”. Acești ofițeri îi vor sprijini pe eteriaști, fiind convinși că prin acțiunea lor se va isca un război ruso-otoman, pe care și-l doreau.

Pușkin i-a găsit pe greci în ultima fază a pregătirilor pentru declanșarea revoluției de eliberare a Greciei. Aici se afla centrul de activitate al eteriaștilor, astfel încât Pușkin a avut ocazia să vină în contact cu liderii societății secrete, printre care frații Ipsilanti, frații Cantacuzino și mulți alții. Pușkin cunoștea multe amănunte despre Eterie, dar nu știa cine se afla în fruntea acesteia.

La Chișinău, treptat, se va aduna un mare număr

Casa în care a locuit la Chișinău poetul

de greci veniți din toate părțile, în special de la Odessa, toți cuprinși de zel revoluționar, gata să se sacrifice pentru patrie. Pușkin a trăit de aproape aceste pregătiri în vederea declanșării revoluției. A scris o poezie intitulată *Război*, în care menționa că a sosit momentul ridicării la luptă și că se va vărsa mult sânge, ba chiar își

imagina că se va alătura oastei lui Ipsilanti.

Prințul Alexandru Ipsilanti, liderul suprem al Eterici, care se afla la Chișinău de la sfârșitul lui octombrie 1820, a tot amânat declanșarea revoluției din cauza neînțelegerilor dintre fruntașii eteriaști, până când, în final, a decis să treacă la acțiune în Principatele Dunărene.

În prima jumătate a lunii martie, Pușkin, printr-o scrisoare, îl informa pe prietenul său V.L. Davîdov despre evenimentele din Moldova. Poetul descrie evenimentele cu foarte multe amănunte și se referă în special la Proclamațiile date de Ipsilanti la Iași, prin care chema pe greci să lupte pentru eliberarea patriei lor. Menționa că „la Odessa s-au adunat foarte mulți greci, care vând tot ce au ca să cumpere săbii, puști și pistoale. Toți vorbesc despre Leonidas și Temistocle și doresc să lupte în oastea lui Ipsilanti. Averea și viața lor sunt la dispoziția lui”.

Ivan Nikitici Inzov

Pavel Ivanovici Pestel

CU SPERANTA ROMÂNIEI MARI ÎN SUFLET

LUMINIȚA CORNEA

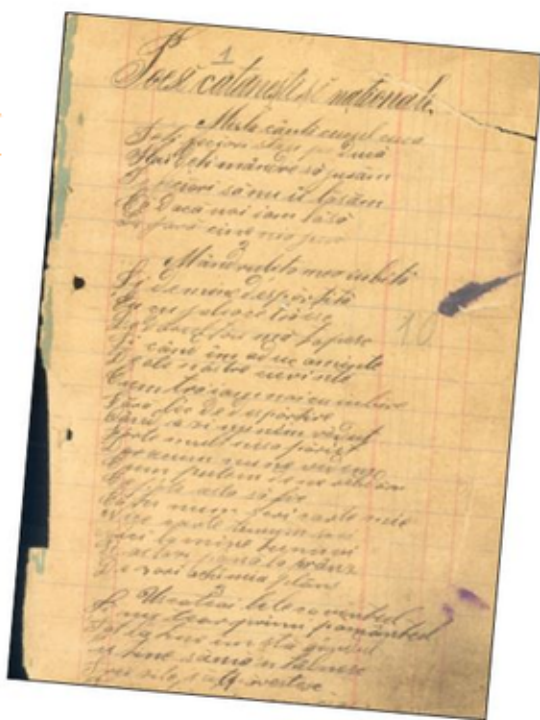
Este frumos să menționăm la început „povestea” unui tânăr ce pleacă în cătănie din satul natal Măieruș, de pe malul Oltului transilvănean, conștient fiind că trebuie să efectueze stagiul militar în armata Imperiului Austro-Ungar, pentru că i-a venit vremea să intre în rândul lumii, cum se spunea în

Neculae Samoilă ...

Povestea are la bază un caiet manuscris, pe care ni l-a oferit spre cercetare economistul Bogdan Negrea, originar din Măierușul de pe Olt al Țării Bârsei, o localitate din județul Brașov, la granița cu județul Covasna. Îi mulțumim pe această cale și ne bucurăm că îl interesează faptele strămoșilor săi. Domnul Bogdan Negrea

să intre în rândul lumii, cum se spunea în sat din bătrâni. Își lasă familia în seama lui Dumnezeu, își lasă nemângâiată mama, care va susținea mereu de dorul lui, își lasă plângând iubita. Părăsește satul și frumoasele meleaguri natale ale Țării Bârsei, cu nădejdea bine fixată în suflet că se va reîntoarce cu ajutorul lui Dumnezeu. Mamele și iubitele rămăneau să aștepte trei ani reîntoarcerea celui drag.

... și prima pagină
din caietul țăranului încorporat

a găsit în podul casei vechi părintești din Măieruș caietul ce a aparținut lui Neculae Samoilă, stră-străbunicul său.

CINE A FOST AUTORUL?

Registrul botezaților parohici greco-orientale Măieruș din anii 1845 – 1887 arată că

Neculae Samoilă s-a născut la 24 decembrie 1876, fiind fiul lui Ioan Samoilă și al Marinei, născută Taus, și a fost botezat de Avram și Maria Gabor. Registrul decedaților parohici ortodoxe Măieruș atestă că Neculae Samoilă, văduv, a trecut la cele veșnice în 16 mai 1951 (Constantin Aitean-Taus, *Monografia satului Măieruș*,

atacat pe eteriaști. Întrucât nu puteau folosi tunurile, au fost nevoiți să folosească – contrar obiceiului lor – oțelul glaciari. Bătălia a fost groaznică. Bărbații se înjunghiau cu iataganele. Turcii foloseau, pentru prima dată, baionetele. Aceste baionete erau rusești. Țarul le-a permis eteriaștilor să treacă Prutul și să se refugieze la postul de carantină. Kontogonis și Sofianos au rămas pe malul turcesc. Kirdjali, rănit în ziua precedentă, se afla deja pe pământul nostru. Sofianos a

*Bătălia de la Navarino, autor pictorul francez
Ambroise Louis Garneray (1783 – 1857)*

fost ucis. Kontogonis, un bărbat masiv și gras, a fost rănit la stomac de o baionetă. Într-o mână și-a înălțat sabia și cu cealaltă a apucat baioneta, a introdus-o și mai adânc în el ca să-și aducă aproape dușmanul, l-a ajuns, l-a lovit cu sabia și au căzut morți amândoi. Totul s-a terminat. Turcii erau victorioși. Moldova a fost curățată de toate detașamentele de răsculați. În jur de 600 de arnăuți s-au răspândit prin Basarabia. Cu toate că nu știau să se întrețină, erau recunoscători Rusiei pentru protecția acordată. Deși nu lucrau, nu provocau tulburări. Îi vedeai la cafenelele Basarabiei semiturcești, cu pipe lungi în gură sorbind cafeaua bine prăjită, în cești mici. Jachetele lor brodate și opincile lor roșii cu vârf începuseră să se uzeze și să se învechească, dar purtau întotdeauna strâmb fesurile lor și din centurile lor late se iveau iatagane și pistoale. Nimeni nu se plângea de prezența lor. Și era greu să vă imaginați că acești oameni liniștiți și săraci erau renumiții haiduci ai Moldovei, tovarășii lui Kirdjali, și că el însuși se afla printre ei.

Primă fază a revoluției grecești, desfășurată pe pământ românesc, s-a încheiat tragic, fără rezultatele scontate la început. Visul de libertate al eteriaștilor s-a spulberat pentru moment. După încetarea ostilităților, nimeni nu s-a mai interesat de soarta revoluționarilor. Fără conducători și fără nicio perspectivă, revoluționarii nu știau, practic, ce să facă. Din luptători dârji au devenit fugari, fiecare căutând să se salveze de mânia otomanilor. Majoritatea s-a îndreptat, pe diferite căi, spre Basarabia, unde otomanii nu aveau acces. Alături de ei au trecut Prutul și sute de civili greci, care se temeau de răzburarea otomanilor.

La Chișinău erau în jur de 3.000 de persoane, iar la Odessa 2.000. Toți acești refugiați trebuia

cazați, hrăniți și îngrijiți medical, mulți fiind bolnavi sau răniți. Istoricul grec Sakellarios, stabilit la Chișinău, martor ocular al evenimentelor, a descris această tragedie a refugiaților greci „care se duc la Odessa venind de la Chișinău, goi, desculți, bolnavi, înfometați ca și cum ar fi ieșit din iad”.

Pușkin a avut ocazia să-i cunoască pe acești revoluționari greci, pe care i-a sprijinit moral, dar era dezamăgit de eteriaști, care, conform spuselor lui, „nu erau în stare să reziste nici primului atac al incapabilei infanterii turcești”. Era supărat, în special, pe ofițeri, care erau mai slab pregătiți decât ostașii. „I-am văzut pe noii Leonidas pe drumurile Odessei și ale Chișinăului. Am cunoscut numeroși dintre ei și putem afirma că sunt complet incapabili. Nu au nicio idee despre tehnica militară, nu știu ce înseamnă onoare și și-au pierdut entuziasmul.”

Pușkin a urmărit cu mare interes desfășurarea revoluției în Grecia, neînțelegând divergențele și disensiunile dintre greci, care îngreunau mersul ascendent al revoluției, necăjind, totodată, pe toți filoclenii din Europa. Implicarea Rusiei în celebra bătălie navală de la Navarino (20 octombrie 1827) și războiul ruso – otoman (1828 – 1829) au fost momentele mult așteptate de marele poet. Pușkin a luat parte la acest război, luptând pe frontul din Caucaz. Victoria armatelor ruse l-a inspirat în așa măsură, încât a scris o nouă poezie intitulată *Pentru încă o dată suntem încununăți de glorie*. Pușkin considera că soarta Greciei a fost pecetluită de Pacea de la Adrianopol (1829). Recunoașterea independenței Greciei (1830) i-a oferit ocazia să scrie poezia intitulată *Înainte Grecia! Înălță-te!* Poezia constituia un ultim omagiu adus Greciei, un imn dedicat țării pe care a iubit-o cu adevărat. ■

Sibiu la începutul secolului XX

final, un fel de cuprins, intitulat *Numerul și titlul versurilor*.

CONSEMNĂRI PERSONALE DIN CAIETUL DE FRONT

În mai multe pagini din interiorul caietului autorul se semnează, scriindu-și numele întreg, cu date despre localitatea unde se află și despre regimentul din care făcea parte. Astfel, la sfârșitul primului text, la pagina 29, citim numele autorului scris în trei limbi, plus localitatea și data: „Nicolau Samuilă, Számuila Nikoláu, Nükolerú Sernnúler, Plevlje Anul 1899 în 8 Februarie“. La sfârșitul celui de-al doilea text, la pagina 44, după „finis“, se află scris: „Nicolau Samuilă Schiesstötte Wache 11 februarie Plevlje Anul 1899“. La pagina 129 a caietului se află semnătura soldatului Neculae Samoilă cu mențiunea: „Infanterie Regiment nr. 5 Campanie în Hermannstadt“.

La pagina 118, găsim o interesantă însemnare: „Aducere-aminte despre cătănia mea din Plevlja și din Sibiu, anul 1897 până în anul 1900, de vom trăi“, dovedindu-ne

faptul că acest caiet a fost completat treptat, cu întreruperi, în timpul efectuării stagiului militar în armata Imperiului Austro-Ungar, din care, în perioada menționată, Transilvania făcea parte.

SENTIMENTELE TÂNĂRULUI

Cătănia lui Neculae Samoilă nu a fost ușoară. Pe lângă instrucția propriu-zisă, desigur grea, soldatul era despărțit de casă, de locurile natale dragi, vreme de trei ani. Chiar din primele pagini, aflăm că autorul este conștient de îndeplinirea poruncii împărătești: „Floricea arămească/ Grea-i porunca împărătească/ Trebuie să împlinescă/ Batăr crepe și pământul/ Trebuie să stau ca sfântul“ și, simțind că cititorul îi este alături, îndeamnă: „Povestiți de-al meu năcaz/ De când m-am dus multe am tras“. Oare acest tânăr țaran avea conștiința faptului că acest caiet al lui va fi citit cândva? Așa se pare.

Despărțirea de sat, de cei dragi, viața într-un mediu străin, neprietenos, îi producea desigur multe stări de incertitudine, de acută întristare. Așa

se explică predominarea sentimentelor de jale și de înstrăinare, prezente în doinele de cătănie transcrise de soldatul din Măieruș. Prima strofă notată în caiet transmite regretul plecării feciorilor la armată, despărțirea de „mândrele“ lor: „Micrla cântă, cucul cucă/ Toți feciorii stau pe ducă/ Haideți mândre să jucăm/ Pe feciori să nu-i lăsăm/ Că dacă noi i-am lăsa/ La horă cin ni-o juca“.

Doina de înstrăinare cuprinde puternice accente de revoltă: „Să nu vie la Plevlja/ Că Plevlja e oraș mare/ Peste trei țări depărtare/ Vai de cine a pleca/ Ca să stea trei (ani) în ca/ Că eu numa un an am stat/ Și ca frunza m-am uscat/ Că mă uit în jur de mine/ Văd tot ființe străine/ De-aș pica pe mâna lor/ Mi-ar da capul furcilor/ Și m-or țapa pe câmp/ Să mă mănânce corbii“ (din *Cântec cătănesc*).

Textul *Versul regutelor* (regută, cătană, soldat) deplânge jalea prezentă într-o gospodărie țărănească părăsită prin plecarea tinerilor la armată: „De unde cătana pleacă/ Rămâne curtea săracă/ Rămân boii înjugăți/ Și părinții supărați/ Rămân boii în tare jale/ Părinți în dor și jale“.

Sentimentul dragostei față de ființa iubită este puternic în sufletul flăcăului plecat departe: „Zis-a tata și mama/ Să las somnul și mândra/ Eu somnul nu l-oi lăsa/ Dar pe mândra nici așa“. Doina de jale are în centru ideea morții printre străini. Chiar dacă a avut model doine cunoscute, ca un adevărat creator, Neculae Samoilă a scris despre sine, despre locurile pe unde se afla: „Că pe mine vei afla/ În fundul Italiei“, deoa-

Brașov, 2011). Ajuns la o respectabilă vârstă, era cunoscut în sat ca un om sfătos, care oferea tot felul de sfaturi din diverse domenii tuturor celor care îl căutau, și nu erau puțini aceștia.

După tradiția familială se știe că Neculac Samoila avea patru clase primare urmate în sat la Școala confesională ortodoxă, ce a fost prigonită între anii 1870 – 1880. În acea perioadă, la Măieruș, a fost un învățător, Vasile Bărbier, care, probabil, a fost constrâns să accepte „indicțiile” autorităților maghiare și de aceea este acuzat că „s-a dat cu unguri”. În sat trăiau și nemți; relațiile între membrii comunității satului erau armonioase. Așa se explică faptul că Neculac Samoila cunoștea limbile maghiară și germană, dar scria fluent și relativ corect în limba română cu alfabet latin (chiar surprinzător pentru un absolvent de patru clase). Are un scris frumos, caligrafic, este inteligent, luminat, fapt datorat, desigur, conviețuirii interetnice din zonă, care i-a transmis o anumită deschidere, dar și faptului că era „un om umblat”, cum se vorbea între țărani.

CUPRINSUL CAIETULUI

Caietul păstrat mai bine de un secol și găsit printr-un noroc de stră-strănepotul autorului poate fi considerat un „caiet de front”, fără a fi un jurnal. De ce? De format obișnuit (A5, caiet școlar), cuprinde 160 de

Biserica fortificată din Măieruș,
foto de Carl Muschalek, 1895
(sursa: Arhivele Naționale ale României – Brașov)

pagini manuscris și reprezintă însemnările (consemnate în versuri) soldatului Neculac Samoila, din timpul celor trei ani de militărie, stagiul militar obligatoriu efectuat între anii 1897 – 1900 în armata Imperiului Austro-Ungar, cu puțin timp înainte de Primul Război Mondial.

Fără a realiza o analiză detaliată a cuprinsului, mărturisim că sumarul caietului este deosebit de interesant. Soldatul-țăran Neculac Samoila a avut permanent în minte idealul național al românilor din Transilvania – fapt dovedit prin tematica națională predominantă a conținutului caietului. Astfel, redă, desigur din memorie, texte populare alături de texte culte care însă circulau pe cale orală, fiind asimilate de țărani pentru că le simțeau ca aparținând sufletului lor. Cu bucurie, consemnează obiceiuri și tradiții așa cum le-a cunoscut în satul copilăriei și tinereții sale. La toate acestea se adaugă poezii originale prin care autorul își exprima sentimentele față de natură, în legătură cu realitatea trăită în armată, dar și dorul de ființele dragi rămase acasă.

Caietul de front al lui Neculac Samoila este un autentic și valoros document care ne înfățișează sufletul lui curat și cinstit de soldat al imperiului și de român din Transilvania.

Țăranul Neculac Samoila este deosebit de ordonat, paginile sunt numerotate (160), asemenea, textele sunt numerotate, existând 60 de texte, în următorul cuprins (unele titluri

se repetă, dar conținutul este altul): *Poezii cătănești și naționale, Căzania ȣiganilor, Cântec cătănesc, Versul regulelor, Vers militar, Doina lui Raț, Sunt fecior sdraven, Pandurul, Movila lui Burcel, Mo(a)rtea lui Mihai Viteazul, Vers, Vers scolastic, Vers, Să mergem frați la școală, Adio la Carpați, Jună de român sunt, Orfana din munți, Versul morților, Botezul Domnului, Domnul Tudor, Cântecul gintei latine, Imn popular, Transilvania, Cântecul tricolorului, Marșul anului 1848, Marșul ostașilor din Basarabia, Versul luminei, Românul, Marșul lui Iancu, Hora de la Plevna, Hora dorobanților, Haideți frați cu arma-n mână, Lanmentarea, Mioara, Hora Griviței, Vers (trei feluri de „marș”), Vers, Luntrașul, Iată soarta ne desparte, Nu pot crede, Marinarul, Marș din poezia La arme, români, S-a dus a mea iubită, Lângă sânul, Rândunica, Răsai lună, Jalea orfanului, Sara-i tristă, Ce vești ce-n sat mai dau, Orație de nuntă, Poezie, Poezie, Poezie, Doină, Dictarea amorului (impresii, sentimente), Versul meu, Tălmăcirea viselor, iar în*

Hora Griviței, toate de Vasile Alecsandri, ori din Muntenia, *Moartea lui Mihai Viteazul* de Dimitrie Bolintineanu. Cele mai multe sunt texte populare, însă și acestea provin din toate provinciile românești, precum *Pandurul*, *Marșul ostașilor din Basarabia*, *Românul*, *Marșul lui Iancu*, *Haideți frați cu arma-n mână*, *Domnul Tudor*, *Imn popular*, *Iată soarta ne desparte* etc.

Altă temă a textelor din caietul-manuscris al soldatului-țăran Neculac Samoilă este cea religioasă (exemplu *Botezul Domnului*). Adăugăm ca o temă distinctă un text de relativ mare întindere (paginile 30 – 44), intitulat *Căzania țiganilor*, fragmente

ce ne amintesc inexplicabil de epopea *Țiganiada* de Ion Budai-Deleanu (care a fost tipărită târziu la Iași, în 1875), lăsând la o parte titlurile. Nu ne-a mirat descoperirea unei variante a cunoscutei balade populare românești *Miorița* cu titlul *Mioara*, deoarece variante ale *Mioriței* au circulat peste tot, în ținuturile locuite de români.

LA FINAL

Ultimele pagini ale „caietului de front” cuprind un substanțial capitol (paginile 135 – 159) numit *Tălmăcirea viselor* – în ordinea alfabetică a cuvântului-titlu, cu un scris înghesuit din lipsă de spațiu,

ceea ce face greu de tipărit acest caiet. Spicuim câteva „tălmăciri”: „Scoici visând, vei avea noroc în afacerile tale”; „Scară visând că te sui pe ea, vei ajunge mare”; „Scaun visând că vezi, vei petrece între prieteni”; „Supărare de vei visa, că ești supărat, bucurie însemnează”; „Struguri primind în dar, norocul tău nu va țina mult” etc.

Stră-străbunicul domnului Bogdan Negrea, țăranul transilvănean Neculac Samoilă din Măieruș, soldat al Imperiului Austro-Ungar în perioada 1897 – 1900, se dovedește a fi un român autodidact cu dragoste de neam, purtând în suflet speranța înfăptuirii României Mari. ■

DOUĂ MOMENTE SEMNIFICATIVE ÎN RELĂȚIILE ROMÂNNO-AMERICANE

(Urmare din p. 13)

Președintele american mulțumește României pentru faptul că a transmis chinezilor că Statele Unite vor să înceapă discuții cu China. Discuțiile publice desfășurate la Varșovia probabil că nu le convin chinezilor, care au diferențe cu sovieticii, iar informații „pot să ajungă în atenția sovieticilor”. Ceaușescu spune că din discuțiile avute cu chinezii rezultă că China dorește să îmbunătățească relațiile cu Statele Unite. Zhou Enlai tocmai i-a transmis un mesaj de mulțumire pentru mesajul de susținere rostit la O.N.U. în favoarea acceptării Chinei în Organizație. Și China este îngrijorată că problemele

lumii pot fi rezolvate doar prin negocierile dintre două mari puteri. Nixon replică: există și cealaltă față a monetei, sovieticii nu privesc cu multă simpatie tentativele americane de normalizare a relațiilor cu China. Ceaușescu: le-am spus de multe ori sovieticilor că este nevoie de relații bune între S.U.A. și China. Știa din discuțiile cu liderii chinezi că ei nu urmăresc să direcționeze relațiile cu americanii contra U.R.S.S. Nixon subliniază că rolul de mediator al lui Ceaușescu este foarte folositor. El poate discuta cu ambele părți și în final se vor obține rezultate.

În încheiere, iată câteva aprecieri făcute de Ambasada S.U.A. la București după

încheierea vizitei. Vizita lui Ceaușescu poate fi considerată un succes de ambele părți. Vizitele la Douglas McDonnell, Memorex Electronics și Ford l-au impresionat în mod vizibil. S-a angajat în discuții aprinse privind programele și problemele. L-a invitat pe președintele lui Bank of America să vină la București, invitație acceptată în principiu. Pare să fi gustat vizitele la Disneyland, Cascada Niagara și, în mod special, Studiourile Universal. În discursurile rostite la Council on Foreign Relations și American Foreign Policy Association Ceaușescu a susținut cunoscutele idei principale ale politicii externe românești. ■

rece „Frunză verde de pe Olt/ Din anul optzeci și opt/ Mulți feciori sângele varsă”.

Dorul după munca câmpului și uneltele gospodărești, plugul, coasa, biciul, este puternic: „tot la ele mă gândesc”. În versurile de factură lirică, sentimentele de jale sunt exprimate direct cu o încărcătură afectivă aparte: „Cum mi-am tras cu soarta mea/ În trei ani să port pușca/ De-mi mănâncă viața/ Cum mănâncă rujul via/ Pasăre galbină-n cioc/ Rău mi-ai cântat de noroc” (din *Cântec cătănesc*).

Adresările directe pentru cititori sunt prezente în multe pagini: „Iubiților cetitori/ Prețini și ascultători/ Dacă vrați ca să știți/ Tot traiul de pe aici/ Vă rog ca să întrebați/ Pe-un fecior care a scăpat/ Sau dacă nu să așteptați/ Până oi merge cu acasă/ Apoi vi le-o povestii/ Tote câte le voi pătimi/ De când în Plevlja am venit/ Apoi când veți audzi/ Lacrămile vor porni (din *Versul regutelor*).

Greutățile instrucției în armata imperiului sunt suportate cu greu mai ales de tinerii români care, desigur, nu erau familiarizați cu limba, abso-

lut străină pentru ei, la care se adaugă mara distanță de locurile natale: „Frunză verde pe pământ/ De-ar fi cât de mare vânt/ Cătana merge oftând/ De-ar fi vântul cât de rece” (*Vers militar*) sau „Câtă frunză jos în vale/ Tot românul îi plin de jale/ Plin de jale și suspin/ De pe Raț din Seghedin” (*Doina lui Raț*). Exact în textul următor, optimismul este restabilit: „Sunt fecior sdraven/ Fecior de frunte, sabia/ Pușca sunt viața mea/ În timp de pace ori în zile crunte/ Of cât de bine le știu purta [...] cu sunt mândru că sunt oșcan” (*Sunt fecior sdraven*); sau „Eu merg, dragă surioară/ Să-mi fac rândul meu/ La asta țara ne cheamă/ Hai-deți, frați români” (*Vers*), versuri în care se resimte influența poeziei culte, pe care autorul dovedește că o cunoaște.

IUBIREA DE MOȘIE

Neculae Samoilă este un țărăn autodidact care, în armată fiind, își dă seama de importanța învățaturii. Versurile cu caracter moral-didactic în care este vizibilă influența cultă (Anton Pann, în acest caz) ne

impresionează astăzi tocmai prin prezența lor la un țărăn român transilvănean ce-și satisfacea stagiul miliar într-un oraș din centrul Imperiului Austro-Ungar, la sfârșitul secolului al XIX-lea. Un exemplu este textul-îndemn *Să mergem frați la școală!*: „Un om care nu scie/ Ceti și calcula/ și care nu scie scie/ Ce pote cugeta/ Acela în astă lume/ Adesca c-nșelat/ și astăzi al său nume/ De nime nu-i stimat...”

Deși departe de locurile natale, de comunitatea țărănească cu toate tradițiile ei, țărănul-soldat re trăiește momentele cunoscute prin redarea în scris a acestora. În caietul lui Neculae Samoilă găsim un bocet de 14 strofe sub titlul *Versul morților* și obiceiurile nunții țărănești în *Orație de nuntă*. Ar fi interesant de realizat similitudini între aceste texte și altele de aceeași factură din Transilvania sau de pe alte meleaguri românești.

La o cercetare sumară constatăm bogăția tematicii, dar și predominarea textelor cu un conținut patriotic. Cu toate că se afla departe de casă, departe de Transilvania, Neculae Samoilă simțea în sufletul lui fiorul dragostei de neam. Așa se explică transcrierea, în momentele de pauză din perioada instrucției militare, a unor texte din memorie, fie reținute din anii de școală, fie din evenimentele consumate în mijlocul comunității. Unele texte patriotice aparțin unor scriitori cunoscuți din Transilvania: *Marșul anului 1848* (de fapt, *Un răsunet* de Andrei Mureșianu) sau din Moldova, *Movila lui Burcel*, *Cântecul gintei latine*, *Hora de la Plevna*,

Militari dintr-un regiment de infanterie austro-ungar

la Alba Iulia. Depășirea alinamentului Mureșului s-a datorat apelurilor românilor din nordul și nord-vestul Transilvaniei, care au cerut intervenția grabnică a armatei române pentru a pune capăt terorii instituite de trupele maghiare și de bandele secuiești și a asigura securitatea oamenilor și a bunurilor.

ROLUL POZITIV AL CLERULUI

În această campanie din Transilvania și Ungaria (*Magazin istoric*, nr. 4 – 5; 8 – 9/2019) trupele române au fost însoțite de aproximativ 70 preoți militari. Pentru dăruirea și jertfa lor, 61 au fost decorați de autoritățile române și de cele străine, între ei numărându-se părintele Mircea Brăescu din Regimentul 10 „Putna”; părintele Constantin Cărlan din Regimentul 11 Infanterie „Siret”; părintele căpitan Iosif Comănescu din Regimentul 2 Vânători „Regina Elisabeta”, înainte de război paroh în Ghimbav lângă Brașov, refugiat în România, „bun predicator, devotat trup și suflet armatei române pe care a servit-o cu devotament, foarte cult și patriot”; părintele Gheorghe Ciosu din Regimentul 14 Infanterie; părintele căpitan Ioan Dăncilă, paroh în Râpa Râmețului, din Regimentul 90 Infanterie Sibiu; părintele Ilarion Dodu în Regimentul 6 Tecuci; părintele Ioan Nanu din Regimentul 3 Vânători, înainte de război paroh în Râșnov; părintele Ioan Parfenie, paroh în Valea Glodului, Succava în Regimentul 15 Infanterie Războieni, căzut prizonier la bolșevicii unguri timp de 56 de zile; arhimandritul maior

Generalul Constantin Neculcea, comandantul Diviziei 7, a solicitat trupelor maghiare, la 18 decembrie 1918, evacuarea Clujului

Iustin Șerbănescu din Divizia 2 Vânători și părintele Nicolae Vasilescu din Ploiești din Regimentul Vânători de Munte (Mircea Păcurariu, *Mucenici și făuritori ai Unirii. Preoțimea din Transilvania și Banat și Unirea din 1918*, Ed. Trinitas, București, 2018).

Trebuie subliniat că încă din timpul conflagrației, când peste 300 de preoți ortodocși și greco-catolici din Transilvania, Banat și Bucovina fuseseră obligați să lupte alături de co-naționalii lor în cadrele „unei oștiri străine”, părintele Ioan Dăncilă mărturisea că preoțimea „și-a îndeplinit cu sfințenie chemarea”, deoarece fiecare preot român s-a considerat „un reprezentant al neamului românesc și al Bisericii Ortodoxe Române ales din partea providenței ca să se jertfească în orice moment pentru alinarea suferințelor nenorociților săi frați, care și ei au contribuit prin jertfa vieții lor la fericirea zilelor de astăzi”. Observațiile lui Ioan Dăncilă sunt confirmate de rapoartele preoților confesori

către Marele Cartier General, de aprecierile generalilor Marelui Stat Major și de cele ale comandanților regimentelor care au certificat rolul pozitiv al clerului în sprijinirea soldaților.

În ianuarie 1919 s-a negociat o nouă linie de demarcație între teritoriile controlate de guvernul român și cel maghiar, stabilindu-se de această dată linia Sighet – Baia Mare – partea de vest a Munților Apuseni, iar la 23 martie 1919 pe aliniamentul căii ferate Arad – Oradea – Carei – Satu Mare. În această etapă s-a ajuns și la primele confruntări militare deschise între trupele române, pe de o parte, civilii unguri și trupele maghiare bolșevizate aflate în retragere, de cealaltă parte. O mărturie clocventă referitoare la situația din nord-vestul Transilvaniei o oferă preotul militar Ioan Parfenie din Regimentul 15 Infanterie Războieni, care raporta Marelui Cartier General, la 5 mai 1919, că a fost luat prizonier de soldații unguri în Zalău, la 23 februarie 1919.

Umilințele la care a fost supus dezvăluie tensiunea interetnică din zonă, generată de spiritul revanșard al trupelor maghiare și al unor civili unguri, în urma prăbușirii Monarhiei Austro-Ungare și implicat a dezintegrării regatului milenar maghiar. „Am fost făcut prizonier de soldații unguri, legat cu mâinile la spate și dus cu alții spre închisoare. În piața orașului de două ori era să fiu împușcat de populația civilă. Am fost bătut groaznic cu armele și toți ofițerii am fost duși în o altă piață, să ne execute. Am scăpat cu toții, afară de un locotenent ardelean, ca prin minune. Mie mi-au luat civilii banii, ceasul

PREOȚI MILITARI ÎN CÂMPANIA ARMATEI ROMÂNE DIN UNGARIA

Dr. MIRCEA-GHEORGHE ABRUDAN
(Institutul de Istorie „George Barițiu”
al Academiei Române, Cluj-Napoca)

Intrarea Regimentului 16 Fălticeni în Cluj, 1918

Rezoluția de Unire votată la 1 Decembrie 1918 la Alba Iulia a fost respinsă de guvernul maghiar condus de Mihály Károlyi. În martie 1919, la Budapesta s-a instalat guvernul bolșevic al lui Béla Kun.

La începutul lunii decembrie 1918 armata română a trecut Carpații pătrunzând în Transilvania (*Magazin istoric*, nr. 12/2019). Înaintarea trupelor române s-a desfășurat în etapele stabilite de comandamentul aliat în baza convenției militare de la Belgrad, din 13 noiembrie 1918. Prima etapă a avut ca limită râul Mureș, operațiunile derulându-se în lunile noiembrie – decembrie

1918. În 24 decembrie 1918 armata română intra în orașul Cluj. Sidonia Docan, secretara Senatului Național Român din Cluj, nota în jurnal: „Mic și mare alcargă spre Piața Mathia la primirea Armatei Române la Cluj. Nu-i vis [...] Intrarea armatei în frunte cu generalii Niculcea și Gherescu, de înfățișare marțială, produce o emoție indescriptibilă. Plâng bărbații, plâng femeile, copiii,

toți zguduiți de o emoție sfântă. Apoi și horă în jurul pieții, în jurul lui Mathia”.

Astăzi, aceste mărturii emoționante pot fi înțelese numai în contextul social-politic extrem de dificil al epocii, când, din toate zărilor Transilvaniei necontrolate încă de armata română, se înregistrau vești îngrozitoare despre persecuțiile și masacrele antiromânești desfășurate după Marca Adunare Națională de

Părintele căpitan Ioan Dăncilă pe frontul din Galiția...

caracterizeze pe unguri drept „călăi”, „bandiți perciunați” și „câini ai stepelor din Asia”. Experiența macabră trăită a doua zi cu ocazia înmormântării a cinci soldați români, maltratați în chip josnic de inamic, și vizitarea bisericii românești din Ciucea, profanată de trupele bolșevice maghiare, l-au întristat și dezgustat profund pe părintele Dăncilă, nevoit să scrie despre o „veșnică și dureroasă amintire”. Pentru el camarazii uciși erau „sfinți martiri” jertfiți de „feroce fiare sălbatice scăpate din lanțurile pușcărilor”, bisericuța pângărită în mod „josnic și diabolic” transformându-i pe bolșevici în „păgâni”, „hienne flămânde după sânge și sfințenie creștinească” și chiar „diavoli cu chip omenesc” (Ion Dăncilă, *Om și caracter. Schițe*, Sibiu, Tip. W. Krafft, 1922).

AVEAU MISIUNEA ȘI DE A COMBATE BOLȘEVISMUL

Ioan Dăncilă nu a fost singurul preot militar care a trecut cu regimentul prin regiunea

Ciucea, în preajma Paștilor anului 1919, constatând prăpădul lăsat în urmă de trupele maghiare. Părintele M. Brăescu, confesorul Regimentului 10 Infanterie, raporta Marelui Cartier General, la 3 aprilie 1919, că a fost nevoit să săvârșescă „slujbe zilnice fără plată la trei comune ce se află în zona de operații și neutrală, și anume: Bologa, Poeni și Sebeșul Mare [azi Valca Drăganului, județul Cluj – n.n.], ai căror preoți s-au refugiat din cauza operațiunilor armatelor” (Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire. Preoți*

în tranșee 1916 – 1919, vol. II, Ed. Basilica, București, 2018). Unul dintre cei trei sacerdoți a fost protopopul martir Aurel Munteanu (1882 – 10 septembrie 1940), care relatează ulterior că în acele zile și-a pierdut „copila de nouă luni, [...] omorâtă de unguri”.

În cel de al doilea text părintele Dăncilă înfățișează o retrospectivă generală asupra campaniei împotriva „ideilor lipicioase și periculoase ale bolșevismului”, în dorința de a extrage învățăminte morale și naționale pentru cadeții școlilor militare sibiene, dar și de a oferi un „document istoric” pentru posteritate despre acele evenimente. De la bun început mărturisește că misiunea sa principală în mijlocul regimentului a fost de a combate „ideile și curente atâtea de molipsitoare și atâtea de periculoase ale bolșevismului”, într-un moment în care contextul social-politic și militar din Transilvania era unul favorabil răspândirii acestora. Cei patru ani de război, cu ororile și spaimile sale, secătuiseră în mare măsură vraga soldaților români ardeleni, expuși, în degringolada revoluționară declanșată de prăbușirea Monarhiei Austro-Ungare,

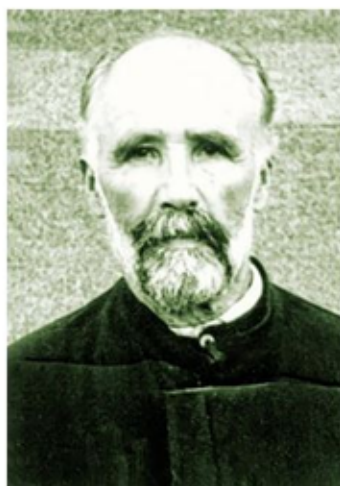
... și în mijlocul soldaților, la 11 aprilie 1916

și tot bagajul și toate lucrurile, și preoțești și bisericești [...] Zalăul a fost atacat de peste 2.000 ostași unguri și 1.000 civili înarmați“. Totodată, părintele Parfenie explică aversiunea înverșunată a maghiarilor împotriva sa nu atât prin prisma uniforme militare românești, cât mai ales prin cea clericală, precizând că „ura ce este în Ardeal, la unguri, contra preoților români, se revărsă asupra mea. În Tușnad, am fost ținut la celulă pe gerul din februarie. În Sătmăr, la secui, am fost supus tuturor injuriilor. Ni se aduceau apoi acuzațiile cele mai absurde și populația refugiată din Zalău cerea să ne dea pe mâna ei să ne sfășie. Eu a trebuit să-mi distrug hainele preoțești, să mă rad și tund mărunț cu mașina și [să mă] îmbrac soldățește ca să scap de a fi spânzurat. Niciun ban, o singură cămașă, în închiisoare, fără a ieși afară și veșnic amenințarea cu moartea, așa a fost prizonieratul meu“ (Constantin Claudiu Cotan, *Biserica Ortodoxă Română în timpul Primului Război Mondial*, Ed. Basilica, București, 2018).

PREOȚI ALĂTURI DE SOLDAȚI

Raporturile româno-maghiare s-au înrăutățit după 21 martie 1919, când la Budapesta s-a proclamat Republica Sovietică a Sfaturilor sub conducerea lui Béla Kun, un maghiar de origine evreiască din Transilvania. În scurt timp, armata maghiară s-a bolșevizat și a început să semene anarhie și violență. Același preot militar Ioan Parfenie descria atmosfera: „Bolșevicii nu admit ofițeri, nici grade,

Părintele Ioan Parfenie

sunt contra religiei și în special a preoților. Situația noastră, a ofițerilor, și în special a mea era groaznică, ne așteptam din moment în moment ca fiecare nemernic să ne ucidă. Putea să o facă, căci nu era nicio autoritate, nicio regulă, nicio justiție. Fiecare ce voia făcea și putea și să ne ucidă fără răspundere. Vedeam că nu avem altă scăpare

*Arhimandritul maior
Iustin Șerbănescu*

decât de vom fi scăpați de armata română sau să intrăm în garda roșie, lucru ce nu admiteam nici ofițerii, nici soldații, la toate propunerile lor. Spuneam să ne împuște, dar în garda roșie nu intrăm“.

În noaptea de 15 spre 16 aprilie 1919 trupele maghiare și unitățile secuiești au atacat armata română staționată pe Valea Someșului și în zona Ciucea din Munții Apuseni. Armata română a pornit contraofensiva și în cinci zile a ocupat Satu Mare, Carciul, Oradea și Salonta, iar la 1 mai 1919 a atins cursul râului Tisa, făcând joncțiunea cu trupele cehoslovace la nord și cu cele franco-sârbe la sud. În fața celor aproximativ 60.000 de soldați maghiari se găseau șase divizii românești de infanterie și trei brigăzi de cavalerie, în total circa 64.000 de ostași.

Alături de trupele care au fost atacate masiv în zona Munților Apuseni de armata maghiară și apoi au răspuns pe măsură, punând pe fugă unitățile ungurești, s-a aflat și părintele Ioan Dăncilă, remobilizat la 8 aprilie 1919, sub stindard românesc, în cadrul Regimentului 90 Infanterie Sibiu, secția operativă. O parte dintre experiențele trăite în această campanie „contra ungarilor“ au fost rememorate de Ioan Dăncilă în textele *Tablouri de la Ciucea și În luptă cu bolșevismul*. Regimentul părintelui Dăncilă a intrat în Ciucea în prima zi de Paști a anului mântuirii 1919, fiind întâmpinat cu „bucurie“ și „dragoste“ de localnicii reveniți la casele lor după retragerea bolșevicilor maghiari. Peisajul era unul dezolant, prăpădul lăsat în urmă de trupele lui Béla Kun determinându-l pe sacerdot să-i

THEODOR PÂSLARU. 1918. ÎNSEMNĂRI DIN RĂZBOI

TRAIAN D. LAZĂR

În baza prevederilor Păcii de la București, Guvernul Marghiloman, cu reședința la Iași, administra și zonele aflate sub ocupația trupelor Puterilor Centrale prin intermediul unor generali, reprezentând ministerele respective în București. În afara acestor legături oficiale, autoritățile militare române întrețineau și relații secrete cu personalitățile din teritoriul ocupat, pregătind reintrarea în război sau restabilirea autorității statului român asupra zonei ocupate, după ratificarea Tratatului de la București. **Theodor Pâslaru (Magazin istoric, nr. 10 – 11/2021)** a fost implicat în aceste legături derulate prin Marele Stat Major și serviciul secret al armatei.

Tramvaiul cu cai din Bucureștii anului 1918 (linia Moșilor)

Textul ne oferă detalii asupra modului în care era reglementată și se făcea circulația persoanelor între zona liberă și cea ocupată a țării. Inedite și deosebit de valoroase sunt informațiile privind amenajarea liniei frontului ce demarca cele două zone, precum și starea populației din teritoriul ocupat.

MISIUNE SECRETĂ ÎN ZONA OCUPATĂ

Mijlocul lunii august 1918. Iată că în una din zile mă anunță acasă în Tecuci un ostaș din Divizia 5 că sunt chemat urgent; mă prezintă a doua zi și întreb pentru ce și cum de sunt chemat. Un maior mă cheamă în cabinetul său, mă întreabă: „Tu ești Pâslaru?” „Da”, îi răspund. „Ai să pleci chiar azi, la Iași, la Marele Stat Major.

Uite foaia de drum și 100 lei, semnează de primire, aceștia să-i ai de cheltuială”. Tocmai aveam nevoie și eu să plec la Iași, să-mi iau salariul pe câteva luni de la Societatea Româno-Americană, de unde eram socotit ca mobilizat pe loc și mi se acorda suma ce mi se cuvenea.

Am plecat seara, în aceeași zi, cu curierul,

contaminării cu ideile anarhice promovate de comuniști. „Nu ne trebuie nici domni, nici stăpânire, nici preoți, nici biserică, nici armată, nici regi nu ne trebuie, trâmbițau perciunații de pretutindena! Ba nici Dumnezeu nu ne mai trebuie, vrem o lume nouă! Aruncați armele de la voi, doar numai popii și ofițerii, plătiți anume pentru aceasta, numai ei singuri lungesc și voiesc războiul!“.

Părintele Dăncilă surprindea esența mesajului bolșevic propagat de adepții lui Lenin și Kun scriind: „Înainte de toate voia internaționalizarea, deci despărțirea românului de pământul sfânt al țării, pământ udat cu sângele și îngreșat cu suferințele strămoșilor, pământ apărat cu atâta vitejie și în decursul atâtor veacuri de bravul nostru popor“. Prin urmare, duhovnicul a înțeles că dacă dușmanul dorea să „distrugă dragostea de țară a românului“, atunci el era chemat să „întărească această dragoste“, fortificând-o cu toate mijloacele ce-i stăteau la îndemână.

Confruntat cu această dialectică bolșevică, strategia preotului Dăncilă a fost una bine chibzuită, centrată pe sensibilitățile naționale ale soldaților și pe legătura puternică a acestora cu pământul strămoșesc, sentimente la care a făcut apel în anumite momente cheie ale campaniei, precum a fost cel al prezenței pe „istorica câmpie a Turzii, lângă mormântul mucenicului voievod“ Mihai Viteazul. Aici relatarea lui Ioan Dăncilă descrie un moment memorabil, identic cu cel ilustrat de Liviu Rebreanu în celebrul său roman *Ion*, și anume sărutarea pământului de către soldați,

*Protopopul martir
Aurel Munteanu
(sursa: ziarul Lumina)*

aidoma țaranului Ion al Glanetașului din satul năsăudean Pripas: „Într-un blând apus de soare, i-am îndemnat ca, în semnul credinței și al contopirii sufletului nostru cu pământul sfințit de mucenicescul sânge a lui Mihai, să sărute fiecare pământul țării. Abia atunci și acolo am simțit cu toții pentru prima dată în viață binecuvântarea tuturor martirilor care zac în sânul pământului românesc, pentru apărarea căruia ne pregăteam atunci, preot și ostași deopotrivă“. A doua direcție a acțiunii părintelui Dăncilă a fost consolidarea loialismului soldaților ardeleni față de suveranii români, Ferdinand și Maria „ai visurilor noastre“, care au călătorit prin Transilvania, manifestând public sentimentele cele mai nobile față de valorile și eroii neamului românesc (Ion Dăncilă, *În slujba neamului prin Evangheliile*.

Îndrumări morale și naționale, Sibiu, Tip. „Principele Carol“, 1925).

O parte dintre cei zece preoți au trăit alături de trupele lor satisfacția de a „împlânta drapelele pe burgurile Budapestei“. Mândria de a fi eliberat capitala Ungariei răzbată și din notele memorialistice ale părintelui Iosif Comănescu, care a intrat triumfal în oraș, în seara zilei de 6 august 1919, alături de regimentul său. Rememorând acel moment epocal, preotul ardelen notează: „Purtând în sufletul meu povara tuturor chinurilor și nedreptăților de veacuri în fruntea unității cadrelor de luptă comandate de mine, cu casca de oțel pe cap, cu ranița împovărată în spate, să intru pe poarta Budapestei, strânsă în brâul de tunuri ale viteazului ardelen, generalul Moșoiu [...] Mi-a mai fost dat, în ziua de Sf. Maria, 15/28 august 1919, în piața Budapestei, sub vraja faldurilor drapelului biruitoare, să slujesc un Tedeum în fața diviziei de vânători, a comandanților și ofițerilor ei, a tuturor autorităților civile și militare, a reprezentanților comisiei interaliat“.

Rapoartele militare și textele memorialistice ale preoților de armată participanți la campania trupelor române în Ungaria, finalizată prin răsturnarea guvernului bolșevic și înlăturarea pericolului comunist din Europa Central-Orientală, întregesc imaginea campaniei militare române ilustrând, totodată, misiunea asumată de preotul militar în mijlocul regimentelor românești în perioada Primului Război Mondial și a bătăliei pentru apărarea României Mari. ■

decât 6.000 de ostași pe zi, trei garnituri de tren. Puțin le păsa lor că unii dormeau pe pământul gol 10 – 15 zile, și aicea mergea cu barba [mita – n.n.], nu cu ordinele!

In primul rând ne interesăm unde-i comandantul acestei tabere și unde se fac formele pentru trecere. Tocmai bine în casele din centrul Mărășeștilor ale prietenului meu Tudor Baban erau birourile acestei tabere la care scriau în două camere plutonieri și plutonieri majori pe ostașii care urma a-i trece. O înghesuială ca la pomană. Cinc arunca 100 – 200 lei în coșurile de hârtie de lângă mese, era trecut [înscris – n.n.]. Alții dau și câte 500

– 1.000 lei, numai să fie trecuți pentru a doua zi.

Eu observ toate și mă prezint unui căpitan. Acesta îi spune unui plutonier major. Acesta ne spune: „Deși aveți ordine de trecere urgente, nu se poate decât peste două – trei zile“.

Hop se ivește Tudorică Baban. Îl văd. Ne îmbrățișăm prietenește. Îl recomand și pe tovarășul meu și însoțitor, Petre Ionică, așa îl chema. Și îi istorisesc lui ce ar urma să fac ca să putem scăpa repede de aici. El îmi spune: „Ei, Tudore, nu te grăbi, cu acum îți dau drumul, cu primul transport. Eu îi duc pe toți de aici. Tu nu vezi ce învârteli sunt, dar o zi – două mai stai, s-o facem lată cu toții. Eu iau banii din coșuri și îi împărțim frățeste. Eu le găsesc și aranjez mesele pentru toți: găște, rațe, găini și purcei la cuptor cu vin ales de Nicorești și rachiu și coniacuri de care vrei!“ Mă rog, a căzut pomană lui Wais-Nicks peste el! Tot ce mi-a spus, așa a fost.

„Iar tu, de vrei să te-nvârtești, treci la o masă și fă și tu un tablou. Măine îți dau un formular și după el faci. Aceștia sunt plictisiți și ghiftuiți de bani“.

A doua zi, așa am procedat. Clienți aveam destui, și cu bani și fără bani. Și fac un tablou în trei exemplare de 1.500 de ostași. În coșul meu s-au adunat peste 2.000 de lei. Chilipir, mi-am zis. Mai stau o zi – două, fac suma de 10.000 lei. Mi-ajung, mi-am zis, plus mâncat și băut pe rupte.

A patra zi, mă pun în cap pe tabloul de 1.500 de oameni și plec și cu bani și cu buna dispoziție și cu alimente la mine pentru trei zile.

Ajung la București la ora 4 seara. Mă și duc la adresa indicată a unuia. Mi-a comunicat că a doua

*În așteptarea clienților:
un muscal în Capitală*

zi primesc răspunsul. Dau, a doua zi, și pe ceilanță scrisoare și iau răspunsurile la amândouă. Mă întrebă domnul Costantinescu dacă am nevoie de bani și mi-a dat 2.000 de lei. I-am mulțumit și am plecat.

De stat cu locuința, am stat la mătuși-mea, Paraschiva Rachieru, str. Panduri, 91. Le mergea și lor bobii bine! Aveau vreo 12 trăsuri pe piață, toate cu cauciucuri, și vreo 30 de cai la grajd. Mă rog, făcea afacere verosă. Numai eu rămăsesem golan fără nimic.

[Pâslaru pleacă, din București, la Ploiești; prin Râmnicu Sărat ajunge la Focșani, de unde încearcă să treacă linia de demarcație spre Mărășești cu ajutorul unui prieten, Negoiaș Petre – n.n.].

A doua zi după aceasta, pe 5 septembrie, ne îmbrăcăm civil complet și ne ducem la cafeneaua centrală. Acolo, lume pestriță câte trei – patru la o masă. Tragem și noi cu urechea, apoi intrăm în vorbă cu unul. Acesta ne spune și ne arată pe un altul, îl cheamă la masa noastră și ne dă detalii de toate. Îi mulțumim că ne-a spus pe unde să mergem și pe unde e mai ușor de trecut.

Trece încă o zi și pe ziua de 7 septembrie o luăm din loc peste câmpuri. Iau poziția și topografia locurilor. Le cunoșteam perfect [pentru că făcuse serviciul militar în Focșani – n.n.]. Nu dăm pe șosea, dar mergând așa trebuia să traversăm linia ferată. Acum trebuia mare prudență. Când mai stăm puțin într-o groapă de obuz, în alta, la mică distanță, dăm de un om, civil îmbrăcat, cu cioareci, port ca în Prahova. Îl întreb: „Ce-i cu dumneata aici?“.

cu un personal ce mergea o dată pe zi în diferite direcții. A doua zi, ora 9, eram la Administrația Biroului Româno-American. Scot dovezile și actele, funcționarul vede de când nu sunt plătit și-mi achită totul; la ora 11 eram la comandantul Marelui Stat Major. Mă prezint d-lui colonel Miclescu. „Bine ai venit, Păslaru!” Mă prezintă d-lui general comandant Pressan. „Ai să pleci în misiune! Îți mai dau încă unul, care știe nemțește”.

Am trecut într-o cameră alăturată, biroul unui maior. Cu mine a mers la această cameră și d-l colonel Miclescu.

Eu eram civil acum îmbrăcat. După puțină discuție între aceștia doi, colonelul și maiorul, apoi mă întreabă și pe mine: „Cunoști Bucureștiul?” Îi răspund: „Da”. „Dar vezi, acum treaba s-o faci repede, să nu fii observat de organele Ghipeului nemțesc [Geheime Polizei, poliția secretă germană – n.n.]. Că, unde vei sta o zi, două la București?” Îi răspund: „Am neamuri, pot să stau și mai mult!”

Îmi dă două plicuri. „Știi cum să le acoperi. Unul îl dai la adresa indicată, persoanei direct, fostului general Argeșanu [Gheorghe Argeșanu; 1883 – 1940; locotenent-colonel în timpul Războiului pentru Întregirea Neamului – n.n.] și celălalt d-lui Constantinescu [generalul N.C. Constantinescu, numit censor al Băncii Naționale a României în anul 1914; după moartea guvernatorului B.N.R., Anton Carp, în februarie 1914,

Consiliul General al Băncii era condus de I.G. Bibicescu, în calitate de viceguvernator. Autorul îl confundă cu Dumitru (Mitiță) Constantinescu, guvernator al B.N.R. în 1935 – 1940, dar care în 1918 se afla prizonier la Stralsund – n.n.], fost guvernator responsabil al Băncii Naționale de Stat. Acum și el se găsește la București, la adresa ce-ți este scrisă. Și acestuia, tot personal i-o dai. Și unul și altul îți vor da răspunsuri. Vezi cum le aduci și cum le maschezi pe amândouă. Eu îți dau ca însoțitor pe un rezervist, ca și tine, din Regimentul 10 Roșiori. Acestuia nu-i spui nimic, nici nu-i arăți plicurile. El știe germana bine și

*Generalul Gheorghe Argeșanu,
cel cărui Theodor Păslaru
i-a dus o scrisoare*

ungurește, dar dumneata nu-i permiți să vorbească cu niciun neamț sau ungar decât numai când îl vei întreba d-ta pe românește de ce vorbesc ei și vei discuta cu el după împrejurări. El e român din Râmnicu Sărat, căsătorit, tâmplar de meserie, a lucrat de mic la Budapesta, apoi în Austria, la Viena, 12 ani. L-am avut ca tălmăciu aici la corpul de armată, însă pe el singur nu-l putem trimite, dar ca încredere nici atât. D-ta fii foarte vigilent și precaut”.

Mi-l prezintă și pe acesta și îi dă ordin în fața mea: „D-ta ai să pleci cu camaradul acesta, azi, ca însoțitor. Misiunea ta îți este de a-i tălmăci tot ce auzi de la nemți

și unguri, dar numai când te va întreba dânsul, atunci îi vei răspunde. Ne-am înțeles. Vă fac foi de drum și bilete de trecere prin controlul taberei de trecere de la Mărășești, ca aceștia, imediat cum sosiți, să vă treacă pe tabloul ce-l dă nemților la trecere”. Ne dă câte o mic de lei de fiecare și biletele de parcurs pe C.F.R. până la București.

„Dacă mai aveți nevoie de bani, vă vor da persoanele la care vă duceți”.

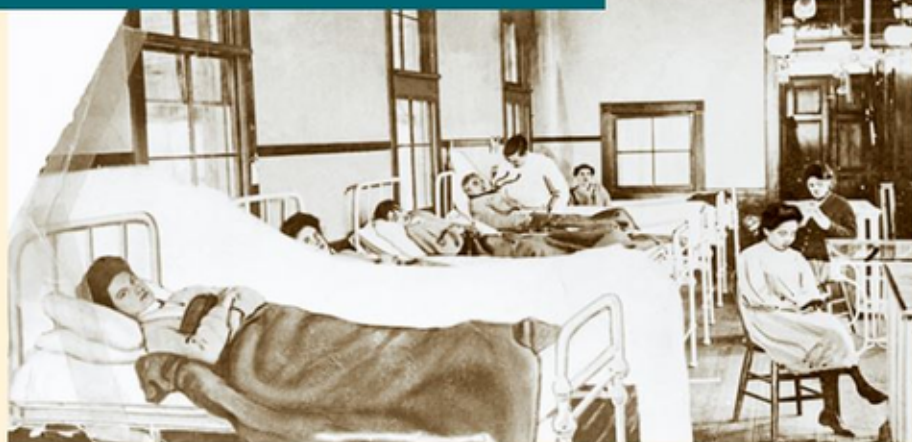
Am plecat. D-l colonel Miclescu îmi spune: „Succes, Păslaru, și să vă întoarceți cu bine!”.

A doua zi, la Mărășești gloata mare de ostași, care așteptau trecerea în teritoriul ocupat de nemți, era de peste 20.000, de la mai multe unități. Așteptau și ei să se ducă la casele lor, ca demobilizați. Nemții nu primeau de a-i trimite în comuna lor

Gara din Focșani în anul relatării

DIN MICA ISTORIE A EPIDEMIILOR

FLORENTINA DOLGHIN

*Mary Mallon pe patul spitalului Riverside,
unde a rămas trei ani*

Crize sanitare, epidemii, pandemii, restricții, izolare, carantină, asimptomatici, provacciniști, antivacciniști, dar și povești care vin din istorie, cu oameni neputincioși în fața bolilor sau refractari la ideea de contaminare.

În 1906 doctorul George A. Soper este trimis la Oyster Bay, în statul New York, să lămurească ce se întâmplă în familia lui Charles Henry Warren, un bogat bancher, de unde pare a fi pornit o epidemie de febră tifoidă, infecție provocată de bacteria *Salmonella typhi*. Boala se transmite de la persoana infectată prin apa sau alimentele contaminate. Medicul are sarcina să identifice sursa epidemiei și, evident, să oprească potențiala extindere a bolii.

ÎNCĂPĂȚÂNATA MARY

Sub aspectul condițiilor sanitare, el nu găsește nimic în neregulă în casa Warren. Așa că încearcă, ajutat de membrii familiei bancherului, să afle cine le-a intrat și ieșit din casă în ultimul timp. I se povestește că trei săptămâni înaintea depistării primului caz de febră tifoidă, familia

a angajat o nouă bucătăreasă, care a rămas la ci șase săptămâni, apoi a plecat. Se numea Mary Mallon. Ea să fie purtătoarea virusului? E o ipoteză, numai că doctorului i se spune că Mary a

Tenacele doctor George Soper în familie

*Generalul N.C. Constantinescu,
al doilea destinatar
al misiunii lui Păslaru*

Acest om, și el, ca și noi, vroia a trece. A fost demobilizat și acum trecea în Moldova. Avea acolo un băiat de 15 ani lăsat la o gazdă, fost refugiat, și acum căuta a-l aduce acasă.

Când să trecem linia ferată, ne zăresc niște ulani nemți călări, trei la număr. Fluieră. Stăm pe loc. Vin la noi. „Ce căutați pe aici?” Le spunem: „Vrem să mergem la Nereju”. „Ce căutați acolo?” „Ausvaisuri nu avem. Suntem demobilizați de curând.” „Acte, livrete?” Le scoatem. Se uită la ele și la noi, încă o dată și spune: „Acum mergeți pe șosea și pe la canton, unde este santinela noastră” și ne dă un bilet. I-am mulțumit. Am dat la șosea, am sosit la canton. Neamțul: „Halt!” Scoatem biletul, îi arătăm și ne spune: „Plecați!” Toți știau românește, având timp să învețe în doi ani [de ocupație – n.n.]. Tot înainte mergând, ajungem la Puicști, sat distrus complet. Acolo era tabără de nemți și, în altă parte a drumului, altă tabără de români refugiați cu căruțe cu coviltir, cu cățel, cu purcel. Făceau carantină două – trei zile, apoi le da drumul de a merge la comunele lor. Văd jandarmi români. Aceștia, cum ne văd, ne invită la postul lor. Mergem. Un plutonier major ne întreabă: „Ce-i cu voi? Livretele și unde vreți să mergeți?” Îi spunem curat: „La Tecuci”. „De ce nu v-ați făcut forme?”

„Nu am avut timpul necesar. Uitați când am trecut” [în zona ocupată – n.n.]!

Când vede ordinul Marelui Stat Major, ne ia livretele, le oprește la el și ne trimite pe câteștrei la strâns căpițele de fân, unde mai erau vreo șase jandarmi, care făceau clăi de fân. Nu am avut ce face, am muncit cu toții până s-a întunecat bine. Ne duce la post un jandarm. Făcea mămăligă afară. Apoi fierbe un tuci cu lapte, ne dă să mâncăm la toți, apoi ne cheamă iar la cercetări. Și ne-ntreabă de avem bani un sergent și cât putem da fiecare. Banii ce-i mai aveam erau mascați bine, numai hârtii, ca și scrisorile ce le aduceam.

Le-am spus: „Eu am doi poli, unul îl dau și unul îl opresc”. „De aici intrați în tranșeele ce se văd. Dați 150 de lei pentru trei persoane”. Eu spun: „Nu am, că aș da”. „Vă dau un căprar să meargă cu voi pe tranșee până la rețele”. Țăranul acela din Prahova spune: „Dau eu și pentru dumnealor, 100 lei”. Ne dă livretele înapoi.

Se înnoptează bine, un nor negru și vânt puternic. Începe a ploua repede și cu picături mari. Ora 9 seara. Un căprar, ce a mers cu noi puțin, ne spune: „Dacă vă simt nemții și zic Halt! să stați, altfel vă împușcă. Tranșeele sunt adânci de doi metri și jumătate. Țineți direcția aceasta către cei trei stejari ce se văd când fulgeră. Nemții au și câini la pichetele lor, din 100 în 100 de metri”.

(Va urma)

ALEXANDRU MACEDON ÎN 334-331 î. Hr.
(Biverb: 9, 6)

Gheorghe BRAȘOVEANU

**Soluția rebusului CONSTANTIN
MAVROCORDAT, din nr. 11/2021**

GA NE – PORUMB – INVOIALA – AO
– UT – SOLI – AZI – LOA – AA – AGIE –
INCENDIU – LR – AIAZ – ES – BI – NED – T
– TGO – B – I – ECATERINA – AMARATE
– ER – SPITAL – CRAB – CAION – DIJMA

Soluția jocului **FĂRĂ MILĂ**, din nr.
11/2021

VODĂ TAIE ÎN CARNE VIE
(V-O-DATĂ-IE/ÎNCA-R/NE-V-IE)

opozant declarat al fascismului. Participant la Primul Război Mondial și decorat, absolvent al Facultății de Medicină din Roma, a mai fost medic-șef în alte două spitale, dar a refuzat să devină membru al partidului fascist, așa că a preferat să lucreze la Fatebenefratelli, pentru că este un așezământ ținut de călugări catolici, care, conform acordului dintre Biserică și regimul fascist, este considerat spital privat, nu se supune reglementărilor de stat, personalul nu trebuie să aibă apartenență de partid.

Împreună cu alți medici din spital – și ei victime ale discriminării – instalează un emițător radio prin care comunică cu partizanii, iar când simt că nașiștii sunt pe urmele lor, aruncă în Tibru tot materialul. De fapt, Fatebenefratelli este ca un ghimpe în ochii nașiștilor, pentru că se află pe Insula Tiberina, singura de pe Tibru, foarte aproape de ghetto. Adriano Ossicini (1920 – 2019), care va deveni ministru al Familiei și al Solidarității Sociale în anul 1995, în guvernul Lamberto Dini, este unul dintre cei care sună adesea la spital, cu rugămintea de a i se rezerva locuri și paturi pentru noi și noi bolnavi cu Sindrom K. Spitalul va primi pacienți până la eliberarea Romei, la 5 iunie 1944.

Pietro Borromeo, fiul lui Giovanni, a relatat că tatăl lui i-a primit în octombrie 1943 pe nașiști la o percheziție amplă în spital, relatându-le

manifestările cumpliteului Sindrom K, căreia îi sunt victime cei din pavilionul K. Apoi i-a invitat să-i vadă pe pacienți, ceea ce nașiștii au refuzat. S-a scris mult despre acest episod, ca filă a luptei antifasciste organizate, dar Ossicini afirmă că nu a fost deloc așa, ci un act improvizat, pur și simplu pentru a salva viețile unor oameni. Borromeo s-a stins în 1961, iar în 2004 memorialul de la Yad Vashem i-a acordat titlul de „Drept între popoare”.

AER CURAT, RECE, CONTRA FTIZIEI

Tuberculoza, la rândul ei, face multe victime, și în palate, și în bordeie, și ar fi făcut mult mai puține dacă oamenii s-ar fi îngrijit să o evite. În Rusia, la sfârșitul veacului XVIII, medicii cred că un mod de viață sănătos este singurul remediu contra ftiziei, ale cărei cauze nu sunt cunoscute. Din păcate însă nu toată lumea are încredere în ei. Și nici măcar un secol mai târziu. Pictorul Nikolai Sergheevici Matveev (1855 – 1939), ale cărui tablouri sunt găzduite de Galeria Tretyakov din Moscova, scrie în volumele sale dedicate vieții cotidiene din Rusia că, împotriva tuberculozei, bolnavii apelează mai degrabă la sfatul prietenilor, decât al doctorilor. „Aleksandr Șikov, amiral, scriitor și ministru al Instrucțiunii Publice, vindecă o doamnă prescriindu-i să bea carbune zdrobit în apă și un păhărel de rouă de romaniță. Și repede sunt puși servitorii să adune rouă”. Evident că doamna suferea mai degrabă de plictiseală și de lipsă de atenție decât de tuberculoză.

Prințul Aleksandr E. Meșcerski povestește în *Memoriile* sale cum prima soție a senatorului și generalului Nikolai Lukaș (1796 – 1868), a cărui mamă aparține familiei Meșcerski, este îngrijită în 1833 la Moscova. „Bietul Nikolai Evghenievici a refuzat mult timp ideea că soția lui este bolnavă de tuberculoză, întrebând și consultând mulți medici. Fără rezultat. În fine, unul dintre ei, un străin, nu demult sosit în Rusia, i-a promis că o va vindeca cu ajutorul unui remediu nou, bazat exclusiv pe aer curat. Pacienta s-a agățat de tratament ca înecatul. În ciuda iernii care se apropia, doctorul și-a prescris ferm «tratamentul». Generalul locuia pe Bulevardul Tverskoi din Moscova, casa având

Doctorul salvator
Giovanni Borromeo
și sala spitalului
Fatebenefratelli
din Roma

gătit mereu la cald, a fiert, a copt și a prăjit, deci germenii nu ar fi rezistat, ca să poată contamina.

Consultând meniul, Soper remarcă însă o înghețată cu piersici proaspete. Desertul nu fusese pus la foc, deci putea fi o sursă de contaminare. Așa că medicul pornește pe urmele lui Mary Mallon, o irlandeză de vreo 40 de ani, perfect sănătoasă când a părăsit familia Warren. În urma investigațiilor, Soper mai află că, în ultimii zece ani, Mary a lucrat pentru opt familii, dintre care șapte au avut febră tifoidă. Cercul se strânge în jurul bucătăresei.

Mary Mallon este găsită la New York. Lucrează la o familie din Park Avenue, care a avut o fetiță, ce murise recent. De febră tifoidă.

Doctorul încearcă un dialog cu bucătăreasa, dar dialogul nu se leagă. Mary refuză orice colaborare. Nici vorbă să-și facă analize. Ea este sănătoasă. Habar nu are de nicio tifoidă, despre care află de la Soper. Când medicul insistă și ridică tonul la ea, bucătăreasa ia o furculiță de pe masă și i-o arată amenințător.

Așa că altă soluție nu există. Soper intervine la Departamentul de Sănătate al orașului și cere ca Mary să fie arestată, pentru a i se putea preleva analize bacteriologice. Trei polițiști o escortează pe bucătăreasă, dusă cu forța la spital, la 19 martie 1907. Probele relevă că este prima purtătoare sănătoasă a bacteriei febrei tifoide. În niciun caz femeia nu mai poate fi lăsată să circule liber. Este izolată vreme de trei ani la Riverside Hospital, pe insula North Brother, din largul New Yorkului. Presa îi dă un nume lui Mary, Mary Tifoidă. Propagarea bolii trebuie oprită, așa că pacienții trebuie să i se extirpe vezicula biliară, care adăpostește bacilul.

Mary se opune și, în 1908, intentează proces autorității orașului pentru reținere ilegală. Tribunalul nu-și poate lua răspunderea eliberării ei. Femeia este un pericol public. Dar în 1910 noul șef al Departamentului de Sănătate, Eugene H. Porter (1856 – 1929), decide ridicarea carantinei pentru toți purtătorii de boală. Mary este

eliberată, dar trebuie să-și schimbe profesia. Promite, dar își calcă promisiunea. Sub numele de Mary Breshof, apoi de d-ra Brown, în 1915 lucrează într-o maternitate din New York și provoacă acolo încă o epidemie. Un domn Edward B. Cragin îl contactează pe Soper, spunându-i că știe 20 de cazuri de febră tifoidă. Are între persoanele de serviciu una pe care o bănuiește a fi Mary Tifoidă și Cragin merge mai departe. Găsește o scrisoare a lui Mary, i-o dă lui Soper, acesta compară scrisul cu acela al veritabilei Mary Mallon și constată că doamna din serviciul lui Cragin este chiar Mary Tifoidă. Arestată, aceasta refuză să recunoască realitatea. Este închisă pe insula North Brother până la sfârșitul zilelor, adică până la 69 de ani, când, la 11 noiembrie 1938, face un atac vascular cerebral și moare. Cazul ei umple paginile jurnalelor și, în lumea anglo-saxonă, orice persoană care poartă boala fără să știe și care o răspândește involuntar, adică este asimptomatică, se va numi mult timp Mary Tifoidă. Iar în 2017, un serial BBC cu Elisabeth Moss în rolul principal, ecranizare după o năvelă dedicată acestei femei, ne va și vizualiza personajul.

PENTRU A SALVA OAMENI

Toamna 1943, Spitalul Fatebenefratelli din Roma. O aripă găzduiește pacienți atinși de Sindromul K, boală necunoscută, care te duce cu gândul la bacilul Koch, la tuberculoză. Soldații germani care caută evrei, partizani, antifasciști, fac adesea percheziții în spital, dar se tem să intre în aripa contaminată. La 12 octombrie ei fac o

razie în ghetto și în alte cartiere ale Romei, apoi 1.200 de evrei sunt deportați. Numai vreo 15 dintre ei se vor întoarce. După această sinistă dată, medicii și călugării spitalului internează tot mai mulți pacienți. Care nu sunt de fapt pacienți. Ei doar se ascund în spital. Sindromul K nu există. L-a inventat Giovanni Borromeo (1898 – 1961), medicul-șef, care este un

Un articol din presa vremii despre Mary Tifoidă

DESPRE SMERENIA MEMBRILOR RUGULUI APRINS

MARIUS VASILEANU

Zilele trecute a plecat la ceruri încă unul dintre călugării care susțin că ar fi fost ucenicii părintelui Daniil Sandu Tudor, fondatorul Rugului Aprins. Nu sunt singurul cercetător care are mari îndoieli că acest personaj poate fi numit astfel, întrucât bună parte din declarațiile și comportamentul său contrazic această ipoteză.

*Părintele Daniil Sandu Tudor,
într-un desen contemporan ...*

După cunoscutul verset biblic: „Nu oricine Îmi zice: Doamne, Doamne! va intra în Împărăția cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui Meu din ceruri“ (*Matei 7, 21*), relația duhovnic – ucenic are o dinamică deosebit de interesantă, studiată adesea în literatura de specialitate.

Părintele al cărui nume nu-l voi pronunța aici a făcut adesea afirmații care au fost contrazise de realitate în privința părintelui Daniil Sandu Tudor – ceea ce poate fi înțeles, până la un punct, vârsta sa venerabilă îl poate scuza. Dar l-am surprins într-o înregistrare video a unui simpozion recent că vorbește public inclusiv despre anumite capacități pe care astăzi le-am putea numi „paranormale“ ale părintelui Daniil de la Rarău – că l-ar fi văzut „zburând“ cu tot cu scaunul pe care era așezat în timp ce se ruga cu rugăciunea isihastă –, mărturii care, chiar reale să fi fost, niciodată nu se fac în public dintr-un motiv elementar: smerenia creștină.

Tocmai pentru a nu zăpăci auditoriul, pentru a nu îndepărta lumea, minunile sunt relatate fie în treacăt, fără a li se acorda vreo atenție, ca pe un fapt absolut natural, fie sunt mărturisite în taină –

aceasta este regula în creștinismul ortodox, pornită de la una dintre exigențele sale cele mai prețioase, smerenia.

ISPITA MINUNISMULUI

În treacăt fie spus, un prieten mi-a povestit dialogul său petrecut acum vreo două decenii cu unul dintre marii universitari ai Vaticanului, care la un simpozion l-a întrebat de ce în creștinismul ortodox nu există mărturii ale aparițiilor mariane? – cum se numesc la catolici aparițiile Fecioarei Maria. Omul nostru l-a contrazis, binedispus, și i-a spus: întâi, că există, chiar foarte multe. Doi, pentru că în creștinismul ortodox „nu se bate toba“ cu aceste minuni, în sensul că majoritatea sunt păstrate cu discreție, sunt povestite strict duhovnicului – cel care este îndreptățit, teoretic, să le valideze, căci pot fi foarte bine și simple iluzii. Dar această discreție, numită *smerenie*, se referă îndeobște la majoritatea așa-ziselor minuni. Teoretic, ceea ce recent a primit numele de „minunism“ nu face parte din comportamentul creștinului ortodox autentic. Fiindcă,

o grădină cu grotte, havuzi, fântâni, labirint și o expoziție etnografică de personaje în mărime naturală. În această grădină pacienta și-a petrecut toată iarna, la aer curat, sub o boltă acoperită de verdeață. Avea impresia că respiră mai bine încă de la începutul tratamentului. Moralul ei era vizibil mai bun, dar la venirea primăverii doamna a murit.“
De frig.

Multă vreme se credea că tuberculoza nu este o boală contagioasă. Oamenii merg la teatru, lucrează, frecventează saloanele literare, au o viață socială normală și... tușesc. Ca, de pildă, criticul Vissarion Belinski (1811 – 1848), care abia mai urcă scările. Sau profesorul de chimie organică Dmitri K. Kirillov (1837 – 1877), care își ține cursurile la Universitate, sufocându-se de tuse. Și o face vreme de șapte ani. Până ce studenții nu-i mai vin la cursuri. Iar în spitalele rusești, tuberculoșii nu sunt izolați de ceilalți bolnavi, așa încât cei vindecați de alte boli pleacă acasă infectați cu teribila boală.

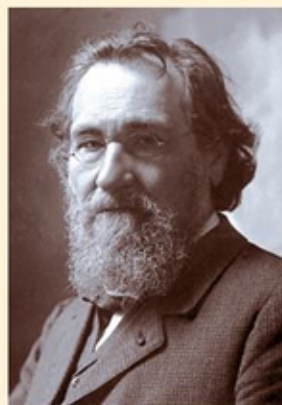
În 1881 în Rusia mortalitatea provocată de această boală atinge procentul de 59,5 la 10.000 de locuitori. Abia în anul 1865 medicul francez Jean-Antoine Villemin demonstrează pe cale experimentală că tuberculoza este transmisibilă. Dar mai trece o vreme până ce descoperirea se

*Jean-Antoine Villemin (1827 – 1892),
medicul militar francez
care a demonstrat transmisibilitatea tuberculozei*

impune. La 24 martie 1882 medicul german Robert Koch (premiul Nobel pentru Medicină, în 1905) anunță că a descoperit agentul patogen al acestei boli, răul secolului, de care moare un german din șapte, bacteria denumită „bacilul Koch“, iar în 1890, tot profesorul, la Congresul Internațional de Medicină de la Berlin, susține că deține și tratamentul contra bolii, tuberculina. Care este un eșec. Medicamentul nu a fost suficient testat, nu numai că este inefficient, dar este de-a dreptul periculos. Unii pacienți mor după administrarea tratamentului.

„Tuberculoza – se poate citi în presa rusească din 1900 – a secerat viața a trei milioane de oameni anual, cât războaiele într-o jumătate de secol“. Sanatoriile construite în Rusia în regiuni muntoase sunt o soluție. Unul pe malul unui lac aproape de Viborg, în nord, al doilea la Ialta, numit „Aleksandr III“, ca un omagiu adus țarului. Dar el nu poate primi mai mult de 100 pacienți

*Microbiologul rus
Ilia Mecinikov
(mort la Paris în 1916),
autorul lucrării
Imunitatea
în bolile infecțioase (1901)*

simultan. Liga panrusă contra tuberculozei inițiază un proiect de colecte în 1910 pentru construcția de spitale și sanatorii, dar scepticii protestează: „Ar trebui strânși bani mai degrabă pentru a dezinfecta orașele, trotuarele, curțile, canalele, apartamentele, tramvaiele“. „Atâta vreme cât oamenii vor scuipa pe jos, nu vor respecta regulile elementare de igienă, adică neglijența și ignoranța populației vor face legea, maladia nu va fi eradicată. Și nici celelalte, tifosul, holera, dizenteria“, afirmă microbiologul Ilia I. Mecinikov, laureat al Premiului Nobel pentru Medicină în 1908, a cărui soție a murit de tuberculoză. ■

*Robert Koch (1843 – 1910),
germanul căruia îi datorăm
descoperirea bacilului tuberculozei (1882);
în imagine, cu a doua soție, Hedwig Freiberg*

*Părintele Daniil Sandu Tudor
cu doi pelerini pe Rarău (foto de Erast Călinescu)*

plecat dintre noi, pretins ucenic al părintelui Daniil Sandu Tudor. Este adevărat, numai Dumnezeu este cel care face adevăratele „evaluări”. Din smerenie, am putea spune, criteriile de mai sus sunt doar orientative, excepția poate confirma regula.

Creștinismul ortodox se bazează însă pe fundații solide teoretice și practice, iar smerenia este socotită una dintre exigențele de primă importanță. Atunci însă când mai multe afirmații – a se vedea personajul recent plecat – se dovedesc a fi neadevărate, simple exagerări (ale căror motive pot fi variabile, de la „patinajele” vârstei, până la autosatisfacerea nevoii de minunism), rezervele sunt absolut necesare.

Întrucât am evocat aici bună parte dintre personalitățile Rugului Aprins – și voi continua, căci nu am încheiat –, mă simt dator cu această subliniere: indiferent de defectele personale, cvasimajoritatea membrilor Rugului Aprins au fost creștini ortodocși autentici, așadar au fost smeriți. Acolo unde smerenia nu este întrevăzută la o primă privire, ține mai degrabă de propriile noastre neputințe, căci o mai adâncă cercetare o va regăsi.

Chiar în episodul următor voi vorbi despre câțiva dintre ucenicii părintelui Daniil Sandu Tudor de pe Rarău. Aceștia nu erau oameni de

*Părintele
Cleopa Ilie*

cultură, cum și-ar fi dorit fondatorul Rugului Aprins, care, am mai spus-o, visa la o „mănăstire de intelectuali”, precum o făcuse și Gala Galaction odinioară, în vechiul Regat, sau Mitropolitul Nicolae Bălan, în Ardeal. Părintele Daniil nu a avut timpul necesar unei asemenea selecții, iar vremurile îi erau potrivnice. După tunderea în monahism petrecută la Mănăstirea Antim, după o primă arestare în comunism și doi ani de Canal, după o binevenită retragere la Mănăstirea Sihăstria Neamțului, apoi la Schitul Sihla din apropiere, în munți, părintele Daniil ajunsese stareț la un schit pe Muntele Rarău, cu sprijinul părintelui Cleopa Ilie, duhovnicul său.

În jurul părintelui Daniil se strâng câțiva frați care urmăresc intrarea în monahism. Nu mai mulți de 10 – 12, chiar dacă numărul lor este fluctuant, motivul principal fiind viața grea de pe munte, dar și cerințele destul de aspre ale duhovnicului locului. Ei bine, câțiva dintre aceștia au și mărturisit chestiuni foarte interesante despre viața monahală petrecută acolo în scurtul răstimp până la arestarea definitivă a părintelui Daniil (iunie, 1958). Iar mărturiile acestor oameni foarte simpli, câțiva au supraviețuit până aproape de noi, dau seamă despre o altă față a starețului lor, părintele Daniil Sandu Tudor: un om foarte exigent, dar blând, cult, inteligent, cu o bună priză la realitățile zilei.

Fiindcă am cunoscut personal câțiva dintre aceștia, subliniez: cu excepția sus-menționată, nimeni nu vorbește despre minunism! Chiar dacă, repet, viața monahală în sine pe acel munte, în plină teroare comunistă, era o uriașă și zilnică minune.

PRIMEJDIA SENTIMENTALISMULUI RELIGIOS

Smerenia Rugului Aprins, ca grupare în sine, s-a manifestat din start și se manifestă și astăzi. Orice stridență a fost descurajată de fiecare dintre membrii săi reali, nu închipuiți. Precum orice mișcare spirituală autentică, aceștia erau conștienți că croziunea produsă de lumea în care viețuiau nu va aduce decât osificare. Apetitul pentru minunism este una dintre exprimările cele mai penibile ale patologiei spirituale. Faptul că religia populară operează cu asemenea criterii, ba chiar este și încurajată adesea, susținându-se că ar fi o formă de întărire a credinciosului, este nu numai o lipsă de viziune pe termen lung, ci și un fapt deplorabil.

... și la schitul de pe Muntele Rarău

practic, religia populară aduce imense deservicii unci religii revelate, autentice, și parazitează inclusiv creștinismul ortodox; a se vedea, mai aproape de noi, cazul părintelui Arsenie Boca. Din păcate, tocmai pentru a epata și a „convinge” auditoriul, bună parte dintre manifestările creștine de astăzi cedează acestei ispite a minunismului – fapt ce nu este încurajat de teologie, nici de formele de pastorație inteligentă (vorbim de inteligența duhovnicească aici), cu atât mai puțin de rafinații căutători ai isihiei, în cazul membrilor Rugului Aprins.

Sper să fiu bine înțeles: în mod evident, anumite manifestări ieșite din comun ale credinței creștine se produc abundent, inclusiv în ortodoxie. Ba chiar în mod curent. Dar credinciosul adevărat nu se lasă prea impresionat de acestea, fiindcă nu asta urmărește. Dincolo de rezervele naturale pe care le poate avea un om în fața „minunii”, dincolo de faptul că întreaga literatură patristică ne avertizează că, adeseori, asemenea fenomene supra-firești pot avea drept sursă Adversarul, așadar nu sunt de la Dumnezeu.

Personal, am auzit despre numeroase manifestări „paranormale” legate de viața și activitatea membrilor Rugului Aprins, care ar putea fi ușor încadrate la capitolul minuni. Dar

minunea cea mare este Mișcarea Rugul Aprins, ca atare – prin realizările sale, prin oamenii săi remarcabili, evocați inclusiv în acest serial.

De fiecare dată însă, membrii autentici ai Rugului Aprins vorbesc firesc, în treacăt doar, despre eventualele minuni, cu o anume sfială, adică cu smerenie. Niciodată pentru a impresiona audiența, pentru a aduce cine știe ce argumente și dovezi etc. Formele de exprimare ale Duhului sunt ele însele ieșite din ceea ce omul consideră „natural”, fiindcă sunt de ordin divin, astfel încât în preajma unor căutători animați de ruga neîncetată, precum sunt membrii emblematici ai Rugului Aprins, întreaga lor existență devine o minune, în orice zare și-ar îndrepta atenția.

FUNDAȚII SOLIDE

Smerenia membrilor Rugului Aprins poate fi considerată încă unul dintre „parametrii” prin care pot fi autentificați. Vorbeam, inclusiv aici, despre faptul că am identificat două criterii pentru a afla dacă au fost membri sau nu ai Rugului Aprins: întâi să fi participat, efectiv, la acele întâlniri organizate la Mănăstirea Antim din București în a doua jumătate a anilor '40, apoi la Mănăstirea Plumbuita și în câteva locuințe particulare; al doilea, să fie animați de căutarea spirituală de sorginte isihastă, prin practicarea rugăciunii neîncetate. Ei bine, acest al treilea criteriu, smerenia, este și consecință, dar și un fel de axă, de coordonată nevăzută, fraternă primelor două.

Nu noi putem judeca cele de mai sus, mi se va reproșa imediat privitor poate la călugărul recent

Biserica Mănăstirii Rarău, interior
(foto de Marius Vasiliu)

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **IOAN BIANU, CĂTOR AL BIBLIOTECII ACADEMIEI ROMÂNE. 165 DE ANI DE LA NAȘTERE. CATALOG DE EXPOZIȚIE** *Biblioteca Academiei Române, București, 2021, 128 pp.*

● **„EXPERIMENTUL PITEȘTI”. CONFERENCE PROCEEDINGS. COMUNICĂRI PREZENTATE ON LINE LA SIMPOZIONUL PERT '20, PITEȘTI, 25 + 26 SEPTEMBRIE 2020. „REEDUCĂRILE” COMUNISTE. FORME ȘI ASPECTE DE REPRESIUNE ÎN REGIMURILE DICTATORIALE COMUNISTE** (editor și coordonator **Ilie Popa**; traducere în engleză – **Rozalia Rodica Popa, Ilie Popa**; traducere în franceză – **Dan Ottiger Dumitrescu**; traducere în germană – **Maria Cristina Neagu**; coperta: **Ilie Popa**) *Editura Fundația Culturală Memoria, Filiala Argeș, Pitești, 2021, 504 pp.*

● **POGROMUL NAZIST DE LA IAȘI - 1941 - 80 DE ANI - (introducere, alcătuire și epilog Constantin Cloșcă)** *Editura Stef, Iași, 2021, 154 pp.*

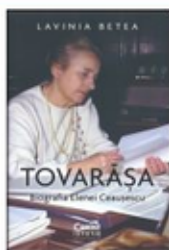
● **Marian Moșneagu - LEGENDELE „ALBATROSULUI”** *Editura Militară, București, 2021, 148 pp.*

● **Despina Tudor - ÎNTÂMPLĂRI ADEVĂRATE CU ANIMALE** *Editura Vergiliu, București, 2018, 164 pp.*

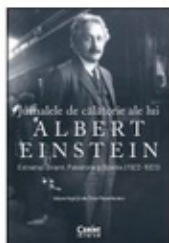
● **TRIANON, TRIANON! UN SECOL DE MITOLOGIE POLITICĂ REVIZIONISTĂ** (coordonatori: **Vasile Pușcas, Ionel N. Sava**; prefață și postfață de **Vasile Pușcas**) *Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2020, 404 pp.*

● **Lavinia Betea - „TOVARĂȘA”. BIOGRAFIA ELENEI CEAUȘESCU** *Editura Corint Istorie autori români, București, 2021, 395 pp.*

● **Francis Dvornik - ÎNCEPUTURILE SERVICIILOR DE INFORMAȚII. ORIENTUL APROPIAT ANTIC, PERSIA, GRECIA, ROMA, BIZANȚ, IMPERIILE MUSULMANE ARABE, IMPERIUL MONGOL, CHINA, CNEZATUL MOSCOVEI** (cuvânt-înainte de col.(r) dr. **Tiberiu Tănase**; traducere din limba engleză de **Mihai-Dan Pavelescu**) *Editura Meteor Press, București, 2021, 400 pp.*

● **JURNALELE DE CĂLĂTORIE ALE LUI ALBERT EINSTEIN. EXTREMUL ORIENT, PALESTINA ȘI SPANIA (1922 - 1923)** (volum îngrijit de **Ze'ev Rosenkranz**; traducere din limba engleză de **Alina Popescu**) *Editura Corint Istorie, București, 2021, 267 pp.*

● **Danuta Roman - PE CĂRĂRILE TIMPULUI. NA ŚCIEŹKACH CZASU** *Tipografia Smart Print, București, 2021, 148 pp.*

● **URBANITAS. REVISTĂ DE STUDII URBANE INTEGRATE** *Editura Muzeului Municipiului București, Nr. 1, 2020, 389 pp.*

● **UZP (Publicație editată de Uniunea ziariștilor profesioniști din România)** *Nr. 23, 2021, 55 pp.*

*Părintele Daniil Sandu Tudor
la Mănăstirea Rarău*

Sunt, în fond, forme de automanipulare la care ajung marile religii aflate în ultimele stadii ale manifestării lumești. Istoria religiilor ne-o confirmă din plin.

Iată ce notează și părintele Daniil Sandu Tudor într-una dintre paginile sale de însemnări și me-

dității duhovnicești: „A deveni om duhovnicesc, adică om, e a te învrednici de har și supranaturalul cel firesc omului se dovedește totdeauna ca distrugând omul natural, omul cel vechi; moartea mistică. Totuși *supranaturalul e natural omului*. În viața fiecăruia din noi trebuie să se realizeze această prezență și ea are față de noi înșine un caracter dramatic. Viața noastră trebuie să fie totdeauna ca o descoperire a unei realități superioare, o descoperire cu atât mai de uimire. Din această trăire și naștere lăuntrică a Bisericii în noi urmează viața noastră cea din afară în Biserică. Atunci se descoperă toate cele ale Bisericii și ale Scripturii, în lumina legii canonului nostru lăuntric, crucii noastre. Din controlul acesta reciproc se naște simțirea sfântă, emoția mistică, creșterea noastră până la stadia [măsura – n.a.] lui Hristos. Numai așa scăpăm de primejdia sentimentalismului religios, care scoboară Entuziasmul la o simplă exaltare mistică, efort, apoi epuizare și sărăcie spirituală și mai ales secăciune de suflet”.

Cu precizarea că etimologia, în înțeles creștin, a cuvântului „entuziasm” este „cel animat de Duh”, în mod evident, derivate despre care vorbește în ultima frază părintele Daniil au un remediu excelent în smerenie. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 ianuarie 2022, prin poștă, e-mail sau Facebook, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și adresa dumneavoastră și puteți câștiga un abonament pe un an la revista **Magazin istoric**.

– Care este numele prietenului lui Aleksandr Pușkin, cel căruia i-a scris despre evenimentele din 1820 – 1821 din Moldova?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din octombrie 2021 este:

„1941”

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **Filoftia Catalan**, din **București**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2022.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 15-702, Of. P. 15, sect. 1, București
E-mail-ul nostru: **mistoric@gmail.com**

CARAVANA AFGANĂ

ARISTEEA MANOLIU-VOROBCHIEVICI

După îndelungi pregătiri, numeroasa delegație având în frunte pe regele Amanullah pornește în călătoria prin câteva țări europene. Să urmărim vizita în Italia (a început la 8 ianuarie 1928), Franța și Marea Britanie în descrierea consilierii reginei Soraya (Magazin istoric, nr. 10 – 11/2021).

● „Cine m-a pus să vin!“ ● Deosebirea față de verișorii europeni ● Pesmeți pentru potolirea foamei ● Regele inundă camera ● Valeții vor să intre în grevă ● Regina Mary închide ochii la încălcările de protocol ● O conversație susținută, fără să cunoască limba

MAREA CĂLĂTORIE

Pe chei, unde am fost întâmpinați, o mulțime imensă, armată, soldați, încercau să treacă de cordonul de demarcație ca să privească acea regină din orientul îndepărtat și pe regele ce spânzură după plac inginerii italieni. Miniștrii afgani din toate țările sunt de față ca să-l primească, conform ordinului. Cei trei frați exilați – Nadir Khan, Vali Khan și Muhammed Khan –, cu căciulile naționale, se prezintă și ei.

Regele Amanullah și regina Soraya, în timpul călătoriei prin Europa

Regina ia loc pe un fotoliu, extenuată de emoție. Atâta lume elegantă îi trece prin față, atâtea uniforme strălucitoare! Privirea îi e umbrită de privirile ce-o străpung, reci. Iarăși acel sever protocol, care îi impune ci să înceapă, când ca ar da totul să fie cât mai departe.

În trenul regal spre Roma, nenorocită de lipsa de curaj, stă mică, pe un scăunel, privește pe geam spre cetatea eternă încă depărtată, frângându-și mâinile, cu lacrimi în ochi și strigă:

– Cine m-a pus să vin, cine m-a pus! Aș vrea să fi murit mai curând decât să fi venit!

Ducele Borea d'Olmo, șeful de protocol al Curții regale, nobil bătrân, centenar, contesa X, doamna de onoare atașată pe lângă regina Soraya, marii demnitari și ofițerii superiori, toți o intimidaseră în ultimul grad. Tot ce i se povestise despre fastul Curților regale nu-i dăduse măsura realității. Trenul regal, o bijuterie de artă, cu vagonul-sufagerie, vesela, serviciul valeților

pudrați și galonați, cu miniștrii și doamnele care o înconjurau, toate îi dădeau abia un exemplu de fastul ce o aștepta în viitor.

Atunci am înțeles că într-adevăr regina își dă seama mai bine decât regele de imensa deosebire ce există între ea și verișorii europeni. Mai târziu mi-am explicat de ce n-a insistat să aibă trena la prima recepție de la Palatul Quirinal, când eu eram disperată din cauza întârzierii, iar ea vroia să se prezinte mai modest. Pe atunci nu știa că Italia va fi țara ce îi va

UNDREA

11

969. În această zi de sâmbătă, generalul Ioan, zis Tzimiskes (probabil de la cuvântul armean *cmusk*, pantofior, cu aluzie la statura lui scundă), care ascunde, în ciuda înălțimii, o putere de gigant și are un curaj uimitor, îl ucide pe împăratul bizantin Nikephor Phocas, în palatul din Constantinopol, cu intenția de a-i lua locul. Ioan este deja amantul împărătesei, Theophano, cu care urmărește să se căsătorească. Dar patriarhul Polyeuctos, om sever și ferm, refuză să încoroneze un uzurpator, pe care îl acuză de păcatul regicidului. Ioan jură în biserică, în fața oamenilor, că nu el este ucigașul basileului, că asasinarea a fost pusă la cale de augusta Theophano, apoi își trădează complicitățile, care sunt exilați, și dobândește astfel dreptul de a fi încoronat. Ceremonia are loc pe 25 decembrie. Va domni opt ani, recucerind de la arabi Siria.

17

1600. Maria de Medici, o mireasă mai în vârstă, după criteriile epocii – are 27 de ani –, se căsătorește la Lyon cu regele Henric al IV-lea, de 47 de ani. Maria este italiancă și la 13 ani i s-a prezis de o călugăriță vizionară că va ajunge regina Franței. De atunci ea a refuzat pe toți numeroșii pretendenți, în așteptarea aceluia vis, imposibil, la prima vedere. Princesesa florentină nu are niciun complex de inferioritate față de stirpea regală de Valois. Știe ce zestre aduce – cufere cu tablouri, țesături, bijuterii, cristaluri, vase de aur și argint din marea civilizație artistică a Florenței aflate sub patronajul familiei de Medici – și mai ales știe ce misiune are, să pună în surdina conflictul dintre Franța protestantă și eretică și Europa catolică. Papa Clement al VIII-lea, care contribuie la succesul tratatelor matrimoniale, își pune mari speranțe în tânără. Cât despre Henric, el găsește în Maria „o soție înțelegătoare, cu aspect plăcut și cu o constituție care justifică speranța într-un viitor prolific“. Este rotunjoară bine. La nouă luni și zece zile de la nuntă, Maria dă naștere unui prunc de parte bărbătească, viitorul Ludovic al XIII-lea. O bucurie imensă pentru francezi, care de jumătate de secol așteptau nașterea unui Delfin.

22

1849. Scriitor cu vederi liberale, într-o Rusie sub cenzura regimului lui Nicolae I, Fiodor Dostoievski, în vârstă de 27 de ani, fiul unui doctor și autor al romanului *Oameni sărmani*, de luni de zile închis în Fortăreața Petru și Pavel, este dus în Piața Semionovski, unde se dă citire sentinței de condamnare la moarte. Alături de alți camarazi, sărută crucea și își pune cămașa albă pentru execuție. Plutonul pregătește armele. „Pentru mine nu mai rămânea decât un minut de viață... Dar atunci au răsunat tobele, oprind desfășurarea execuției... iar printr-un ordin al Majestății Sale Imperiale, am fost lăsați în viață“, va scrie el mai târziu. „Nu am simțit nicio bucurie că reveneam printre cei vii. Lumea în jurul meu striga, dar mie nu-mi păsa. Trecusem deja prin tot ce putea fi mai cumplit“. Țarul este cel ce pune la cale această farsă sadică, din cauza căreia cel puțin unul dintre tineri își pierde mințile. Scriitorul este trimis la muncă silnică în Siberia, timp de patru ani.

23

2009. Avionul prezidențial bolivian, un mic Jet bimotor Sabre Liner, achiziționat cu peste 30 de ani în urmă, este constrâns să aterizeze de urgență pe aeroportul din Cochabamba, în centrul țării, în urma unui accident mecanic, al treilea în șase luni. În iunie și iulie, problemele mecanice l-au obligat pe președintele Evo Morales – primul indian ajuns în înalta funcție în această țară ce deține recordul absolut la numărul de lovituri de stat între statele Americii Latine – să-și amâne unele deplasări. Incidentele repetate și riscurile pentru șeful statului fac ca în scurt timp să se anunțe public cumpărarea unui nou avion prezidențial, ultimul model Antonov, contra 30 milioane de dolari. Aparatul este departe însă atât de Boeingul 747 Air Force One al președintelui american, cât și de Airbusul A 330 al celui de la Elysée.

*La Paris,
trecând
în revistă
garda
de onoare...*

vânzătoare, neștiind cine sunt noii veniți, se scuza că n-are nimic de arătat, iar manechinele lipsesc, sunt plecate să prezinte vechile modele.

Plecăm decepționate. Șoferul, care nu se aștepta să ieșim așa de repede, depărtase mașina. Spunem portarului să fie anunțat și o luăm agale pe Rue de la Paix, către marele bijutier Cartier. Cu o zi înainte, prin Contele de B, se intervenise la mine cu rugămintea de a anula decizia Curții de a nu mai vizita colecțiile de bijuterii.

Regina speră că nu va fi recunoscută sau se vor face că n-o cunosc. În dreptul vitrinelor înconjurată de drapele afgane, se hotărăște să intre, dar de la ușă o întâmpină toți cu Majestate și o invită în salon, unde încep a deschide safetele cu minuni.

Ea e jenată, zăpăcită, se teme ca regele să nu se supere, scurtează vizita și acceptă să i se aducă la hotel casetele cu bijuteriile pe care abia le întrezărise.

Între timp, portarul de la Casa Worth, aflând cine fusese în mașină, dăduse de veste d-lui Worth, care trimite urgent un emisar la hotel ca să se repare greșeala [...]

Înainte de plecarea de la Hôtel Crillon, e zgomot pe culoarul pe unde trec.

Un valet strigă:

– Sunt englez, să nu-și imagineze ci că-și vor bate joc de mine și mă vor lăsa cu notele neplătite!

– N-avea nicio grijă, băiete, orice nație vei avea, vei fi plătit. Deocamdată fii respectuos!

În fața holului apartamentului regal se află un grup numeros, din care se desprinde directorul hotelului, care vine către mine.

– Doamnă, mă adresez dumitale cu ultima speranță, căci nimeni n-a vrut să mă audă până acum. În fiecare zi m-au costat mii de franci florile cu care am garnisit apartamentul. Tot timpul a fost ca o seră de flori rare, e vina mea și nu cer despăgubiri, m-am păcălit... dar notele tuturor, pe care după obicei portarul le-a plătit, telegrame, cablograme, valize, conturi pe la magazine, tot eu să le achit? Imaginați-vă la cât s-a ridicat timp de două săptămâni!

– Există ceva de-al meu?

– Nu, doamnă...

– Atunci de unde puteam ști de ale celorlalți? Se va aranja totul...

Urmează un ordin de sus ministrului Curții ca notele să fie achitate, plus, pentru prima și ultima dată, 28.000 de franci se dau pentru serviciul în hotel. Asta în afară de o mie de franci dați menajerei la Quay d'Orsay, tot în urma stăruinței mele [...]

Părăsim Calais pe „Maid of Orléans”, urmați de cinci distrugătoare și avioane de război, ca escortă.

În apropiere, bateriile din Douvres încep să bubuie.

Prințul de Walles, înconjurat de suită, ne întâmpină la debarcader. Se face prezentarea oficialilor regali și a suitei și se trece în revistă garda de onoare. Marșul afgan și cel englez se succed. Trenul regal pornește spre Londra, la ora 1 și un sfert fix. Dejunul, servit în vagoanele regale, dă un prim exemplu de luxul și ordinea ce ne vor însoți [...]

În sunetele muzicilor, trenul se oprește în fața regelui și reginei Anglici, înconjurați de oficialități, în gara Victoria. Aici m-aș întreba și eu ca regina Soraya: Cine m-a adus, cine m-a adus?

Peronul gării e decorat cu draperii și flori, a căror simfonie îmi liniștește nervii încordați. Toată lumea e așezată într-un careu, în centrul căruia regii și reginele își prezintă suitele. Regina Soraya mă prezintă reginei Mary, care închide ochii asupra multelor lipsuri. Amanullah mă prezintă regelui Anglici, care, prevenit cine sunt, nu se miră de numele ce mi-l dau, Dona Say.

Regina Mary, extrem

... și cu președintele francez Gaston Doumergue

Regele Amanullah
și regele Victor Emmanuel al III-lea

primi ca refugiați [...]

Cele trei zile de recepții oficiale, când regina a locuit la Quirinal, i-au zdruncinat toate obiceiurile, iar încăpățânările orientale au început să slăbească. În imensitatea saloanelor luxoase în care te pierdeai, în cadrul artistic al decorației murale și mobilierului, n-avea decât un gând: că ceasornicul are un rost, că fix la cutare minut va sosi suita pe care trebuie s-o însoțești fără întârziere, că toaleta trebuie să fie în acord cu locul și vremea, iar dispoziția de asemenea. Ea, care asculta numai de nervii ei, acum trebuia să se supună, iar ca regină să se simtă foarte mică.

Până și soldații de gardă de la uși o intimidaseră. Au peste doi metri înălțime, poartă cască și o lance imensă, plus mânuși până la coate. Sunt tineri, frumoși și țepeni!

Găsesc într-o foaie de hârtie pesmeți din accia care se află pe tava mare cu serviciul de ceai. Surprinsă, întreb ce glumă e asta, dar Noury-el-Souraj, care e în salon cu noi, roșind de confuzie și de ceea ce ar fi putut zice vafeții dacă i-ar fi găsit, îmi spune că moare de foame peste zi, căci

ceea ce se servește la mese ea nu poate mânca repede, nefiind prea îndemânatică la mînuitul cuțitului și furculiței, așa că renunță. Astfel că își păstrează câte ceva de la ceai, ca să mănânce în cameră la ea.

În ziua plecării de la Quirinal spre Grand-Hotel, unde sunt reținute apartamentele, trecând prin camera reginei pentru o inspecție, văd dăre de apă ce veneau de la camera de baie. Valetul afgan e disperat că regele a lăsat robinetele deschise și el a găsit camera imensă inundată, iar covoarele înotând.

– Se va zice că suntem niște sălbatici care n-au văzut o baie!

Cu toată insistența mea că trebuie să lase o sumă de bani pentru servitorii ce le-au fost atașați, n-am reușit, iar majordomul ce făcea un unghi drept din șale la fiecare trecere a mea, cordonul de argint atingându-i buclele ciselate ale pantofilor, la plecarea noastră s-a făcut că nu mă mai vede. La fel, garda n-a mai fost atât de perfect țepănă [...]

La Quai d'Orsay [Paris], în apartamentul locuit pe vremuri de Napoleon al III-lea, Amanullah face schimbări. Nu găsește că biroul e bine pus în mijlocul camerei. Cheamă să-l mute între geamuri. Statuilor și gheridoanelor le găsește locuri mai potrivite. În camera de dormit, unde patul cu draperii, fixat cu o parte lungă în peretele decorat cu incrustații, nu mai fusese schimbat din timpul lui Napoleon, îl deplasează. Cine a mai văzut în ziua de azi un pat pus la perete!

Directorul palatului și servitorii, aiuriți, se supun și lasă patul cu o latură de

lemn albă, simplă, la lumină.

Marii parfumeuri au umplut camerele de toaletă cu produse de lux. Dar toate rămân neîncepute ca să nu cumva să se ceară a fi plătite.

După trei zile, ajunși la Hôtel Crillon, între două plimbări, vafeții hotelului sunt chemați să modifice aranjamentul apartamentului pus la dispoziție.

Pentru Curte, meniul este oriental. Îl prefer pe cel din restaurant. Vafeților, cărora nici în Egipt și nici în Italia nu li se impusese să nu intre în marele restaurant și prin saloane, unde își luau cafeaua și fumau răsturnați în fotolii, aici li s-a repartizat o cameră specială, unde sunt serviți, spre furia lor. Vor să intre în grevă. Șambelanul Curții n-are curajul de a le cere să-și pună smockingul [...]

Mergem cu regina și cu două prințese să vizităm mara casă de mode Worth, unde regina, știind că marea majoritate a capetelor încoronate sunt cliențe permanente, vrea să-și comande ceva pentru vizita în Anglia. Nu e anunțată și, în afara portarilor, nu e nimeni s-o primească. Toată lumea lucrează la noua colecție a sezonului. O

Regina Soraya, regele Amanullah
și suveranul italian

retrase reginele, mi se pare nesfârșită distanța până în punctul în care trebuie să fac reverența. Nu mă jenez de ochii englezi, căci ei judecă prin prisma împrejurărilor care dau posibilitatea de a cunoaște obiceiurile și nuanțele unui protocol, ci de ochii reginei Soraya, căreia îi servesc de consilieră.

Sub ochii curioși ai afganilor răspund întrebărilor privind țara și viața mea la Kabul. Se vedea că regina Mary e bine inițiată dinainte. Nici acum nu m-am putut decide să sărut mâna reginei Mary. Ce ar fi zis regina Soraya, căreia încă nu îi dădusem această dovadă de respect? [...]

La plecarea din Buckingham Palace, după patru zile, în galeria de la intrare, așteptam monarhii. Cu înclinări profunde ne luăm rămas bun. Trecem la hotelul Claridge, unde ni s-au reținut apartamente pentru restul șederii în Anglia.

La hotel viața e mai obositoare, căci între programul pentru a doua zi pus în fiecare seară în cameră și dorințele reginei apar de la un moment la altul schimbări. Vizitarea magazinelor e pasiunea reginei. Trece de la un raion la altul, alege, oprește, apoi regretă ce a luat înainte. Lucruri mici, mari, de serie, ce-i atrăgeau atenția un moment, se adunau în coșuri care, transportate la hotel, o făceau să scoată strigăte de disperare. Nu mai recunoștea prețurile, nu-i mai plăcea nimic.

– Ce să fac cu ele? N-am ales cu asta! Nu vezi ce prețuri ridicate au?

Contramandază, descurcă-te, ca a doua zi să începi din nou.

La o expoziție de mobilă pe

Regina Soraya (stânga) și Lady Humphrys

care o mai vizitasem, țin să meargă din nou. Era duminică și printr-o grație specială ni se dă voie să mergem. Asistă și reprezentanți ai expozanților. Lady Humphrys, extenuată și ora fiind târzie, a cerut să plecăm, căci sunt ore de când ne învârtim și regina nu se decide pentru nimic. De la expozant la expozant, trecem, tocimim, deși prețurile făcute sunt speciale și sub cele fixe, apoi revenim, căci pe factură nu sunt și obiectele de decor ale unei piece, ca tablouri, lămpi, covoare, vase, până și micile flori de prin vase și scrumiera de pe brațul unui fotoliu.

La o mică masuță care-i plăcea, zice:

– Fă-te că o cumperi pentru dumneata, ca să o lasc mai ieftină... [...]

În timpul celor trei săptămâni de stat la hotel, zilnic era un program aprobat și stabilit de monarhi, care trebuia urmat punctual din cauza pregătirilor pentru primirea atâtor persoane.

După întoarcerea regelui de la o recepție unde în ultimul moment regina refuzase să meargă, atașatii englezi mi s-au plâns de indignarea celor care fuseseră special invitați în vederea venirii reginei afgane.

– Faceți-o să înțeleagă că nu-i e permis să facă astfel de impolitețe doamnelor care s-au pregătit să o primească cu toată simpatia. Toate au fost jignite de puțină atenție a reginei.

Dar lucrurile se repetă. Scara, când toată lumea s-a retras pentru că a doua zi la ora 7 urma să plecăm într-o vizită în alt oraș, regina spune că ea nu merge. Lady Humphrys, care află pe la micul noptii, vine și-mi bate în ușă ca să merg s-o decid pe regină, căci nu mai putuse contramanda vizita.

– De ce nu înțelege că poporul o primește cu drag? Nu vede că entuziasm e aclamată când se arată undeva?

Era foarte adevărat. Nicăieri n-am văzut o mare plăcere a oamenilor la primirea suveranilor ca în Anglia. Timp de câteva săptămâni se ținuseră conferințe la radio subliniindu-se necesitatea unei frumoase primiri pentru consolidarea prieteniei cu Afganistanul, ca pacea de care e atâta nevoie să se consolideze la rândul ei. Iar acest popor cu aspect rece e în realitate foarte sensibil la noțiunile de prietenie și datoric.

Lady Humphrys merge s-o scoale pe Bibihord [sora reginei], iar eu îi promit că la ora 6 mă voi afla în camera reginei și o voi decide.

A mers. Dar cât de enervant era să nu poți conta niciodată pe faptul că va urca în ultimul moment în mașină.

(Va urma)

**Prezentare și selecție de
prof.univ. emerit dr.ing.
Manuela NICOLAE-POSESCU**

Însoțit de regele George al V-lea, suveranul afgan trece în revistă garda de onoare, la Londra

de afabilă, îmi vorbește, arătându-și regretul de lipsa prințesei Noury-el-Souraj, care a rămas la Paris, sub cuvânt că e bolnavă.

Cortegiul este compus din șase trăsură de Curte, în culoarea frunzelor de toamnă, cu echipajul în livrele cu fireturi bogate, cinci Rolls Royce-uri și escorta regală de guarzi călări, cu stegulețe. Nenumăratele echipaje ale oficialilor urmează alaiul regal. În holul imens al Palatului Buckingham e o mare animație de splendide uniforme și haine negre. În salonul alăturat, cu ușile închise, regii și reginele schimbă politețuri și decorații [...]

Abia aveam timp să fiu gata pentru marea recepție. Cartonul cu iscălitura Marelui șambelan al Curții îmi făcuse cu ochiul încă din clipa intrării în cameră [...]

Lady Hamilton îmi servește de mentor cu extremă amabilitate. Tânără și începătoare, a observat totuși că numai forțat pun mânușile lungi la recepții. Curtea Angliei nu admite mâinile goale. Dar ce fac eu când regina afgană nu-și pune mânuși? E greu să te descurci în nuanțele protocolului. Le-am pus și eu la recepțiile engleze, dar la cea de la Legația afgană, nu.

În marea sală, unde e așezată masa, ochii se bucură de aceeași simfonie de galben ca în gară. Aceleași flori simple, ca niște enorme margarete, zâmbesc prin vasele de aur de pe mese, iar pereții sunt decorați cu mari talere de aur, ca niște basorelieuri. În afară de paharele de cristal, serviciul de masă, ca și garniturile sunt de aur.

Sunt anunțate Majestățile lor. În picioare, îi așteptăm să treacă în cortegiu. Afganele poartă rochiile scurte în față, după moda de la Paris. Regina Angliei, care nu prea dă importanță modei, doar în mică măsură, poartă, ca și doamnele Curții, rochii lungi.

O muzică de corn se aude din depărtare, apropiindu-se în cadență. Intră scoțienii, în costumele lor pitorești, cu instrumentele în aer, țintind plafonul. Grupul înconjoară sala de două ori, apoi dispare pe unde a venit. Sunetele se pierd din ce în ce, până le rămâne doar amintirea.

Orchestra, sus pe o galerie, unde perețele e liber, lasă să alunece cu măiestrie

arcușurile pe viori. Nenumărații valeți, zdrobitor de luxoși, se desfășoară la un semn nevăzut în chip de evantai și se adună în același chip [...]

Vecinul meu de masă la Buckingham-Palace se miră ce pot să-și spună atât de veseli regina Soraya și Ducele de York. De asemenea, Ducesa de York și prințul Hassan.

– Cum, nu cunosc un cuvânt englez sau francez?! Dar atunci cum se înțelege? Văd că n-au încetat o clipă de a-și vorbi... [...]

La recepția de la Legația afgană mă captivează râsul vioi al regelui Angliei. Într-un cerc numeros, povestește ceva, făcând mare haz. Surprinsă, mă apropiu și-l ascult rezemată de ușă, în salonul alăturat.

Șeful de protocol, Ducele de Cromer, îmi spune:

– E un dar fericit al suveranului să facă totdeauna pe fiecare să se simtă bine.

Regina Mary mă cheamă prin Ducesa de Devonshire. Vrea să-mi vorbească. Cu o zi înainte îmi trimisese ca amintire o broșă cu inițiala ei, în mici perle, cu părerea de rău că la recepția de la Buckingham Palace n-avusese timp să mă vadă.

Sunt fără mânuși și știu că-i displace, dar regina Soraya s-ar supăra dacă le-aș pune, căci ea nu le are. În salonul în care sunt

În timpul vizitei la Manchester

Lucrurile acestea nu sunt chiar „noi sub soare” – unele sunt semnalate de secole. Și erau frecvente la Curtea „Regelui Soare”. Dar Ludovic al XIV-lea, care declara „L'État, c'est moi” (Statul sunt eu), formulă totuși apocrifă, era creditat de mentalitatea epocii ca având deasupra sa doar pe Dumnezeu. Uraganul revoluțiilor sângeroase avea să demonstreze altceva.

„VOI VEDEA”

Ludovic al XIV-lea a devenit rege la vârsta de cinci ani. Regența a fost asigurată de mama sa, Ana de Austria, și de cardinalul de origine italiană Giulio Raimondo Mazzarino. (Prima „bărbă”: Anne d'Autriche nu i-ar fi fost acestuia numai amantă, dar și soție cu statut „secret”). Jules Mazarin a decedat la 9 martie 1661 (avea 59 de ani), istoria Franței consemnând cu exactitate până și ora: după miezul nopții, la două, în castelul Vincennes (de lângă o frumoasă pădure, aproape de confluența Senei cu Marna), operă de reconstrucție a arhitectului Louis Le Vau din ordinul cardinalului, pentru tânărul rege – cu prilejul împlinirii a 20 de ani – și pentru soția acestuia, Marie-Thérèse, infanta de Spania; pentru Ana – văduva lui Ludovic al XIII-lea, „Cel drept”, dar și pentru el însuși.

În 1682, Ludovic însă – supranumit deja „Le Roi Soleil” – a decis să se mute definitiv la Versailles, palatul devenind reședință regală.

Așadar, momentul ieșirii din scenă a lui Mazarin sosis; regele îl aștepta de multă vreme! A hotărât că: nu va mai avea nevoie de prim-ministru;

*Marie-Thérèse d'Autriche,
fiica regelui Filip al IV-lea
al Spaniei,
regină la 22 de ani*

nimic nu se va înfăptui la nivel statal fără ca el să știe și, ulterior, să decidă sau nu – foarte repede devenind monarh absolut. Avea 23 de ani! Celebru istoric și literat Jules Michelet – cu mulți prieteni români, Rosettești, C. Cantacuzino, G. Sion ș.a. – va scrie: „A fost atunci cel mai deplin triumf al regalității, cea mai perfectă încredere acordată până atunci de popor unui singur om.” Avea calități – punctualitate, prudență, capacitate și dorință de a lucra; era „diplomat”; putea fi generos, a sprijinit artele, însușiri care depășeau defectele (mândrie, un enorm orgoliu, faraonic, de neimaginat, egoism, după cum bârfește în barbă istoricul Ernest Lavisse). „Credea că „Dumnezeu sălășluiește într-însul” (J. Michelet) și, „fără frică în Diavol, ar fi dispus să fie adorat!”, cum va nota, peste ani, filosoful Claude-Henri Saint-Simon.

Acest rege trufaș, ambițios, n-avea totuși nici pregătirea, nici inteligența proporționale

moștenirii măreței sale îndatoriri. Mazarin îl învățase câte ceva despre arta guvernării, a relațiilor cu „vecinii” și purtarea cu avantaje a unor războaie (destule confruntări, în numeroșii săi ani de domnie), neglijând să-i formeze însă o adevărată cultură generală. Retrospectiv, literatura care i s-a închinat consemnează faptul că își însușise date istorice, dar elementare, încă și mai puține cele despre legi. De aceea – adesea în mod public – avea să emită absurdități și să comită greșeli penibile. Deținea totuși o intuiție înăscută a pericolului, iar cu privire la „suverana” sa lipsă de informare, el însuși afirma că regretă necunoașterea unor lucruri „pe care atât de mulți le știau”... Nu rareori, când i se cerea o soluție imediată, răspundea „Voi vedea”. Autorul *Artei poetice*, contemporanul său Nicolas Boileau (1636 – 1711), îl lauda din această perspectivă. „Iată un prinț care nu vorbește fără a se fi gândit mai întâi la ceea ce urmează să spună”. Afirmatie care, dacă nu e conjuncturală sau în cheie ironică, nu este sută la sută adevărată!

AMORURI ȘI PATERNITĂȚI

Apropiindu-ne însă și mai mult de miezul subiectului sugerat de titlu, Ludovic al XIV-lea, din mândrie și egoism, bravând cu cinism decența și morală, și-a afișat public amoriurile și paternitățile adulterine, iar aceasta în prezența reginei și a Curții prosternate dinaintea-i!

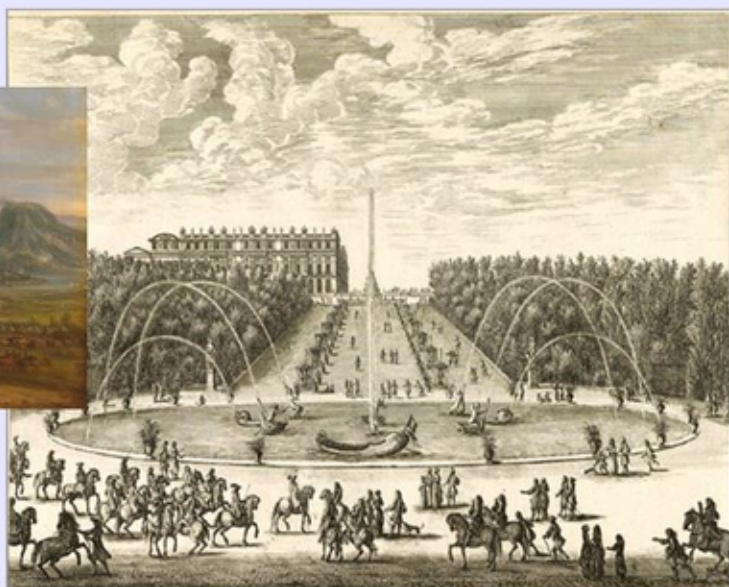
Saint-Simon scria: „Au fost, în același timp, în palatul său trei menajuri, trei rânduri de

CANCANURI ISTORICE CU ȘI DESPRE FAVORITE

MIHAIL MIHAILIDE

Ludovic al XIV-lea, 1643 – 1715,
cea mai lungă domnie din istoria Franței
(pictat în 1674)
și Palatul de la Versailles,
reședința regală datorată voinței lui,
în așteptarea oaspeților

Prietenia era/este un sentiment nobil și destul de rar, în definirea cuvântului din dicționare – „Persoană de care cineva se leagă printr-o afecțiune deosebită, bazată pe încredere, stimă și devotament reciproc“. Numai că acest „înțeles“ a suferit „mutații“ de-a lungul timpului în dicționarele succesive pe care le-am deschis (să spunem, a evoluat?). Prieten/prietenă sau iubit/iubită înseamnă acum, mai degrabă, candidați la o căsătorie, adesea ipotetică, sau o conviețuire de o durată variabilă, prietenie care, la un moment dat, poate înceta. Această asociere presupune acum inclusiv relații de tip „marital“. „Avem și unu/doi... copii“, declară unii. Ai cui sunt? Ai prietenilor de-acum sau ai iubitului meu/iubitei mele, din alte „prietenii“?

În dicționarele, se vede prea degrabă prăfuite, dar nu neapărat bucoavne, acești prieteni (sau iubitul meu, iubita mea) se numeau în limba română ibovnic/ibovnică și presupuneau relația sexuală. Interferența între soți cu „acte în regulă“ al unui/unei alt „prieten“/„prietenă“ se numea adulter, iar intrusul amant/amantă. Pentru familia cu descendenți și responsabilități se creau probleme juridice/administrative/economice. La Ea și El, cel mult gelozie. Sunt și excepții: Simone de Beauvoir și Sartre, unul lângă altul de-a lungul deceniilor. Dar Simonei, din punct de vedere strict feminin, i-au convenit „iubirile contingente“ ale prietenului său? Totuși, revoluția sexuală (1960), dacă ne amintim, avea „obiective“ mult mai serioase decât constatăm astăzi la alcătuirea fără discernământ a „cuplurilor de iubiți“, a schimbărilor și interschimbărilor între indivizi, sau la nepăsarea, deloc matură, față de soarta urmașilor...

Portret din 1667 al „dulcei și grațioasei” domnișoare Louise de La Vallière, semnat de Jean Nocret

Prima oară, regele însuși alergă s-o caute pe dispăruta Louise; a doua oară, îl trimite pe Colbert, între alte funcții înalte, acesta deținând-o și pe aceea de secretar al Casei regale; a treia oară, renunță și nu se mai gândi s-o recupereze (1674).

O scrisoare a meru bine informată Madame de Sévigné (din 1671) relatează conținutul epistolei adresate iubitului infidel – prin mareșalul de Bellefond – în care Louise explică de ce a dorit să plece de la Curte: ar fi trebuit s-o facă mult mai devreme, în momentul când a simțit că pierduse grațiile suveranului. Dar avusese slăbiciunea să cedeze acestei hotărâri, cu gândul la anii tinereții sale, pe care îi sacrificase pentru el... Citind misiva, regele l-a trimis val-vârtej pe Colbert la Chaillot, s-o înduplece să revină... Îmbrățișați, amândoi au plâns, de față fiind, cu lacrimi în ochi, și... Madame de Mon-

tespan. Situația, încheie Madame de Sévigné, o nedumerește, „dar [adaugă]... să așteptăm, vom vedea!”

Trecu destul timp însă, Louise împlinise 30 de ani și îi făcuse regelui deja cinci copii...

FRUMOASA FRANÇOISE-ATHÉNAÏS ȘI UN INTERLUDIU

La Vallière se va călugări; vâlul negru „l-a primit de la regină, care a sărutat-o și a binecuvântat-o”. O pictură de Louise Adélaïde Desnos ilustrează presupusa scenă când Louise cere iertare reginei înainte de a primi vâlul. Avea să-și petreacă următorii 35 de ani fiind exemplu de penitență. Va lua numele de Louise de la Miséricorde. La mănăstire va fi vizitată de doamne din înalta societate, inclusiv de regină, care avea obiceiul să facă sejururi în edificii de cult, pentru a găsi consolare spirituală. Va primi vizite însă și din partea Doamnei de Montespan, care dorea și ea să ducă o viață evlavioasă, cerându-i sfaturi...

Va deceda în 1710, fiind înmormântată în cimitirul din faubourgul Saint-Jacques. Saint-Simon o descrie ca pe o sfântă, iar scriitorul și criticul literar Saint-Beuve a scris cândva: „Louise e de departe cea mai interesantă, unica interesantă

prin ea însăși, dintre cele trei amante ale regelui Ludovic al XIV-lea”.

După întoarcerea victorioasă din campania în Țările de Jos (1672 – 1678), regele va fi preocupat de „tranziția” sentimentală de la prima sa favorită cvasioficială, Louise Françoise de La Baume Le Blanc de La Vallière, la frumoasa marchiză de Montespan. Un timp, Ludovic nu poate pune capăt legăturii cu Louise; doamna de Montespan era căsătorită, ceea ce suveranului îi putea agrava poziția în fața Bisericii Catolice, oricum nu prea bună. Încât, până la rezolvarea dorită a situației, La Vallière fu nevoită să suporte promiscuitatea ambiguității sentimentale, asistând la triumful noii rivale: Françoise-Athénaïs de Rochechouart, marquise de Montespan.

Madame de Montespan era de o frumusețe triumfătoare, care dădea bine în fața

Madame de Montespan, cea care i-a dăruit suveranului șapte copii

copii și a îndrăznit să-și legitimizeze descendenți născuți dintr-un dublu adulter, fapt fără precedent, chiar pentru Spania, unde moravurile maurești făcuseră legile indulgente pentru bastarzi“. Soția, Marie-Thérèse d'Autriche, fiica regelui Filip al IV-lea al Spaniei, a devenit regină la 22 de ani. Zestrea, de 500.000 de scuzi, promisă n-a fost plătită, pretext mai târziu pentru Ludovic al XIV-lea să solicite și să obțină teritorii... Gurile rele, „cancanul de la Curte“, o descriu molatică, placidă, durdulie, aproape „rotundă“ și cu o fizionomie fără expresie. De asemenea, era pe cât de virtuoaasă și cucernică, pe atât de ignorantă. Își adora soțul „cel frumos“, dar care înșelând-o fără scrupule a făcut-o nefericită. A decedat cu 32 de ani înaintea lui, născându-i, între timp, șase copii, dintre care a supraviețuit, devenind adult, doar primul. Delfinul (*Le grand Dauphin*) îi semăna: obez, întunecat, nu știa decât să mănânce, să vâneze și să doarmă. Iar eforturile de a-l instrui ale preceptorului său Bossuet, teolog, episcop, orator celebru, par să-l fi dezgustat profund de carte.

La moartea Marici-Tereza, Ludovic i-ar fi iertat, cum se face de obicei la căpătâiul celui pentru totdeauna plecat, greșelile omenești, declarând că decesul ei a fost „primul necaz pe care acum fosta lui soție i-l provocase!“

ANOTIMPURILE EROTICE

Din câte amante „Regele Soare“ a dorit să aibă (n-au

fost impedimente spre a le obține), fiind cu scrupulozitate „catalogate“, doar trei au făcut și au rămas în istorie, fiind considerate favoritele *en titre* un timp mai îndelungat (*Magazin istoric*, nr. 8/2005): Domnișoara de La Vallière, „dulce și grațioasă“, Doamna de Montespan, „mândră și superbă“, Doamna de Maintenon, „înțeleaptă și discretă“: „primăvara, vara și toamna vieții lui“, cum scria istoricul Ernest Lavisse.

Proaspăt însoțit cu Marie-Thérèse, dar interesat de cumnată în jurul căreia se învârtă („delicioasă“ Henriette d'Angleterre, măritată cu fratele său Philippe, duce d'Orléans, numit și *Monsieur*), Ludovic s-a prefăcut că (doar) îl amuză una dintre domnișoarele de onoare ale reginei. Era frageda Louise de La Vallière. Avea 16 ani, era blondă, delicată, cu o privire blândă și tenul alb ca sideful; șchiopăta discret în urma unui accident de călărie; dar numai atât cât să intrige și să se sugereze „examinarea“ fostului traumatism ascuns

sub faldurile rochiilor lungi și grele... Naivă, copila se îndrăgosti imediat și profund de Don Juan-ul încoronat. Voltaire (1694 – 1778) menționează că regele s-a simțit măgulit, la rândul-i, aflând că Louise îl place, ba chiar simte că-l iubește pentru el însuși, și nu pentru rang. Totuși, când lucrurile scăpară de sub control, favorita, „o violetă care se ascunde sub iarbă, rușinată de a fi devenit metresă și făcută ducesă“, fugi de trei ori la mănăstire (astfel o descrie Madame de Sévigné, cea căsătorită la 18 ani cu marchizul Henri de Sévigné care, în urma unui duel, o lasă văduvă „după șapte ani de trai comun“ și multe infidelități). Marie de Rabutin-Chantal, marchiză de Sévigné (1626 – 1696), va duce o viață socială activă, scriind celebrele *Scrisori*, o cronică de amănunt a epocii sale, care i-au asigurat postumitatea ca scriitoare, majoritatea epistolelor fiind adresate fiicei sale mult iubite, Françoise Marguerite de Sévigné, contesă de Grignan (1646 – 1705).

Căsătoria lui Ludovic al XIV-lea cu Marie-Thérèse d'Autriche

MUZEUL DE ISTORIE ȘI ETNOGRAFIE TÂRGU NEAMȚ

RENATA-GABRIELA BUZĂU
(Complexul Muzeal Național Neamț,
Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț)

Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț este adăpostit din 1977 într-o clădire unde și-a desfășurat activitatea Școala Domnească, prima instituție de învățământ public din orașul de sub Cetatea Neamț, edificată în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, din inițiativa domnitorului Moldovei, Grigore Alexandru Ghica (1849 – 1856), și datorită eforturilor financiare ale Mănăstirilor Neamț și Secu,

Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț (2017)

Grup de absolvenți ai Școlii Domnești din Târgu Neamț (1909 – 1910; foto: Complexul Muzeal Național Neamț/ Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț)

În toamna anului 1852, cu ocazia inaugurării spitalului și a sfințirii paraclisului Sfântul Dumitru, din cadrul acestei instituții sanitare, Grigore Ghica Vodă a sosit la Târgu Neamț, prilej cu care a fost așezată piatra de temelie a primei școli publice din oraș.

POVESTEA UNEI ȘCOLI

Printre cei care au fost de față, s-a numărat și viitorul scriitor Ion Creangă, care consemna în amintirile sale: „Eu, împreună cu alți băieți isonari ai bisericii, stam aproape de Ghica Vodă care

aflate la acea vreme sub oblăduirea arhimandritului Kir Neonil, starețul celor două așezăminte monahale.

Muzeul pune la dispoziția publicului vizitator colecții de arheologie, istorie și etnografie, care se îmbină într-o lecție autentică despre trecutul locuitorilor din Ținutul Neamțului.

era de față la acea sărbătoare, înconjurat de o mulțime de lume [...] și el, frumos la chip cum era, [...] aruncă o privire părintească spre noi și zise: Iată, copii, școala și sfânta biserică, izvoarele mângâierii și ale fericirii sufletești; folosiți-vă de ele și vă luminați și pre Domnul lăudați!“.

ambasadorilor; „frumoasa ca ziua“, „incomparabila“, „minunea“ era totodată extrem de orgolioasă. „Frumusețea ei era aceea rece a statuiilor de marmură“, scriu Michel Verge-Franceschi și Anne Moretti, în *Istorie erotică a curții de la Versailles (1661 – 1789)*, Ed. Polirom, 2015. Dar niciuna dintre aceste calități fizice nu prevalează în fața celor doar imaginate de terți și cunoscute de „beneficiar“, în cazul de față, de „augustul beneficiar!“: „senzualitatea, suplețea bazinului, mișcarea șoldurilor“, minunea sânilor abia întrevăzuți în decolteu... La baluri, în timpul dansului, putea fi admirată răsfrându-și cu delicatețe buclele blonde pe umărul amantului său regal. Va fi copleșită cu bijuterii, trăiește într-un lux exorbitant. Iar în saloanele ei se îngheșuie lumea Artei. ... Avea umor și replici usturătoare. Iar – în privat – își permitea să-i facă regelui scene violente. Când acesta, excedat, i-a atras atenția că nu dorește să fie jenat de o astfel de comportare, ea, temându-se să nu-l piardă, oricât de cultivată și inteligentă era, a luat legătura cu o ghicitoare, în același timp „specialistă“ în otrăvuri, La Voisin, cerându-i să-i prepare un *filtre* (o licoare de amor). Administrată, băutura ar fi asigurat-o de inima suveranului pentru totdeauna. Trădătoare, La Voisin s-a denunțat că s-ar fi supus la rușinoasa și criminala operațiune de magie neagră, fiindcă i se ceruse imperios de marchiză... Scandalul era iminent, doar că, abil, regele stinse în fașă incendiul. Probabil, cu asigurări de alcov și bijuterii scumpe...

„Înțeleaptă și discretă“
Madame de Maintenon,
văduva poetului Paul Scarron,
avea vocație de educatoare

Prea arogantă, prea sigură de aspectul ei, Françoise-Athénaïs a făcut o singură greșală, fatală: a crezut în frumusețea ei veșnică. Părăsi Curtea în 1690. Avea să moară în timpul unei cure termale, la Bourbon-l'Archambault, în 1707 (66 de ani), după ce-și petrecuse ultimii ani în pictate.

Madame de Montespan fu abandonată, pentru scurt timp, în favoarea domnișoarei de Fontanges, care era, într-adevăr, „frumoasă ca un înger, dar proastă ca noaptea“. Ea se prăpădi în curând, în urma unor nașteri nefericite. În acel moment triumfă deplin Madame de Maintenon.

VĂDUVA SCARRON, SOȚIE SECRETĂ

Françoise d'Aubigné, cunoscută ca Madame de Maintenon, era nepoata unui scriitor hughenot și temerar soldat al lui Henric al IV-lea, Théodore Agrippa d'Aubigné, pe ca-

re-l făcuse mareșal. Ulterior, după asasinarea protectorului său regal de către Ravailiac (*Magazin istoric*, nr. 7/1974), fu persecutat de Richelieu și trimis la închisoare din considerente religioase. Familia, pauperizată, petrecu un număr de ani în insula vulcanică Martinica, teritoriu francez de peste mări. Se înapoiară la Paris, unde mama va trăi din expediente. După moartea acesteia, Françoise fu nevoită să se angajeze ca servitoare în casa poetului Paul Scarron, maestru al teatrului burlesc. În ciuda vârstei, el 42, ea 16, și a faptului că bardul suferea de spondilartroză anchilozantă, care îl transformase într-un mare handicapat motor (diagnostic care astăzi poate fi discutat, oricum asociat cu tulburări grave neurologice), scriitorul se oferă s-o ia în căsătorie. Tânăra acceptă, dar nu fu pentru bietul om decât o infirmieră. Până în 1660, când deveni văduvă – după opt ani – și obținu o pensie regală, dată fiind influența celor întâlniți ca oaspeți și cultivați în casa bardului care deschisese, era moda, un „salon“. Veneau poeți libertini și licențioși, își citeau producțiile, cu rime care, chiar și astăzi, dacă ar fi difuzate la tv, ar fi blurate sonor cu „bip“. Se relatează că „înțeleghător“, poetul total impotent din pricina bolii grave, cu acordul soției virgine, care suferea evident văzând între invitații seratelor tineri chipeși și slobozi la gură, i-l oferă pe nepotul său, june și frumos ofițer, pentru inițiere, ca „dar de nuntă“ întârziat...

(Continuare în p. 80)

*Detaliu din prima sală a expoziției permanente (stânga)
și o imagine din sala destinată meșteșugurilor de prelucrare a lemnului*

prima expoziție muzeală din oraș. Ea a fost distrusă în 1944, în timpul luptelor purtate în zonă.

Abia în 1957, cu ocazia împlinirii a jumătate de mileniu de la urcarea pe tronul Moldovei a lui Ștefan cel Mare, s-a considerat a fi necesară înființarea unei expoziții care să omagieze personalitatea domnitorului. Acest demers s-a concretizat prin întemeierea a două instituții muzeale, Muzeul „Cetății Neamțului” și Muzeul Raional „Ștefan cel Mare” Târgu Neamț, cu sprijinul autorităților locale și sub îndrumarea profesorului Dumitru Constantinescu. Din cauza dificultăților legate de spațiile de funcționare, cele două instituții muzeale au fost contopite. Vreme de câțiva ani actualul Muzeu de Istorie și Etnografie Târgu Neamț a funcționat în mai multe locații, până în 1977.

În cadrul Muzeului de Istorie și Etnografie Târgu Neamț s-au făcut eforturi pentru ca expoziția permanentă să corespundă exigențelor publicului vizitator, dar și tendințelor actuale din muzeologie. Ultimul proiect de reorganizare expozițională a avut loc între anii 2011 – 2012, principalul obiectiv fiind valorificarea patrimoniului existent,

atât mai vechi, cât și mai recent, astfel încât istoria acestei zone să prezinte un interes sporit pentru cei care trec pragul instituției de cultură. Din fericire, la începutul anului 2012, în plin proces de reorganizare a expoziției de bază, Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț a fost înzestrat cu peste 1.800 de piese de natură etnografică, istorică și arheologică, această colecție fiind donată de profesorul Vasile Vrânceanu.

EXPOZIȚIA PERMANENTĂ ACTUALĂ

Instituția muzeală din orașul de sub Cetatea Neamț aduce în atenția celor interesați o expoziție permanentă structurată tematic pe două secțiuni – arheologic-istoric și etnografie –, puse în valoare prin intermediul exponatelor originale etalate și a panourilor cu hărți, ilustrații și texte explicative, accesibile tuturor categoriilor de public.

Segmentul arheologic atrage atenția prin artefacte (unelte, resturi paleofaunistice, plastică antropomorfă și zoomorfă), provenite din cercetările întreprinse de arheologi și care s-au dovedit edificatoare pentru a înțelege

modul de viață și activitățile desfășurate de comunitățile umane preistorice. Având în vedere că în apropiere de Târgu Neamț, la Lunca-Poiana Slatinii, a fost documentată cea mai veche exploatare a unui izvor de apă sărată din Europa, iar zona de nord-est a județului Neamț, în general, este bogată în astfel de surse, s-a încercat punerea în evidență a acestui aspect prin expunerea unei fântâni de slatină (buduroi). Potențialul arheologic al județului Neamț este sintetizat prin piesele specifice culturilor Precucuteni și Cucuteni, cu o vechime cuprinsă între 6.000 și 4.000 de ani, care impresionează prin diversitatea tipologică a vaselor ceramice și aspectul lor estetic, realizat cu măiestrie și migală, care se îmbină în mod armonios cu aspectul utilitar.

Secțiunea dedicată istoriei este concentrată pe civilizația dacilor liberi și perioada de început a Evului Mediu, exponatele prezentate fiind dintre cele mai spectaculoase. Un exemplu în acest sens ar fi un pumnal scitic, „akinakes”, din fier, cu o vechime de peste 2.000 de ani, descoperit într-un mormânt. Valoarea acestei piese este dată de raritatea ei, pentru județul Neamț

În condițiile în care la acea vreme școala din Târgu Neamț depindea în mare măsură de Mănăstirea Neamț, lăcașul monahal a numit la 1 iunie 1853, la conducerea acesteia, tot un membru al clerului, în persoana ieromonahului Isaia Teodorescu, cursurile fiind deschise în aceeași zi. În primul an de învățământ public în Târgu Neamț, printre elevii înscriși în clasa a III-a se afla și humuleșteanul Ion Creangă, cu numele de Ion Ștefănescu, cel care peste ani, în *Amintirile* sale, a lăsat posterității o descriere a învățătorului său, cunoscut și ca „Popa Duhu”: „Fire energică, Isaia luptă consecvent pentru progresul școlii românești și pentru a le insufla elevilor săi setea de învățătură, încercând să-i învețe „din toate câte ceva”, astfel încât: „fost-a scris părintelui «Duhu» să nu asculte în totul sfaturile cuviosului stăriț, ca să ne învețe și câte oleacă de aritmetică, de gramatică, de geografie [...] Marc de inimă, iar de gură și mai mare, duh neastâmpărat și cutezător, în predicile sale de pe amvoanele bisericilor înțepa ca viespea”. Din documentele anului școlar 1853 – 1854 aflăm că elevi ai acestei școli au mai fost, în clasa a II-a, viitorul lingvist Alexandru Lambrior, iar în clasa I, Mihai Busuioc, învățătorul scriitorului Mihail Sadoveanu, care i-a dedicat dascălului său narațiunea *Domnul Trandafir*.

Un alt institutor și director pe care Școala Nr. 1 de Băieți (schimbarea titulaturii a avut loc după adoptarea legii instrucțiunii publice din 1864) l-a avut între anii 1888 – 1912 a fost George A. Cosmovici. Demonstrând o înaltă pregătire profesională, talent pedagogic, autoritate și grijă

George și Smaranda Cosmovici (1904; foto: Complexul Muzeal Național Neamț/ Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț)

față de manifestările cu caracter istoric și aniversar, dascălul a fost perceput la acea vreme ca o personalitate a orașului Târgu Neamț. Nu întâmplător, responsabilitatea de a organiza ceremonia celebrării a jumătate de veac de la înființarea Școlii Domnești i-a revenit ambițiosului director, care a făcut din această aniversare un eveniment memorabil, așa cum a rămas consemnat în lucrarea *Un jubileu*, publicată la Piatra Neamț, în 1904.

În cadrul festivității dedicate semicentenarului Școlii Domnești, participanții au asistat și la un moment solemn de expu-

nere a unui tablou înfățișând un erou din timpul Războiului de Independență, fost elev al primei instituții publice de învățământ din orașul de sub Cetate. Surprinzător a fost și anunțul potrivit căruia, urmare a demersurilor ce se făcuseră din timp, Școala nr. 1 de Băieți din Târgu Neamț primea în zi de sărbătoare numele ctitorului său, devenind astfel Școala primară „Grigore Ghica Vodă”.

Ca urmare a unei evoluții instituționale de succes, datorată cadrelor didactice implicate, conștiente de răspunderea pe care o aveau pentru a menține prestigiul acestui for educațional, instituția de învățământ de pe strada ce duce spre Cetatea Neamț a fost vizitată de viitorul rege al României, Mihai I, în 1939, an în care se împlinea jumătate de secol de la moartea scriitorului Ion Creangă, fost elev al Școlii Domnești.

PRIMELE INIȚIATIVE MUZEALE

La doar un an de la vizita oficială a Marelui Voievod de Alba-Iulia, ca urmare a cercetărilor arheologice efectuate la Cetatea Neamț de profesorul Ilie Minea și asistentul său, Dumitru Constantinescu, a fost înființată

Grup de elevi și cadre didactice de la Școala Domnească din Târgu Neamț (1909 – 1910; foto: Complexul Muzeal Național Neamț/ Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț)

îndeletnicire practică de locuitorii acestor meleaguri, din expoziția permanentă nu puteau lipsi piesele realizate din piei de animale sau cele ale căror caracteristici indică utilizarea lor pentru confecționarea unor elemente decorative. Un exemplu în acest sens ar fi un tipar sau formă de turnare pentru „șinte“ metalice, atribuit epocii moderne și folosit la împodobirea chimirelor sau a curelelor din piele.

Pentru a oferi o imagine de ansamblu asupra principalelor ocupații cu specific economic din lumea satului tradițional, exponatele etalate în ultima sală a expoziției permanente au rolul de a contura cât mai clar îndeletniciri precum olăritul, practicile agricole și pastorale, fierăritul, care nu sunt străine celor care trec pragul instituției noastre. Piesele care captează atenția publicului vizitator sunt:

cazanul de țuică, moara de mână, teascul de fructe, dar și bățele ciobănești cu decor incizat sau unelte folosite la munca de la câmp. Modul de etalare a pieselor contribuie la realizarea unei călătorii în timp, sentimentul de nostalgie pe care îl trezește segmentul etnografic fiind prezent la mulți dintre vizitatori, care se raportează la propria experiență de viață, la satul bunicilor sau al părinților.

Caracterul nou al acestui muzeu este dat și de pavilionul etnografic în care sunt expuse instalații tradiționale de mari dimensiuni, din care amintim moara de apă, șteaza, gaterul de apă, piua pentru țesături, presa pentru ulci, acestea întâlnindu-se, în prezent, tot mai rar în mediul lor original, în lumea satului arhaic.

Prin patrimoniul arheologic, istoric și etnografic bogat și

variat pe care îl deține, Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț poate fi o opțiune pentru buna cunoaștere a trecutului din zona de nord-est a județului Neamț, cu atât mai mult cu cât această instituție de cultură vine în întâmpinarea publicului cu o expoziție permanentă concepută conform noilor tendințe în domeniu, exponatele valoroase din punct de vedere științific și estetic fiind etalate într-o manieră care permite înțelegerea unor realități istorice și etnografice de toate categoriile de public. Nu în ultimul rând, prin expozițiile temporare și cea de bază, atelierele de pedagogie muzeală și activitățile cu caracter științific pe care le organizează, muzeul din Târgu Neamț încearcă să păstreze și să perpetueze funcția educativă a fostei Școli Domnești, dar adaptată la cerințele secolului XXI. ■

CANCANURI ISTORICE CU ȘI DESPRE FAVORITE

(Urmare din p. 75)

Françoise era spirituală, drăguță și, după cum spune aceeași Madame de Sévigné, putea susține o conversație „delicioasă“, având totodată capacitatea de a se face utilă, ceea ce i-a procurat, de-a lungul timpului, numeroși prieteni. A plăcut inclusiv Doamnei de Montespan, care a solicitat-o pentru educația bastarzilor regali. „Văduva Scarron“ devenise femeie cu „experiență“ și concubină regală; nu va face niciuna dintre greșelile „înaintașelor principale“ la favorurile regale (iubitule „meteorice“ erau, pe măsură ce Ludovic

înainta în vârstă, din ce în ce mai puțin numeroase). Nu îi va fi numai amantă, ci soție secretă, între 1683 și 1715.

Inițial, a devenit guvernantă pentru copiii doamnei de Montespan, odrasle pe care chiar le-a îndrăgit. Avea, se pare, vocație de educatoare. Regele, observând această înclinație, i-a oferit o „instituție școlară“, pentru 200 de domnișoare din familii nobile scăpătate (la Saint-Cyr).

Era poreclită „doamna de Totdeauna“ și a rămas cu același renume timp de 40 de ani, până la moartea regelui.

Deși cunoscută ca o femeie pioasă, chiar bigotă, aceasta

nu a înscamnat că în tinerețe și în anii deplină maturități își pierduse senzualitatea și experiența în materie de sex, școlită în salonul lui Scarron. Se spune că avea frumusețea unei „indience“ – o aluzie poate la teritoriul de peste mări de unde „orfana din Martinica venise“.

L-a îngrijit pe tot mai tânărul său soț cu un mare devotament, nu numai pansându-i gangrena, care, infectându-se, a condus, probabil, la deces. Dar s-a preocupat și de pregătirea sufletului său păcătos, în preajma morții care se apropia. Doamna de Maintenon a trăit până la 84 de ani, vârstă greu de atins în acele vremuri. ■

Imagine din ultima sală a expoziției permanente,...

fiind cunoscute doar încă trei astfel de artefacte, dar și de funcția de reprezentare socială pe care o avea. Pentru o mai bună percepție asupra realităților istorice de acum 1.300 – 1.400 de ani, a fost reconstituit un segment de locuință, pe baza datelor arheologice, care redă, într-o manieră fidelă, ingeniozitatea oamenilor în a-și crea condiții de trai esențiale, vizitatorii sesizând astfel contrastul puternic cu stilul de viață actual.

Chiar dacă obiectele tridimensionale atribuite Preistoriei, Antichității și Evului Mediu timpuriu sunt bine reprezentate în expoziția de bază a muzeului din Târgu Neamț, totuși ponderea cea mai mare o deține patrimoniul etnografic, care impresionează prin varietatea tipologică a bunurilor culturale etalate, prin calitatea modului de execuție și valoarea imprimată de trecerea timpului. La fel ca în expoziția permanentă anterioară, meșteșugurile și înțelepciunile tradiționale, practicate de comunitățile rurale din zona de nord și nord-est a județului Neamț, ocupă un loc important și în prezent.

Cum în apropierea orașului Târgu Neamț există bogate areale forestiere, s-a impus prezentarea

principalelor etape tehnologice de prelucrare a lemnului (tăiere, fasonare, dulgherie, dogărit) și a produselor finite, folosite în mod curent la diferite activități casnice (străchini, linguri, linguroaie, polonice, recipiente folosite la stână, ploști, căușe, covată etc.),

dar și ca obiecte cu rol decorativ sau cu funcție ecleziastică. Pentru acest segment, una dintre cele mai reprezentative piese este un tipar de caș cu simboluri

... bundiță din sala destinată țesăturilor și portului popular...

crestate și capac decorat cu cruci stilizate. În interiorul acestui obiect casnic a fost identificată inscripția „1812“, care ne permite datarea lui. Motivul șarpelui se regăsește traforat elegant pe cozile lingurilor decorative, realizate de cunoscutul meșter popular Nicolae Popa, din Târpești,

... și pavilionul etnografic

calitatea și măiestria execuției fiind apreciate atât pe plan național, cât și internațional. Dintre bunurile culturale cu funcție ecleziastică ce au fost puse în valoare, merită a fi amintite cele trei pomelnice scrise în limba română, însă cu caractere chirilice, cu o vechime de peste 100 de ani.

O CĂLĂTORIE ÎN SATUL BUNICILOR SAU AL PĂRINȚILOR

Necesitatea promovării portului tradițional a impus valorificarea meșteșugurilor de prelucrare a materiilor prime folosite pentru confecționarea costumelor populare. În sala destinată țesăturilor, vizitatorii sunt familiarizați cu uneltele de prelucrare a fibrelor textile (meliță, foarfece, ragile, depănătoare, vârtelniță, crivale etc.), pentru ca apoi să poată admira produsele finale (ii, catrințe, bârnete, bundițe, cojoccele, ștergare etc.), care constituie o parte însemnată a patrimoniului cultural național, ținând cont de calitatea muncii executate în vederea obținerii unor piese de port popular, atât pentru femei, cât și pentru bărbați, cu decoruri bogate și complexe realizate. Cojocăritul fiind o altă veche

O OPERĂ DE ARTĂ

Inaugurarea gării internaționale, în 1864, putea să reprezinte o nouă șansă. Mai mulți antreprenori au început să descopere zona. Printre ei, un anume domn Dupuy... Conștient de posibilitățile de câștig,

s-a adresat, în 1871, autorităților din Hendaye. Le propunea un proiect de-a dreptul magnific: avea să ridice o stațiune turistică – cu hoteluri pentru spanioli și francezi, băi cu apă rece și caldă, un cazinou. Dar nici mica industrie locală și nici fermierii din zonă nu erau uitați. Mai mult, și biserica primea un clopot nou. Locuitorii din Hendaye au început să viseze cu ochii deschiși. Ce timpuri urma să vină... Dar s-au trezit rapid din visare: după ce a bătut palma cu edilii, Dupuy nu a mai dat niciun semn de viață. Nici tu construcții, nici tu turiști, nimic... Sătui să tot aștepte, au înaintat o petiție Consiliului Municipal pentru a-i cere rezilierea contractului. Lucru care s-a și întâmplat, la 4 februarie 1877. Dupuy nu a reacționat în niciun fel. Ceea ce dorise, în fond, antreprenorul venit de departe era doar să blocheze orice altă inițiativă până când va găsi finanțarea necesară sau un alt investitor dornic să cumpere proiectul...

Câțiva ani mai târziu, în 1881, inițiativa ridicării unei stațiuni a revenit membrilor consiliului de administrație al unei recent înființate Societăți civile imobiliare a plajelor din Hendaye, printre care

Gara din Hendaye

se numărau atât proprietari din regiune, cât și din Paris sau din Madrid. Ei au decis achiziționarea terenului din zona dunelor în vederea înființării unei stațiuni. În caietul de sarcini – după cum o arată numărul din 11 august 1881 al gazetei *Phare de la Loire* (Farul Loarei) – s-au stipulat mai multe condiții: ridicarea unui zid de protecție împotriva apei; lărgirea unui drum local ce făcea legătura cu plaja propriu-zisă; construirea unui hotel, a unui cazinou și a unui bulevard-promenadă. Patru ani mai târziu, în august 1885, cu toate că mare parte dintre lucrările impuse fuseseră realizate, Hendaye nu se transformase în stațiunea de succes mult visată. Iar Societatea de exploatare aproape că rămăsese cu visticieria goală...

Poate era nevoie de o altă viziune, de un nou impuls?! Acesta s-a materializat odată cu

descoperirea zonei de arhitectul peisagist francez Henry Martinet (1867 – 1936). Experiența acumulată în domeniu atât în Franța, unde a fost implicat în realizarea mai multor hoteluri și parcuri în zone de vilegiatură, cât și în străinătate l-a făcut să întrevadă ce uriașă oportunitate ar

reprezenta plaja din Hendaye. Contractele onorate peste hotare și, în special, cei câțiva ani petrecuți în Bulgaria, la solicitarea – pe atunci – prințului suveran Ferdinand (1861 – 1948) de a-i înfrumuseța și moderniza marca majoritate a proprietăților, i-au adus și puterea financiară. După câțiva ani de calcule, în primăvara anului 1906, Martinet a sosit la Hendaye decis să investească atât cât era nevoie pentru a-l transforma într-o adevărată nestemată. A cumpărat de la Societatea civilă imobiliară 410 hectare, practic întreaga suprafață de plajă din zonă.

Conștient de amploarea proiectului unei noi stațiuni, a apelat la ajutorul unui confrate mai tânăr, Edmond Durandau (1878 – 1960), cu care colaborase și mai înainte. Cu o dublă specializare, atât în arte, cât și în arhitectură, Durandau părea alegerea perfectă pentru a crea o stațiune turistică de vis.

Martinet și-a alocat configurarea stradală (pasionat de botanică și renumit pentru realizările sale peisagistice, a decis ca fiecare stradă să primească nume de plante și de flori!) și a gândit un plan de parcelare (410 loturi de

Trenulețul care ducea la plajă

HENDAYE CIUDATUL DESTIN AL UNEI STAȚIUNI TURISTICE

ANA DARIE

Cine nu a auzit de Biarritz – în viziunea multora stațiunea estivală perfectă, unde luxul și somptuozitatea clădirilor sunt completate de peisaje ce îți taie răsuflarea? Cele șase plaje ale cochetului orașel din regiunea franceză a Țării Bascilor atrag anual zeci de mii de turiști. La doar câțiva kilometri mai spre sud, spre San Sebastian, se ascunde însă o altă nestemată: Hendaye, cu a sa plajă de peste 3 km de nisip fin, cea mai întinsă din întreaga zonă bască.

Modelul de succes al Biarritzului, transformat dintr-un orașel de graniță într-o stațiune ce atrăgea elita franceză, odată cu stabilirea reședinței imperiale de vară a Eugeniei și a lui Napoleon al III-lea, începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, avea să îi impulsioneze și pe locuitorii din Hendaye. Încă din primăvara anului 1855, oficialitățile au început să pună în balanță

diferite proiecte, care mai de care mai complicate, implicând construcția unui dig, a unui zid de protecție în zona dunelor, dar, bineînțeles, și hoteluri, băi publice cu apă caldă, o promenadă la malul mării sau un serviciu de omnibus. Pentru toate acestea era nevoie și de crearea unei Societăți de exploatare a plajelor. Dar, pentru câțiva ani buni, în timp ce Biarritzul strălucea, la Hendaye lumea

doar discuta... Lucrurile treceau mai ales din cauză că, pentru a crea plajele mult visate, se impuneau ample lucrări menite a stopa degradarea dunelor de nisip. Căci, în acea perioadă, litoralul de la Hendaye era dominat de dune de nisip foarte înalte, de 5 – 6 m, la picioarele cărora se formaseră ravene adânci, pe unde penetra apa oceanului, furând constant din țărnam.

a fost conștient că trebuia să ridice un hotel cum nimeni nu a mai pomenit. Așa a apărut „Grand Hotel Euskalduna“, un adevărat palat de poveste, cu 125 camere și 75 săli de baie. Inaugurată la 19 septembrie 1911, clădirea, poziționată cu fața spre ocean și magnifica plajă, a fost proiectată să mulțumească și cele mai

rafinaste gusturi. Deschis doar trei luni pe an, cu al său personal numeros și costuri exorbitante, „Euskalduna“ s-a dovedit încă de la început o groapă fără fund pentru bugetul și așa din ce în ce mai redus al lui Martinet.

Însă, convins că planurile sale nu puteau să dea greș, arhitectul peisagist s-a aruncat într-o altă aventură: construirea unui al doilea splendid hotel, „Haizabia“ (sau Haizabia, *haiza*, în limba bascilor, însemnând pietre). De astă dată ideea i-a aparținut prințesei de Faucigny-Trévisse, Marie Léonie (1866 – 1939), care, fascinată de frumusețea locurilor, se hotărâse să se stabilească în Hendaye. Își dorea să își lege numele de un hotel-restaurant de lux. Găsise locul perfect: pe o cornișă, la marginea mării. Însă izbucnirea primei conflagrații mondiale a stopat punerea în aplicare a proiectului.

Până la urmă, „Haizabia“ a fost inaugurat la 28 august 1925 și și-a impresionat vizitatorii. A fost construit într-un stil pe care Martinet l-a dorit sută la sută basc, „pitoresc și pur, totodată“, cu 46 de camere, mobilate și decorate în același ton.

„Grand Hotel Euskalduna“...

Crearea unei plaje private pentru clienții hotelului s-a dovedit o operațiune extrem de dificilă din cauza țărmului stâncos unde era poziționat (care, de altfel, i-a adus și numele!). Dar ceea ce a reprezentat o piedică, pe de o parte, s-a transformat apoi într-un atu, căci tocmai solul tare a permis, câțiva ani mai târziu, construirea unei piscine cu apă din mare. Inițial, după cum a declarat Martinet într-un interviu acordat unei gazete locale, a avut de gând să realizeze mai multe piscine, fiecare având 100 m lungime și cu o lățime ce varia între 24 și 36 m. Până la urmă s-a ajuns la una doar, inaugurată în 1929, mult mai redusă în dimensiuni: 47 m lungime, 41 m lățime, tăiată direct în faleză.

Punctul de atracție l-a reprezentat încă de la început restaurantul. În acele vremuri, a devenit unul dintre cele mai bune

din lume, cu o bucătărie rafinată (coordonată de chef Vigie) și vinuri excelente. Rotiseria și cele două grătare (pește/carne) i-au sporit reputația. Pentru a asigura cel mai proaspăt pește, s-au construit și două bazine – unul în apropierea unui pârâu din zonă (pentru păstrăv somonat, crap sau știucă) și altul la malul mării

(pentru anghile, homari sau crabi). Serile se încheiau cu petreceri dansante, pe ritmuri de jazz, cel mai adesea organizate pe terasa plină de flori, sub lumina unor somptuoase ghirlande electrice.

Unul dintre cele mai așteptate evenimente mondene ale anului, Marcea gală bască, la care invitații trebuia să poarte costume tradiționale, a fost găzduită, în august 1927, de „Haizabia“, petrecerea reprezentând un real succes, în ciuda vremii extrem de capricioase, după cum au relatat gazetele locale. Furtuna ivită din senin, chiar cu o oră înainte de deschidere, i-a forțat pe organizatori să schimbe amplasarea celor peste 350 de mese, de pe terasă în marea sală de mese.

... CAZINOURI ȘI SPECTACOLE DE GALĂ

... și „Haizabia“

Visul lui Martinet începea să prindă contur. Mare parte a elitei franceze, printre cele mai bogate sau mai importante personalități ale epocii, au început să se îndrăgostească de plajele din Hendaye.

aproximativ 1.000 m² scoase la vânzare). Lui Durandau i-a revenit sarcina realizării caselor de vacanță din noul oraș-stațiune.

Încă de la început, Martinet s-a arătat extrem de ferm: dorea să apară un oraș basc contemporan, dar care să nu reproducă la infinit tradiționala fermă, de tip *labourdine*, făcută din argilă amestecată cu paic, bornată cu lemn și cel mai adesea vopsită în maro roșiatic. În plus, a mai cerut ca locuințele să fie poziționate chiar la stradă, pentru ca, în spate, fiecare nou proprietar să poată să își amenajeze o grădină. Durandau trebuia să-și pună semnătura pe o adevărată operă de artă. Așa au apărut vile familiale, bine proporționate, îmbinând, în mod armonios, trăsăturile artei elenistice cu cele tradițional basce.

TOTUL PENTRU CONFORTUL TURIȘTILOR: SERVICIU DE TRANSPORT...

Din 1864 trenul ajunsese să oprească și în Hendaye, dar țărnuțul mării rămânea încă greu accesibil atât de la gară, cât și din orașel. De cele mai multe ori, călătorul era nevoit să urmeze, pe jos sau călare, un drumecag destul de accidentat pentru a ajunge la plajă. Martinet a realizat că aceea situație mai mult alunga, decât atrăgea turiștii. Așa că a decis, până la obținerea unei autorizații de construcție a unei linii de tramvai electric, ca, odată cu deschiderea sezonului estival, în iunie 1906, să

Edmond Durandau

le asigure turiștilor un serviciu provizoriu de transport ceva mai aparte: trenul său cu aburi, menit inițial să care materialele de construcție din gară spre plaje. Doi ani mai târziu, la 17 iulie 1908, după ce a primit toate avizele necesare, a introdus și o linie de tramvai electric, produs de compania Decauville, cunoscut printre locuitorii din Hendaye drept „Chocolatera”. În afara orașului, viteza maximă de deplasare era de 20 km, iar în urbe nu putea să depășească 8 km/h... Se făcea auzit de departe, zgomotul roților pe șine, combinat cu cel al cablurilor electrice ce se frecau de stâlpi, producea o adevărată hărmălaie,

Henry Martinet

ce speria caii proprietarilor din zonă.

Unul dintre cei mai cunoscuți admiratori ai plajelor de la Hendaye, scriitorul Pierre Loti (1850 – 1923), le descoperise încă din decembrie 1891. Pe atunci comandant al canoniciei „Le Javelot”, primise misiunea de a staționa în baza militară La Bidassoa, din apropiere. Avea să revină mereu la Hendaye, atras de frumusețea sălbatică a locurilor, ajungând chiar să își cumpere acolo o locuință, în 1904 (în care și-a găsit, apoi, sfârșitul, la 10 iunie 1923). Când liniștitul orașel s-a transformat, grație proiectelor ambițioase ale lui Martinet, Loti s-a arătat de-a dreptul indignat. Veniseră „invadatorii”! Nu mai exista nici vechiul drumecag spre plajă, altădată „atât de liniștit și de plin de farmec”. În ceea ce privește linia de tramvai, după cum avea să noteze, prin 1912, „nu o voi folosi niciodată”; era de-a dreptul „rușinea întregii epoci”, creată pentru „amuzamentul snobilor vilegiaturiști”!

Și tot pentru confortul turiștilor, Martinet a mai dus o altă bătălie, de astă dată mai puțin obișnuită: contra țânțarilor ce reprezentau un adevărat coșmar

în scriile de vară. Pentru a-i combate, i s-a propus de către specialiști utilizarea unei soluții pe bază de petrol amestecat cu apă. După îndelungi eforturi, abia în 1926 orașul costier avea să scape de nesuferitele insecte.

... HOTELURI DE POVESTE, ...

Pentru a concura cu luxosul Biarritz, Martinet

SCHELETON UN SPORT DE IARNĂ FĂRĂ NICIO UTILITATE?!

Știm că sporturile de iarnă se pot despărți în două mari categorii: cele care se practică pe gheață și cele care au nevoie de un strat gros de zăpadă ce s-a așezat pe pământ.

Un concurent la Olimpiada de iarnă din 1948

Un sport care continuă și azi

Toată lumea știe despre patinajul pe gheață, dar și despre așa-numitul *yachting pe gheață*, care implică patinarea unui yacht pe gheață – dar suntem de acord că acestea nu se pot practica în țara noastră. Ele au nevoie de spații deschise, precum sunt cele din Canada. Deci nu vom vorbi decât despre sporturile care se practică pe zăpadă.

Numeroase și impresionante fotografii au popularizat *ski-ul*, acele lungi patine de lemn, folosite cu atât succes de vânători pe munte.

Aceste instrumente de coborâre au fost în mod considerabil perfecționate în ultimii ani. Dar nu toate sunt originare din Alpi, așa cum s-a crezut multă vreme.

Micii iubitori de munte elvețieni care se distrau creând așa numitul *ferron* (două patine legate între ele prin câteva scânduri) au creat, fără îndoială, astfel, un fel de strămoș al saniei. A urmat modelul Davos [sanie cu coarne – *n. red.*], care a fost un *ferron* ceva mai perfecționat [...]

Skeletonul din oțel reprezintă o carcasă de metal, lungă și subțire, pentru o singură persoană, așezată pe două patine de oțel. Omul se culcă în interior pe burtă, pe o pernuță, cu capul în față, aproape de solul cu zăpadă, cu mâinile zdravăn prinse de laterale. El conduce cu picioarele, dotate cu pinteni de oțel care servesc pentru a frâna (foarte rar aceasta se face și cu ajutorul mâinilor) și astfel coboară, rapid ca un bolid, pe lungă pistă albă.

Mașinăria are 1,3 m lungime. Este una dintre cele

mai apreciate de sportivi. Senzațiile pe care le trăiești practicând *skeleton-ul* sunt puternice și de-a dreptul brutale. Este vorba despre viteză, acel tip de viteză vertiginoasă, totodată plină de euforie, dar și de teamă. În mod obișnuit, pista este construită într-o asemenea manieră și formă, încât sportivul nu trebuie să se preocupe de direcție. Destul de rar apar probleme, dar trebuie să îți păstrezi sângele rece și să te ții bine, căci contactele sunt dure și accidentările cel mai adesea sunt grave. Pentru a se proteja, sportivul poartă o cască asemănătoare celei de aviator sau alergător de fond. Coatele și genunchii sunt acoperiți cu material matlasat. De asemenea, trebuie să poarte mănuși groase, căptușite. La sosire, este aruncat într-un morman de zăpadă, dar, înainte, trebuie să aibă grijă și să reducă simțitor viteza mașinăriei sale.

Din păcate, *skeletonul*, ca și sania sau bobul, nu pot avea nicio utilitate practică. E adevărat, îți conferă o mare abilitate fizică, este amuzant, dar nu putem să profităm altfel de beneficiile lui. Și e atât de diferit de *ski*, sportul atât de simplu, de util, de comod.

Este adevărat că un sport care cere sânge rece, abordare inteligentă, decizie rapidă și, bineînțeles, curaj nu trebuie să îi fie cuiva indiferent, căci el întărește caracterele, conferă suplețe corpului și încredere în sine celui care îl practică.

(Tout Bucharest: Almanach du high-life, Imprimeria „Independența”, București, 1914)

Pentru distracția lor, arhitectul peisagist a gândit atât construcția unui Cazinou Internațional, cât și aducerea în noua stațiune a celor mai apreciate spectacole de operă sau de balet. Cele mai cunoscute orchestre din țară au fost invitate să dea reprezentații la cele două hoteluri „Euskalduna” și „Haizabia”, și tot acolo au fost organizate constant, în colaborare cu oficialitățile locale, gale de caritate: pentru susținerea mutilaților de război, pentru redresarea francului...

A fost deschis și un parc dedicat sporturilor, incluzând terenuri de tenis și de fotbal. De asemenea, a fost inaugurat și un teren de golf. Unul dintre cazinouri a fost lărgit, pentru a putea adăposti și o sală de dans, ce a devenit rapid extrem de populară printre vilegiatariști.

Pentru a atrage și publicul larg, inclusiv populația locală, numai într-un singur an, 1926, s-au organizat și alte evenimente, precum un concurs de mașini decorate cu flori, o bătaie cu flori, o cursă de ciclism și chiar una de automobile, traseul sinuos de pe lângă falcă dovindându-se perfect pentru o astfel de competiție.

Poate în „ideea de a vinde un strop de exotism basc vilegiatariștilor” (după cum nota un jurnalist de la *El Bidassoa*, în numărul din 1 august 1926), Hendaye a găzduit și numeroase partide de pelotă bască – unul dintre cele mai rapide jocuri cu mingea din lume, foarte îndrăgit de basci, asemănător jocului de squash.

Adolf Hitler, gazdă pentru Franco la Hendaye

CÂND VISUL SE DESTRAMĂ...

La 12 august 1928, la un dincu de gală la „Haizabia”, Martinet poza pentru presa locală, amfitrion fericit. Nimic nu prevestea dezastrul de peste câteva luni.

Marele crah financiar din 1929 a reprezentat lovitura fatală. Arhitectul deja investise prea mult în proiectul Hendaye, iar resursele financiare se epuizaseră văzând cu ochii. A pierdut tot și, până la urmă, a fost obligat, în 1932, să își declare falimentul. Patru ani mai târziu, la 3 ianuarie 1936, s-a stins din viață, ruinat și în mizerie, în locuința sa din Paris. Mult iubitul Hendaye se transforma dintr-o stațiune de

lux într-un adăpost pentru spaniolii înstăriți, refugiați din cauza Războiului civil (1936 – 1939), și apoi în teatru de război, în special din cauza luptelor pentru capturarea Irunului, oraș aflat la doar câțiva kilometri depărtare, în Spania vecină. Un bătrân locuitor, Henri Boucic, își amintește, într-un interviu acordat unei publicații locale, că unii dintre localnici, în special cei care locuiau în zona portului Bidassoa, și-au închiriat, pe bani mulți, balcoanele turiștilor dormici de senzații tari, care puteau urmări, cu sufletul la gură, mersul ostilităților. Hendaye rămânea o atracție, dar de alt gen...

La 23 octombrie 1940, tot acolo, cancelarul Germaniei, Adolf Hitler, a încercat să îl convingă pe noul conducător al Spaniei, Francisco Franco (*Magazin istoric*, nr. 8 – 9/1994) să se alăture forțelor Axei în cea de-a doua conflagrație mondială. Dar fără succes...

Încetul cu încetul, odată cu vremea turismului de masă, luxul de altădată s-a prăfuit. Pe locul grandiosului „Grand Hotel Euskalduna” astăzi îmbie turiștii un camping uriaș, dotat cu un parc acvatic și o livadă cu numeroase soiuri de pomi fructiferi.

La scurtă vreme după terminarea celui de Al Doilea Război Mondial, hotelul-restaurant „Haizabia” a fost achiziționat de SNCF, una dintre cele mai importante întreprinderi publice din Franța, compania care se ocupă de transportul feroviar de călători și marfă, și transformat în tabără de copii. ■

Winston Churchill și soția, Clementine, pe plaja Hendaye

POTRIVNICIILE EXILULUI

Publicăm de data aceasta două scrisori tot din fondul Constantin Vișoianu, păstrat la Arhivele Hoover Institution on War, Revolution and Peace. Ca de obicei, mulțumim doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru posibilitatea de a le publica.

Comitetul Național Român fusese constituit în S.U.A., în aprilie 1949, ca secție românească a Adunării Națiunilor Europene Captive (forul general al tuturor Comitetelor Naționale din exil, cu sediul la Washington, care la rândul său avea ca for tutelar National Committee for a Free Europe, cel care a creat și postul de radio Europa Liberă). În timp, sprijinul material oferit de autoritățile americane s-a redus substanțial, ceea ce a contribuit la încetarea activității sale.

Sire,

Domnul general G. Petre-Lazăr ne aduce la cunoștință că Majestatea Voastră a binevoit să accepte demisia Comitetului Național Român. Mulțumim respectuos Majestății Voastre pentru înalta încredere acordată Comitetului Național în lunga sa activitate, la care, împreună cu toți colegii mei din Comitetul Național am căutat să răspundem, închinându-ne toate puterile țării și regelui ei.

Sire,

Domnul general C. Petre-Lazăr ne comunică dorința Majestății Voastre de a primi, din partea Comitetului, propuneri de persoane în vederea constituirii unui nou Comitet. Pentru funcțiunea de președinte al unui nou Comitet Național am onoarea să recomand, pe lângă doi colegi ai mei, domnii inginer Alexandru Bunesco și profesor Virgil Veniamin, pe domnul Brutus Coste, profesor la Universitatea Fairley Dickinson din Statele Unite, fost membru al corpului diplomatic român, fost secretar general al Adunării Națiunilor Europene Captive, și pe domnul George Ciorănescu, membru în Consiliul de Direcție al Fundației Regale „Carol I”, scriitor. Ambii au dobândit o cetățenie străină. Alegerea însă a membrilor noului Comitet cade în sarcina și este prerogativa persoanei pe care Majestatea Voastră o va însărcina cu formarea noului Comitet.

Sire,

Domnul general C. Petre-Lazăr ne comunică, de asemenea, că Majestatea Voastră mă însărcinează de a gira conducerea Comitetului Național Român până la formarea unui nou Comitet Național. Durata

unui Comitet provizoriu nu trebuie însă prelungită prea mult, fiindcă nu este în interesul cauzei noastre naționale și fiindcă ar contribui la tulburarea spiritelor printre exilați și la acțiuni regretabile. De aceea, voi accepta să girez conducerea Comitetului demisionar pe termen de trei luni, timp suficient pentru constituirea unui nou Comitet. Sediul Comitetului Național poate fi oriunde. Este de dorit însă să fie în Statele Unite, adică pe teritoriul celei mai importante mari puteri și unde se află sediul Adunării Națiunilor Europene Captive și unde comitetele naționale se bucură de bune relații cu Departamentul de Stat și cu mulți membri ai Congresului.

Sunt, Sire, al Majestății Voastre,
cu adânc respect, prea supus
și prea plecat servitor,
Constantin Vișoianu

New York, 5 septembrie 1975

Sire,

Termenul de trei luni în care am acceptat să giram treburile Comitetului demisionar a expirat. De la Majestatea Voastră nu am primit nicio știre. De aceea, aducem la înalta cunoștință a Majestății Voastre că funcțiunile acestui Comitet vor înceta pe ziua de 15 septembrie 1975 și rugăm încă o dată, respectuos și foarte stăruitor, pe Majestatea Voastră să binevoiască a proceda la formarea cât mai grabnică a unui nou Comitet Național, care să continue a apăra interesele și a exprima în lume aspirațiile poporului român.

Sunt, Sire, al Majestății Voastre
prea supus și prea plecat servitor,
C. Vișoianu

IN MEMORIAM

PROFESOR UNIVERSITAR EMERIT MIHAI RETEGAN (17 AUGUST 1950 – 5 NOIEMBRIE 2021)

În seara zilei de 5 noiembrie 2021, inima lui Mihai Retegan, colegul și prietenul meu, a încetat să mai bată. Prea devreme această despărțire de un profesionist de clasă, subtil scrutaător al istoriei românești contemporane și al relațiilor internaționale din secolul al XX-lea, de un cadru didactic respectat și iubit de studenți pentru curajul deschiderilor sale în studierea conexiunii evenimentelor, un Om cu un umor echilibrat asupra trecătoarelor clipe ale cărărilor străbătute.

Dumitru Preda (stânga) și Mihai Retegan

Am fost alături începând cu toamna anului 1970, când am pășit împreună pe treptele Facultății de Istorie din Universitatea București, apoi din 1974, vreme de 20 de ani, la Centrul (Institutul) de istorie și teorie militară, intrând amândoi în 1985 la doctorat în aceeași citadelă universitară. Am colaborat la unele proiecte (precum 1968 Primăvara de la Praga, el cu un sintetic volum, tradus și în cehă, eu cu un amplu volum din seria de Documente diplomatice – Eveniment) și uneori am călătorit împreună construind punți de legătură cu confrăți de-ai noștri din Grecia, Franța sau participând la mari reuniuni internaționale, precum la cel de-al XIX-lea Congres internațional de științe istorice de la Oslo, 2000. Ulterior, drumurile mele în misiuni îndelungate peste hotare nu ne-au împiedicat să păstrăm o legătură permanentă, să ne împărtășim gânduri și obiective în plan profesional, dar și să vorbim despre copii și familie. Atunci când s-a ivit ocazia am tălăfăruit la o ceașcă de cafea sau un prânz, încărcat de amintiri și de noi proiecte. Printre acestea și reaşezarea pe noi baze a Comisiei Române de Istorie a Relațiilor Internaționale, în vederea unei prezențe active

la conferințele și în schimburile internaționale. Ultimul dintre acestea a fost referitor la editarea, într-o formă adăugită, a volumului 1989. *Principiul dominoului. Prăbușirea regimurilor comuniste europene* (Editura RAO) – din aceeași serie Eveniment –, lansat la Târgul de carte „Gau-deamus” din noiembrie 2019 și apoi la Fundația Europeană Titulescu – o premică în istoriografia națională și internațională.

Plecarea fizică dintre noi a uncia dintre personalitățile științei istorice românești contemporane, dotată cu har în scris și în comunicarea cu publicul și care avea încă multe de spus în domeniul său de referință, ne-a surprins și îndurerat adânc, lăsând un gol pe care îl vom resimți, ca Om și Prieten, ca Profesor și Specialist.

De aceea, în aceste momente de grea încercare pentru familia sa, ne exprimăm solidaritatea și credința că figura luminoasă a Profesorului va fi păstrată și cinstită de noi toți – colegi, studenți și prieteni – și îl rugăm pe bunul Dumnezeu să-l odihnească binecemerit.

Dumitru PREDA

DIALOG CU CITITORII

**Urăm tuturor cititorilor, colaboratorilor și colegilor tipografi
un An Nou cu bucurii și sănătate! La Mulți Ani!**

ISTORIA ÎN FAMILIE

Domnul ION-OCTAVIAN BĂNICĂ, din com. Boteni-Muscel, jud. Argeș, ne scrie: Sunt un veteran cititor al *Magazin istoric*. Tatăl meu cumpăra revista sufletelor noastre însetate de adevăr, s-a și abonat între 1969 – 1998. Am donat colecția Liceului „Iulia Zamfirescu” din Mioveni, jud. Argeș.

În familia noastră, „s-a mâncat istoric”. Bunicul meu, notar de 42 de ani în sat, a fost coleg de clasă la liceul internat Academia Mihăileană din Iași cu savantul Nicolae Iorga. Venit de trei ori în vizită la Boteni, i-a dăruit mai multe cărți: *Cercetări istorice* de A.D. Xenopol, *Dacia preistorică* de N. Densușianu, *Getica* lui V. Pârvan, *Opera politică* de M. Eminescu.

Ca nepot, am avut prilejul să mă împărtășesc și eu din ale sale. Poate cumva, cu ceva, s-a revărsat și prin mine. „Un popor fără istorie este ca un copac fără rădăcini”. „Un popor se ridică prin cultură și credință, supraviețuiește prin

sănătate, intră în eternitate prin valorile spirituale ridicate din sânul său”. Cu stimă și respect, tot înainte!

IMPORTANȚA DUNĂRII

Domnul ANGEL PROOROCU, din București, ne transmite: Apreciez foarte mult articolul din revista dumneavoastră „1898 – 1914. Navigația pe Dunărea de Jos” din numărul 8/2021, deoarece austriecii, dar cu precădere germanii au fost extraordinari în aplicarea cercetărilor lor în diferite domenii. Astăzi, când se tot vorbește despre mediu, ar fi demn de investit în studiul imensului tezaur științific aflat și la noi datorită poziției noastre la capătul Dunării. Și în vremea lui Napoleon s-a apreciat importanța strategică, economică etc. a fluviului, atâta timp cât navigația a fost cea mai sigură și ieftină modalitate de transport.

În jurul anului 1850, interesul comun a reunit state europene și nu numai. Este demn de remarcat

că prin ample lucrări s-a ajuns să se poată naviga de la Sulina la Rotterdam, unde strategic a fost construit cel mai mare siloz al vremii. Rulajul cerealelor aici a sporit incredibil capacitatea de asigurare cu hrană a vestului Europei. Momentul declanșării interesului a fost criza alimentară prin care treceau Imperiul Britanic și alte state occidentale.

URĂRI DE BINE

Domnul NICOLAE ION-NESCU, din Vaslui, jud. Vaslui: Vă doresc sănătate și succese editoriale revistei semicentenare care mi-a sădit dragostea pentru muza Clio încă din liceu. Să auzim de bine! Doamne ajută!

Doamna RUXANDRA POPESCU, din Timișoara, jud. Timiș, ne scrie: Citesc din copilărie revista *Magazin istoric*, pe care o prețuiesc pentru că mi-a permis să descopăr mai bine istoria neamului nostru și a lumii. Să aveți parte în continuare de mult spor și de sănătate!

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356. Abonamentul se poate realiza și online, pe website-ul Poștei Române: <https://www.posta-romana.ro/abonamente-presa/magazin-istoric-328.html>

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărcineanu, nr. 1–3, etajul 3, camerele 11–14, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea online a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autori și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești. Toate materialele trimise sau predate redacției nu se returnează.

ROMÂNIA MARE – REGII ȘI PRIM-MINIȘTRII (1918 – 1940)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1															
2															
3															
4															
5															
6															
7															
8															
9															
10															
11															
12															
13															
14															
15															

ORIZONTAL: 1) Priceput – Gheorghe..., a condus patru guverne liberale consecutive (4 ianuarie 1934 – 28 decembrie 1937) și două ale Frontului Renașterii Naționale (24 noiembrie 1939 – 3 iulie 1940) – Ține. 2) Octavian..., poet ultranaționalist, membru al Partidului Național Creștin, prim-ministru între 28 decembrie 1937 și 11 februarie 1938 – La nivel! – Dumnezeu pe scurt – Albitor. 3) Armand..., conducător al unui guvern al Frontului Renașterii Naționale (7 martie – 21 septembrie 1939), ce piere asasinat de legionari – Loc de muncă. 4) Sere! – Gâlceavă – Luptă cu tauri. 5) Zahăr (reg.) – În Nepal! – Cântec popular portughez. 6) Gheorghe..., militar veteran al Primului Război Mondial, prim-ministru vreme de șapte zile între 21 și 28 septembrie 1939, arestat în timpul conducerii lui Ion Antonescu și asasinat de legionari – În ataș! 7) Din loc în loc – Accident vascular cerebral (abr.) – Glas – Nota trei. 8) Pe internet – Neamuri – Iuliu..., lider țărănist, prim-ministru în trei rânduri (10 noiembrie 1928 – 7 iunie 1930; 13 iunie – 10 octombrie 1930; 20 octombrie 1932 – 13 ianuarie 1933) și deținut politic sub comunism. 9) Bani muzicali – Din salut! – A povesti. 10) În timp! – Take..., conservator-democrat, diplomat marcant în perioada

negocierilor de pace de la finalul Primului Război Mondial și prim-ministru între 17 decembrie 1921 – 19 ianuarie 1922. 11) De neatins – Sortiment de carne – Extras din lapte. 12) Exclamație – Zeghe! – Miron..., primul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române și prim-ministru independent (11 februarie 1938 – 6 martie 1939). 13) Arthur..., militar și prim-ministru liberal (1 octombrie – 9 decembrie 1919), în timpul căruia au avut loc primele alegeri universale din România – 3, 14 – Seve! 14) Răcitură (reg.) – Ion Gheorghe..., prim-ministru liberal (14 noiembrie – 30 decembrie 1933), ucis de legionari. 15) Constantin..., scriitor urmaș al unei familii boierești din Oltenia, conduce un guvern între 28 septembrie și 23 noiembrie 1939 în calitate de membru al Frontului Renașterii Naționale

VERTICAL: 1) Într-o saga! – Barbu..., prim ministru independent (4 – 20 iunie 1927), exilat în anii '30, iar apoi dorit din nou în funcție la finalul celui de Al Doilea Război Mondial înainte să fie impus Guvernul Petru Groza – Cumplit. 2) Tatăl unui mire – Articol posesiv – Rege minor după moartea bunicului său (20 iulie 1927 – 8 iunie 1930) și major după înlăturarea tatălui său (6 septembrie 1940 – 30 decembrie 1947), printre pușinii șefi de stat din timpul celui de Al Doilea Război Mondial ce a apucat secolul al XXI-lea. 3) În ogaș! – Rege cu o domnie controversată (8 iunie 1930 – 6 septembrie 1940), ce renunțase inițial la calitatea de prinț moștenitor, însă preia șefia statului în timpul regenței fiului său – Uneori se încurcă. 4) Argăsitor – Ion..., membru al Frontului Renașterii Naționale, ultimul prim-ministru (4 iulie – 4 septembrie 1940) înaintea aducerii la putere a lui Ion Antonescu, care îl învinuiește și îl arestează temporar pentru cedarea nordului Transilvaniei. 5) Nicolae..., istoric și prim-ministru naționalist-democrat (19 aprilie 1931 – 6 iunie 1932), al cărui mandat a fost marcat de criza economică și de tensiuni politice – Ceas. 6) Noroi (reg.) – În Israel – Gazetă. 7) Alexandru..., general veteran erou al Primului Război Mondial, prim-ministru în trei rânduri (9 februarie – 15 martie 1918; 19 martie 1920 – 18 decembrie 1921; 30 martie 1926 – 4 iunie 1927) și fondator al propriului partid, Partidul Poporului – Muzicali. 8) Tratare anvelopă – În port – Scăpat din potop. 9) Constantin..., prim-ministru liberal interimar (29 decembrie 1933 – 3 ianuarie 1934) după asasinarea predecesorului său. 10) Marmură falsă – Oraș antic sumerian – Stălp la ușă – Primă notă. 11) Indică asociere – Din cofă! – Posed – Film scurt. 12) Numele unei importante „dinastii” de la conducerea Partidului Național Liberal, din care au fost prim-miniștri ai României în repetate rânduri două generații de frați în perioadele antebelice și interbelice – Sindrom imunodeficitar. 13) Alexandru..., important susținător al drepturilor românilor transilvăneni în perioada antebelică și prim-ministru național-român (1 decembrie 1919 – 12 martie 1920) și țărănist (6 iunie – 19 octombrie 1932; 14 ianuarie – 13 noiembrie 1933) – Ține – Vechiul Do – Pe Lună! 14) Porecla în familie a regelui în timpul domniei căruia (10 octombrie 1914 – 20 iulie 1927) s-a înfăptuit Marea Unire – Gheorghe..., prim-ministru țărănist (7 – 12 iunie 1930; 10 octombrie 1930 – 17 aprilie 1931) ce a ajutat la organizarea înscăunării unui nou rege în 1930. 15) Corabie biblică – Vas pentru pisare – De servit

Dicționar: TUCAR, FADO, AITURA, TINA, UR

Ioan SONEA

Cum arăta viitorul automobilului la începutul secolului XX	– Macovei P.	1(646)	80
Clavecinul reginei Elisabeta a României	– Manoliu L.	4(649)	71
Gara de Nord	– Nicolae V. -A.	1(646)	57
Splendoarea României moderne și dinastia artiștilor Storck	– Olariu E.	10(655)	19
		11(656)	71
Tudor Vladimirescu. Familia, copilăria și casa memorială	– Pătrașcu D.V.	2(647)	17
Principele Carol și principesa Elisabeta. Chipuri brodate	– Popescu A.	12(657)	32
O bancă românească la Londra în secolul XIX	– Rădoi M., Tănase Al. M.	2(647)	37
Spionaj, propagandă și trădare pe frontul Siretului inferior	– Sachelarie C.	5(650)	47
Tezaurul României la Moscova. Argumente din arhivele ruse	– Schipor I.	1(646)	10
		2(647)	54
Primul Război Mondial văzut prin ochii femeilor din mediul rural	– Sircuța Cr.	4(649)	30
Un oraș într-o poveste. Carantina	– Stăncescu S.A.	10(655)	92
Vizita prințului moștenitor al Austro-Ungariei în România	– Șoroagă C.	10(655)	49
Scheleton. Un sport de iarnă fără nicio utilitate?!	–	12(657)	86

Contemporană

Preoți militari în campania armatei române din Ungaria	– Abrudan M. -Gh.	12(657)	47
Romulus Roman și operațiunea „Neptun“	– Birău Gh.	1(646)	14
		2(647)	59
Preliminariile ultimatumului sovietic din 26 iunie 1940.			
Noi aspecte	– Buga V.	9(654)	18
Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț	– Buzău R. -G.	12(657)	76
Un document pentru nepoți și adevăr	– Chefani-Pătrașcu St.	10(655)	42
Băile Herculane	– Cilibia C.	4(649)	48
De ce a întârziat Italia ratificarea Tratatului Basarabiei	– Corlăteanu-Granciuc S.	3(648)	10
		4(649)	66
O carte de care era nevoie	– D.M.	3(648)	32
George Potra. Trei decenii de neuitare	– Dolghin Fl.	1(646)	75
Istoria prin joc	– Gârmaș G.	9(654)	63
Capacitatea combativă a armatei române la 22 iunie 1941	– Giurcă I.	6(651)	9
		7(652)	37
Un american cu afecțiune pentru români	– Ieronim I.	2(647)	10
Sorin Bottez: „Dumnezeu m-a ajutat să nu cedez“	– Iliesiu S.	8(653)	9
Soldați la expoziție	– Ionescu A. -S.	1(646)	55
Amintirile unui caricaturist	– Ionescu S.; Ionescu A. -S.	9(654)	33
		10(655)	33
De ce s-a risipit România Mare?	– Ionescu M.E.	2(647)	22
		3(648)	33
		4(649)	33
		5(650)	33
		6(651)	18
		7(652)	33
		8(653)	13
Kurt Hielscher un artist fotograf în România	– Latham E.H.Jr.	9(654)	28
		10(655)	23
Convenția militară româno-polonă	– Mareș N.	4(649)	5
De acum, știm ce s-a întâmplat cu aurul B.N.R.			
evacuat la Moscova	– Matei D.	7(652)	88
Addenda et corrigenda	– Mihail Z.	9(654)	74
Seringa cu metafore otrăvite	– Mihailide M.	4(649)	10
Datorie filială împlinită	– Mihailide M.	10(655)	61
Viaductul feroviar Caracău.			
Poarta de legătură a Moldovei cu Transilvania	– Nicolae V. -A.	10(655)	58
Diplomatul Achil Barcianu	– Nițulescu C.	4(649)	50
Diplomați români în atenția Securității (1964 – 1978)	– Nițulescu C.	9(654)	13
		10(655)	54
		11(656)	84
Un avion românesc IL-18 aterizează forțat în Cipru	– Opreș P.	7(652)	60
Controverse româno-americane în jurul colecției Orghidan	– Otu P.	3(648)	24
O afacere de onoare:			
Istrate Micescu vs N. Iorga și Constantin Argetoianu	– Otu P.	7(652)	51
Colecția Maria și dr. George Severeanu	– Pîrvulescu D.	8(653)	33
Nicolae Iorga ultimul polihistor al culturii românești	– Pop I. -A.	6(651)	5
		7(652)	5
		8(653)	5
Relații diplomatice România-Vatican. O sută de ani	– Preda D.	1(646)	19
Relațiile București - Moscova văzute de la Washington	– Preda D.	5(650)	5
		6(651)	46
Două momente semnificative în relațiile româno-americane	– Preda D.	11(656)	5
		12(657)	9

SUMARUL SUMARELOR, 2021

Istoria României

Veche

Falx dacica, între mit și realitate	– Borangic C.	4(649)	15
Capetele stilizate de bovidae din săpăturile de la Turdaș	– Luca S.A.	5(650)	76
„Brâncuși” înainte de Brâncuși	– Luca S.A.	2(647)	42
Două arme emblematice: un falx dacic și un gladius roman într-un context neobișnuit	– Pinter Z. -K.	6(651)	32
		9(654)	37

Medie

Mănăstirea Plumbuita	– Caranica M.	6(651)	63
„Să fie ținut în turn cât are a plăti”	– Chelcu C.	4(649)	38
Canibalismul în Transilvania	– Feher A.	11(656)	88
Corpus Draculianum	– Konst U.	8(653)	66
Execuția prizonierilor de război moldoveni la Pârâul Alb, în 1476	– Mirea A.	8(653)	27
O veche matrice sigilară a Mănăstirii Cozia	– Mureșan A., Szemkovics L. -Șt.	3(648)	84
Iarmarocul anual de la Câmpulung în Evul Mediu	– Neagoe Cl.	3(648)	52
Pe urmele lui Neacșu din Câmpulung	– Neagoe Cl., Zaharia N.	6(651)	27
Hunedoreștii între legendă și adevăr istoric	– Pop I. -A.	3(648)	5
Dacia medievală și regele ei	– Pop I. -A.	9(654)	5
Sibiu. Povestea unui oraș transilvan	– Pop R.C.	5(650)	29
O fereastră spre Evul Mediu românesc.			
Complexul arhitectural Brebu	– Radu R.	3(648)	37
Viața unei doamne din Țara Românească. Maria Sturza Ghica	– Solcan Ș.	1(646)	60
Măreția și decăderea unei mănăstiri medievale.			
Abazia cisterciană de la Igrăș	– Tănase D.	12(657)	28
Povestea mormintelor din fosta biserică a Mănăstirii Cătălui	– Trohani G.	11(656)	66
De strajă pe Valea Oltului. Turnul Spart	– Urduzia Cl.	2(647)	49

Modernă

Revoluția de la 1821 între social și național	– Bolovan I.	2(647)	12
Primul pavilion din grădina publică din Alexandria	– Chefani-Pătrășcu St.	1(646)	41
România merită sprijinul britanic	– Chisacof Brad L.	1(646)	46
Un artist francez la curtea domnitorului Gheorghe Bibescu	– Cojocaru D.	6(651)	42
Ovid Țopa, un luptător bucovinean pentru identitatea românească	– Cornea L.	3(648)	15
Cu speranța României Mari în suflet	– Cornea L.	12(657)	42
Savori răcoroase din vremuri de altădată	– Darie A.	8(653)	77
Regele Carol I la Varșovia	– Dubicki A.	6(651)	38
Ioan Bianu ctitor al Bibliotecii Academiei Române	– Dumitrescu G.	11(656)	33
Pe vremuri oamenii își trimiteau scrisori	– Filitti G.	1(646)	66
		3(648)	66
		5(650)	66
		9(654)	45
		11(656)	75
Tudor Vladimirescu și Eteria	– Filitti G.	7(652)	9
		8(653)	37
Răscoala țărănească de la Săbăoani	– Grumuș S.	8(653)	47
După doi ani, din nou sub drapel	– Ionescu A. -S.	11(656)	28
Viziratul la români	– Ionescu M. E.	12(657)	5
„Carolus Primus” Odissea unei nave	– Iosipescu S.	1(646)	29
		2(647)	66
1821. O mărturie de familie	– Iosipescu S.	7(652)	14
Napoleon Bonaparte și Principatele Române	– Iosipescu S.	5(650)	15
		6(651)	56
Theodor Pâslaru. Însemnări din război	– Lazăr T.D., Pâslaru T.	10(655)	45
		11(656)	57
		12(657)	52
Cerșetorii bucureșteni de la 1832 la 1849	– Livadă-Cadeschi L.	5(650)	51

Miniaturi istorice cu pisici	- Petrescu V.	1(646)	88
Turismul în lumea romană	- Ryan G.	2(647)	30
Steaua de la Betleem	- Stavinschi M.	12(657)	14
Oglinzile de plumb din Antichitatea romană	- Streinu A.	3(648)	76
Heracle, eroul mitic devenit constelație	- Tudor D.	11(656)	60

Medie

Nobila Nahua Chimalmaltzin	- Anthony J.	7(652)	19
Călăii Evului Mediu european	- Botiș I.	10(655)	70
Henric al VIII-lea. Un rege cu mai multe fețe	- Daric A.	10(655)	37
Iubiți excomunicați de Papă	- Dolghin F.	4(649)	59
Societatea secretă Sande și masca Sowo	- Ghindă L. -Fl.	8(653)	87
Mituri demolate. Maria I Tudor a Angliei	- Mihalcea D.	3(648)	86
Împăratul Heraclius în surse musulmane timpurii	- Oprea A.	1(646)	85
Ninja. De la origini nedesluite la isprăvi fantastice	- Oprea A.	6(651)	88
Henric IV la Canossa	- Rusu C.	1(646)	76

Modernă

Războaiele balcanice și schimbarea ideilor politice otomane	- Bayçifçi B.C.	4(649)	25
Sculpturile Parthenonului și elginismul	- Bistreanu I.	5(650)	10
Rani Laxmibai	- Bistreanu I.	8(653)	82
Lola Montez	- Daric A.	2(647)	76
Hendaye. Ciudatul destin al unei stațiuni turistice	- Daric A.	12(657)	81
O dinastie și un magazin: Eliseev	- Dolghin F.	6(651)	51
Franțuzoaice în Marele Război	- Dolghin F.	7(652)	71
Camille și Lucile Desmoulins	- Dolghin F.	10(655)	66
Asasinarea familiei țarului. Mituri spulberate	- Dolghin F.	11(656)	24
Din mica istorie a epidemiilor	- Dolghin F.	12(657)	56
Negutătorul de măști	- Mihailide M.	7(652)	66
Loc „de veci” e doar o metaforă	- Mihailide M.	9(654)	49
Cine și de ce a cenzurat „Tartuffe”?	- Mihailide M.	11(656)	52
Căcanuri istorice cu și despre favorite	- Mihailide M.	12(657)	71
Roata Ferris, spiritul american și parcurile de distracții	- Mihalcea D.	2(647)	89
Și eroii se frâng, câteodată...	- Mihalcea D.	5(650)	20
Un scriitor și un erou de legendă: Walter Scott și Rob Roy	- Mihalcea D.	8(653)	22
Din trecutul piscinelor	- Mihalcea D.	9(654)	76
Nicio barieră nu a putut-o opri pe Amelia...	- Mihalcea D.	10(655)	79
Cucerirea cetății Erzurum	- Morar B.	9(654)	58
Pușkin și revoluția greacă din 1821	- Patelakis A.	12(657)	38
Anul Napoleon și valahii din armata imperială	- Silvan A. -S.	6(651)	60
Fierturile cu pește de altădată	- Stănescu-Stanciu T.	2(647)	84
Ludovic al XVI-lea regele care a decis să se vaccineze	- Stănescu-Stanciu T.	3(648)	29
Absintul o licoare halucinogenă?	- Stănescu-Stanciu T.	4(649)	86
Aventuri culinare cu Charles Dickens	- Stănescu-Stanciu T.	5(650)	85
Legende americane	- Stănescu-Stanciu T.	7(652)	47
Cumătra vulpe. Istorii, legende, cutume, fapte	- Stănescu-Stanciu T.	8(653)	58
Paris: Cinci luni de teroare	- Stănescu-Stanciu T.	10(655)	84
Două meniuri de Crăciun în Parisul asediat și la Savoy	- Stănescu-Stanciu T.	12(657)	22
1898 - 1914. Navigația pe Dunărea de Jos	- Tinku-Szathmáry B., Szigmond G.	8(653)	42

Contemporană

Muntenegru între Rusia și Occident	- Andrei I.G.	2(647)	45
		3(648)	57
		4(649)	74
		5(650)	71
Visul lui Josip Broz Tito. Iugoslavia Mare	- Andrei I.G.	10(655)	14
		11(656)	9
Transmisioniștii navajo	- Ashmore M.	3(648)	61
George Blake idealist sau trădător	- Bistreanu I.	3(648)	42
		4(649)	54
Afganistan cimitirul imperiilor	- Bistreanu I.	10(655)	5
		11(656)	43
Germania între disperare și speranță	- Boyd J.	11(656)	19

Profesor universitar emerit Mihai Retegan
(17 august 1950 – 5 noiembrie 2021)
A fost odată ca niciodată

– Preda D.	12(657)	87
– Roșu G.	2(647)	74
	4(649)	85
– Ișfănoni D.,	6(651)	33
Roșu G.	8(653)	53
	10(655)	89
	12(657)	26
– Scumpieru I.	6(651)	71
– Spănu A.	9(654)	53

UM 0110 între mit și realitate

– Stan M.	6(651)	22
	7(652)	28
– Stan-Țurcanu N.	1(646)	84
– Șerban N.	10(655)	28
– Ștefan C.	5(650)	24
	6(651)	74
	7(652)	79
	8(653)	17

Ion Bulci (1941 – 2020)
Belgieni pentru salvarea satelor românești
Manoilescu și Mussolini. Opt întâlniri în 14 ani

– Ștefan M.	2(647)	63
– Tănase Al. M.	6(651)	66
– Togan G.	7(652)	90
– Trașcă O.	6(651)	14
	7(652)	42

Ioan Scurtu la 80 de ani
Nașterea sectorului bancar în Republica Moldova. Primul deceniu
Secretele turnului trompeților din Mediaș
Armata română în evaluarea Misiunii Militare Germane în România

– Varia R.	9(654)	10
– Vasile L.	7(652)	56
– Vasileanu M.	1(646)	71
– Vasileanu M.	2(647)	70
– Vasileanu M.	3(648)	80
– Vasileanu M.	4(649)	79
– Vasileanu M.	5(650)	81
– Vasileanu M.	6(651)	84
– Vasileanu M.	7(652)	84
– Vasileanu M.	8(653)	73
– Vasileanu M.	9(654)	70
– Vasileanu M.	10(655)	75
– Vasileanu M.	11(656)	80
– Vasileanu M.	12(657)	60

1971. Visul unei nopți de vară devenit realitate
Viața lui Ion Mănzatu
Mitropolitul Bartolomeu Anania și Rugul Aprins
Părintele Paulin Lecca și Rugul Aprins
Dosarul Rugului Aprins de la C.N.S.A.S.
Alexandru Dușu și Rugul Aprins
Ion Marin Sadoveanu și Rugul Aprins
Rugul Aprins și legionarii
Patriotismul Rugului Aprins
Academicianul Octav Onicescu și Rugul Aprins
Părintele Mihail Avramescu și Rugul Aprins
Mistica Rugului Aprins versus ideologia comunistă
Rugul Aprins și René Guénon
Despre smerenia membrilor Rugului Aprins
De 60 ani împreună. Biserica Ortodoxă Română
și Consiliul Mondial al Bisericilor
Documente românești la Hoover Institution

– Vlad A. -M.	5(650)	61
	1(646)	93
	2(647)	93
	3(648)	93
	4(649)	93
	5(650)	93
	6(651)	93
	7(652)	93
	8(653)	93
	9(654)	81
	10(655)	93
	11(656)	93
	12(657)	88

Simpozionul de istorie și civilizație bancară „Cristian Popișteanu”:
„Banca Națională a României acum 140. Evenimentele anului 1881 “

– Isărescu M., Pop I. -A., Bolovan I., Dinu Șt., Anița Cr., Dascăl O., Văratie V., Schipor I., Păunescu Cr.	9(654)	85
---	--------	----

Istorie universală

Veche

Triburi fantomă. Descoperirile din peștera Chiquihuite (Mexic)

– Ardelean C.F.	1(646)	5
	2(647)	26
– Díaz P.C.	5(650)	38
– Mihalcea D.	12(657)	18

Hispania romană
Șase obiceiuri de Crăciun cu origini păgâne

CONTENTS (Romanian History) I.S. Floru Saint Basil superstitions ● M.E. Ionescu The man with the iron hand ("the vizier") in Romanian politics ● D. Preda Nicolae Ceaușescu's visit to Washington, October 1970 ● G. Roșu Once upon a time, there was: the tree, a myth and a symbol ● D. Tănase The Cistercian abbey of Igrîș ● A. Popescu An invitation to the Romanian Academy Library: the faces of Prince Carol and Princess Elisabeta on a piece of embroidery ● L. Cornea The writings of Neculae Samoilă, a recruit in the Austro-Hungarian army at the end of the 19th century ● M.-Gh. Abrudan Military chaplains during the Romanian army's campaign in Hungary ● T.D. Lazăr Theodor Pâslaru – recollections from the year of the Great Union (III) ● M. Vasileanu The devoutness of the members of the Burning Bush ● A. Manoliu-Vorobchievici, M. Nicolae-Poseescu I was the lady-in-waiting of the Afghan Queen Soraya (III) ● R.-G. Buzău The Museum of History and Ethnography of Târgu Neamț ● D. Preda On the departure of Mihai Retegan (1950 – 2021) ● Romanian Documents at Hoover Institution (CLXXXVIII)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) И.С. Флору Суеверия и приметы в день Святого Василия ● М.Е. Ионеску Сильный сановник (визирь) в румынской политике ● Д. Преда Визит президента Николая Чаушеску в Вашингтон, октябрь 1970 г. ● Дж. Рошу Жили-были: дерево, миф и символ ● Д. Тэнасе Аббство цистерциан в Игриш ● А. Попеску Приглашение в Библиотеку Румынской Академии: образы принца Кароля и принцессы Елисабеты на вышивке ● Л. Корня Записки Некулае Самоилэ, новобранца императорско-королевской армии, в конце 19 в. ● М.-Г. Абрудан Военные священники в кампании румынской армии в Венгрии ● Т.Д. Лазэр Воспоминания года Великого Объединения (III) ● М. Василян Смирение членов Неополимой Купины ● А. Манолиу-Воробкевич, М. Николае-Посеску Я была придворной дамой Сорайи, королевы-консорты Афганистана (III) ● Р.-Г. Бузэу Музей истории и этнографии в Тыргу-Нямц ● Д. Преда Скончался историк Михай Ретеган (1950 – 2021) ● Румынские документы в Гуверском Институте (CLXXXVIII)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Măcăineanu, nr. 1 – 3, sector 1, PO Box 15 – 702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Unic, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

Strămtorile Mării Negre și bătălia pentru porțile Orientului	– Ciochinaru Șt.	3(648)	19
		4(649)	43
		5(650)	56
Anglosfera în geopolitica contemporană	– Ciochinaru Șt.	12(657)	33
Un profesor de medicină care a vindecat trupul și sufletul	– Colceriu Șt.	7(652)	24
		8(653)	49
		9(654)	41
UEFA. Contraofensiva fotbalului european din anii '50 – '60	– Constantin P.N.	2(647)	81
Louis Renault un colaboraționist	– Daric A.	3(648)	71
Trei muzee mai ciudate	– Dolghin F.	9(654)	66
Operațiunea „Marte” o bătălie uitată?	– Florea S.	1(646)	24
Unity Mitford. Prietena lui Hitler	– Manca M.	8(653)	55
Caravana afgană	– Manoliu-Vorobchievici A., Nicolae-Posescu M.	10(655)	9
		11(656)	52
		12(657)	66
Profesorul Keith Hitchins (1931 – 2020)	– Michelson P.E.	2(647)	5
Când criza economică a născut monștri. Germania în derivă	– Mihalcea D.	11(656)	14
Mihail Gorbaciov văzut de un colaborator	– Musatov V.L.	1(646)	36
Nagorno-Karabagh între Armenia și Azerbaidjan	– Neagu D.L.	7(652)	75
		8(653)	69
Anticiparea prăbușirii comunismului un eșec parțial	– Pop A.	1(646)	33
		2(647)	33
Grupul de la Vișegrad. Trei decenii de existență	– Pop A.	5(650)	43
		6(651)	79
Dame Vera Lynn	– Stănescu Fl.	4(649)	20
Luisa Casati femeia pentru care nu au existat bariere	– Stănescu-Stanciu Th.	1(646)	50
Acum 55 ani „Star Trek” – un debut sub semnul problemelor	– Stănescu-Stanciu T.	9(654)	23
Picasso în Războiul Rece	– Vaiss M.	11(656)	38
Ryszard J. Kuklinski patriot sau trădător	– Weiser B.	3(648)	48

Cuvinte din bătrâni

Verticalitatea presei	– Eminescu M.	1(646)	4
Bucureștiul între ieri și azi	– Frățilă T.	2(647)	4
O răspundere istorică	– Stere C.	3(648)	4
Nepotismul și despotismul	– Bolintineanu D.	4(649)	4
Politicianism	– Lascarov-Moldovanu	5(650)	4
Început și sfârșit de drum	– Marino A.	6(651)	4
Despre molipsiri și molieme	– Coșbuc G.	7(652)	4
Politica, azi	– Malița M.	8(653)	4
Pregătirea pedagogică pe calea undelor	– Nicolau V.P.	9(654)	4
Domnul care se lasă de tutun	– Rosetti D.R.	10(655)	4
Civilizație	– Haret S.	11(656)	4
Superstiții de Sfântul Vasile	– Floru S.I.	12(657)	4

Eveniment

Premiile Fundației Culturale Magazin Istoric	–	8(653)	91
Patrimoniul cultural, istoric și natural.			
Zestrea comunităților locale	– Ichim E.	4(649)	83
Campania din Est în imagini	– Matei D.	8(653)	32
Al XLVI-lea Congres Internațional de Istorie Militară	– Preda D.	11(656)	27
Centenarul alianței defensive româno-polone aniversat la Iași	– Prisăcaru D.	5(650)	63
Centenarul triplex confinium râul Tur, Satu Mare	– Prisăcaru D.	10(655)	91

Telex

		1(646)	92
		3(648)	91
		4(649)	91
		5(650)	91
		7(652)	91
		9(654)	75

Fotografii de la cititori

	–		
	– Proorocu A.A.	2(647)	92
Cu oile la munte	– Vancu Al.	5(650)	90

magazin istoric

5 948384 040081

21012